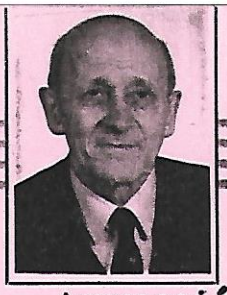

Núm. 395

Agrupació
Supervivents de la Lleva del Biberó 41

TITULAR

Francesc

Terra i Busquet

de MANRESA

D. N. I. 39.200.553

El President,

Incorporat a l'Exèrcit:
28 abril 1938
destinat a

27 Divisió

124 Brigada mixta

495 Batalló - 4a. Cía

1941 Rgt. FORTIFICACIO 5
MELILLA.

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE

HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol, I

Espanya, península Ibèrica, amb els Pirineus, frontera nord, d'unió. o de separació de França, o millor dit,d'Europa. I pel sud, l' estret de Gibraltar, principi o fi de la mar Mediterrànea, com també punt d' unió, o de separació amb el Marroc, que és com dir del del Continent de l' Àfrica, i l' enllaç de l'Oceà Atlàntic amb la Mar Mediterrànea "Mare Nostrum" i cap a l'est, amb les illes Balears de centinelles, mentre a l' oest ens empara la nostra veina nació Portugal.

Aquest va èsser el primer impacte que vaig rebre en el moment d' entrar a classe el primer dia d' anar al col-legi dels Germans de la Salle, als qui coneixiem pels "Hermanus"...era l' any 1927.

Mentre contemplava aquella exhibició cartogràfica, anava pensant amb ostentòs delit:- "Qui pogues recòrrer tot aquest variat territori !...i contemplar les singulars característiques dels seus contorns: la frontera pirenenca, l'Estret de Gibraltar, el Marroc africâ, Portugal, l'Oceà i les mars Mediterrànea i Cantàbrica, França,..."

Somnis d' infant,que, no sols s' han realitzat durant la meva vida, sinó que s' han depassat de molt, i no pas de la forma contemplativa, ingenuament idil-lica i candorosa tal com la meva imaginació interpretava aquells accidents geogràfics, sino que les realitats circumstancials, naturals i humanes, i els fets reals, històrics i motivadors dels meus desplaçaments, m' han conduït a situacions inesperades, enmig d' un aigüabarreig d'angoixes i satisfaccions sorprenentes, però, no volia pas ara anar per aquest camí, tant sols he volgut esbossar, la influència que ha impulsat tota la vida la inspiració geogràfica. I estic segur que m'ha ajudat a comprendre, distreurer-me, informar-me, orientar-me, i encaminar-me a fer recerca de solucions, que no dubto en qualificar de satisfactòries, i arranjadores de molts problemes.

Regnava llavors el Rei Alfons XIII, i governava Miguel Primo de Rivera, militar en la categoria de General de l'exèrcit espanyol, que governava dictatorialment, o sigui sense la concurrència dels partits polítics, i amb l' exclusió de tot sistema parlamentari, ni sanatorial, ni molt menys autonómic, o sigui que governava totalitariament, i centralista, per totes les quaranta nou províncies que constituíen el regne espanyol.

L'ensenyament també era totalment unitari, única "Història de España" per tot l'estat, obligatoriam[illegible]ent, i era delinqüent qui ho contradeia. Igual passava l' idioma, perque era únic i exclussiu el castellà, ja que altres idiomes parlats en territori espanyol, no eren considerats com idiomes, sino "dialectes", sense cap dret d' ensenyament reconegut, ni menys d'utilitzaciól, ni pública....i ens ho feien creure.! Desprès de set anys de dictadura, a Primo de Rivera el va succeir un altre General, que va intentar seguir governant pel mateix sistema anterior, es deia Dàmaso Berenguer, però no va durar un any, i fou substituït per un almirall, que es deia Aznar, i crec que no deuria ser pas familiar de l' actual cap de govern estatal del mateix cagnom.

Durant aquests períodes de governs militars, Espanya no prosperava en comparació de

www.memoria.cat/llevadelbibero

la major part del restant de l'univers, no haviem redimit encara la postraciò econòmica i moral que s' 'havia produït degut al desgast de les pèrdues de Cuba i Filipines, i a més sufrirem les guerres del Marroc, i un continuat desgavell sindical i polític, amb sabotatges, atemtats, vagues, represions, empresonaments, precarietat de vida, ect. tot anava empitjorant.

Cercant solucions a tants problemes, i seguint un temorenc intent de donar aparença de democràcia, s' organitzaren unes eleccions municipals, amb representacions de varis partits polítics i democràtics, però els resultats, amb la victòria total dels partits d'esquerres i republicans,varen sorprendrer i espantar als elements conservadors i tradicionals de tendències monàrquiqes, i al mateix rei Alfons XIII, que va abdicar, i va exiliar-se a Anglaterra, d' on era la seva esposa, la reina Victòria Eugenia. Aquest exili, va donar pas a la proclamaciò de la segona República Espanyola, el dia 14 d' abril 1931.

La República va proclamar-se amb una gran euforia popular, i sense vessament de sang, però el nivell cultural i econòmic del poble, no demostrava pas capacitat per assumir amb èxit la administració d'un régim de llibertat i democràcia com els oferia una república, i menys sortint d'una dictadura militar, manegada i manipulada per elements retògrads, i acostumats a sobreviure dintre la explotació dels menys dotats moral i materialment, tal s'havien desenvolupat en èpoques feudals, o gairabè tant, almenys en ideosinràssia.

A la proclamació de la república, va seguir la confecció de l' Estatut de Catalunya, dit l' Estatut de Nùria, lloc on es reuniren els autors de la seva redacció i discussió, si be que desprès la seva aprovació a les Corts Espanyoles, va èsser retallada,fraccionada i sotmesa a mil i una dilacions i vinculacions que mai va arribar a tenir una plena eficacia per el seu òptim desenvolupament. Malgrat tot, el Parlament Català, encara va poder aconseguir tot un conjunt de lleis model-liques, de caracter progressista i renovador, que algunes d'elles han servit de model i guia a nacions recentment constituídes,i també a d' altres de madurat prestigi mundial.

La convivència ciutadana, s' anava deteriorant, perquè les relacions entre polítics dels diferents partits, eren tenses, massa agresives, i degeneraven en incompatibles, incordiants, i en lloc de crear bons equips de colaboració noble i fraterna esdevenien en sistemàtics detractors de lo bo i el mal que proposaven els partits contraris sistemàticament.

Aquest mal exemple s'encomanava facilment al poble, perque la ignorància majoritaria no permetia discernir entre el be i el mal, i els agitadors profesionals, ja cuidaven que fos així.

Creixien les violències,atemptats i contra-atenptats, manifestacions violentes i fora les normatives racionals de l'ordre i la convivència social, vagues, lokauts, sabotatges, crema d' esglèsies i convents, empresonaments, provocacions i revenjes, acomiadaments, per tot el territori espanyol, si be que un xic menys a Catalunya, llevat d'aquella data de "6 d' octubre" que mereix un comentari més llarg i documentat.

Es diu que Espanya va dividir-se en dues, i encara que en certa manera fou així, la realitat es més complicada, si no es vol caure en generalitzacions errònias. Un petit resum pot indicar-nos que d'una part, hi havia les families aristocràtiques, moltes de les classificades com burgesia, capitalistes, banca, classes benestants, tradicionalistes, un sector conservador en part recolzat per jerarquies religioses, constituíen un grup de lo que es podria dir d'Espanya, però amb un immens nombre d' excepcions, i d' afegitons...i per l' altre part, hi havia el poble ras,molt més nombròs, més pobre, junt a molta classe treballadora, majoritàriament conduïda per sidicats que sobrats de reivindicacións reals, raonables, i contemporàneas,es movien per lideratges postissos o manipulats, cap a reivindicacions enganyoses, que desviaven dels autèntics objectius reals, i convertien els enganyats en falsos herois. No diem més d' algunes Patronals i Gremis, que fomentaven atemptats i soborns, per defensar interessos inmorals.

Així desordenada la península, varen trobar motiu els militars descontents, per plantejar-se un cop d' estat amb el qual rebatre tot el programa del Govern republicà.

Reunits els comandaments més importants de les tropes estacionades a les güarnicions

www.memoria.cat/llevadelbibero

de Canàries i del Marroc, en confabulació amb d' altres comandaments de la península que ja se sabien que els seguirien gustosament, plantejaren un "Glorioso Movimiento de Liberación Nacional" que va començar al Marroc el 17 de juliol 1936, i del que n' arribaren notícies confoses per radio, al mateix dia. Ningú podia sospitar que aquella guspira de rebel-lió, seria l' entrada i començament d' una guerra civil que duraria tres anys de violència, destrucció i de confrontació fraticida, i no tant sols als mateixos camps de batalla, sinó a tot arreu on puguessin trobar-se dues persones que s' identifiquessin com a pertanyents a ideas diferentes.

L' endemà 18 de juliol. diumenge, sortiren al carrer de la majoria de poblacions de la, nació, les guarnicións sublevades en recolzament del "Alzamiento", i anaren acompanyades de personal simpatitzant, en general afiliats a les agrupacions minoritaries d' extrema dreta,alguns falangistes,i algun altre partit incipient,i en general admiradors de la política tòtalitaria feixista i nazi,que creixia, a Itàlia i Alemanya. També, al nord d' Espanya, especialment en zones ex-carlistes, que s' anaven incorporant als partidaris del "Alzamiento": en resum. així va començar a dividir-se en dues , les zones peninsulars on romania en peu el Govern de la república,anomenat llavors "Gobierno Leal, o Legal,"que nomenava als sublevats com a "facciosos".En canvi, desde la zona del "Alzamiento" s' anomenaven tropas "Nacionales", i als seus contraris, els deien: "rojos", "rojo-separatistas","marxistas","judeo-masònicos"ect.

Es d' aquesta forma com va iniciar-se la divisió d' Espanya en dues zones, que no eren pas divisions polìtiques ni ideológiques, sino d'ocupació i domini d' aquelles forces que exercien la ocupació per les respectives milìcies armades, i amb persones de filiacions diverses amb una societat barreijada de persones de molt diferent criteri polìtic, religiós, o econòmic: això era causa de que mentre a cada zona, s' implantava la protecció del propis partidaris, els no partidaris s' ho passessin molt malament, i viceversa.

En pocs dies varen quedar establertes las " dos Españas", que no eren pas la divisió social dels seus habitants, sino les dues zones que estaven en poder dels respectius bàndols en lluita, i per tant a cadescuna, hi havia habitants amb punts de vista, opinions, i filiacións polìtiques molt diverses, si bé que mentre les favorables a cada govern de zona, eren protegides, les contràries, eren implacablement perseguides.

Inicialment, la zona gubernamental o "roja" va quedar emplaçada a Madrid, València, Barcelona, País Basc, Cantàbria, i Astùries amb exepciò d'Oviedo, i Andalusia, també amb l' exepciò de Màlaga i Almeria, i Mùrcia.Tampoc coincidia la ocupaciò amb les fronteres de les respectives demarcacions provincials, ni municipals, ni administratives de cap mena, sino que predominaven les militars, més aviat recolzades en el valor estratègic del terreny ocupat.

Pot considerar-se que el restant terreny era l'ocupat per les forces sublevades, també nomenades "faccioses" o "feixistes", i amb els consegüens moviments d' ocupació, o retrocès, que va durar tot el temps de guerra, llarga guerra civil, que va durar fins el mes d' abril 1939, o sigui uns 33 mesos, quasi tres anys !

Durant el primer any de la guerra, s'anava sembrant la destrucció i la mort per poblacions i per despoblats, al mateix temps que creixia la manca de subsistències alimentaries, sanitaries, i d'altres mancances; aquesta situació que provocava el tràfic dels especuladors, i la persecució d'aquest tràfic, que, per manca d'autoritat, degenerava en arbitrarietats i injusticies que acabaven d'agreujar la ja angoixant situació de guerra i desgovern.

També s'afegia el perill de rebre denúncies a persones que feien pasar per "feixistes" per apoderar-se dels seus patrimonis mentre eren empresonats, o despres del passeig de la mort, executada per grups incontrolats. El malestar pels empresonaments i les detencions, el perill d'assassinats, les sentències arbitràries, la mancança d' aliments, medicines, i moltes materies de primera necessitat, el buit de poder públic, judicial,i de quasi tota mena d' autoritat, el perill constant de bombardeigs, (aeris, marítims o terrestres), les absurdes motivacions per justificar registres domiciliaris per el més pueril senyal religiós, polìtic, o

www.memoria.cat/llevadelbibero

sencillament cultural, costumbrista, tradicional, podia acusar-te de sospitós, d' enemic,d' espia, o traficant, en fi la por, i el terror, eren constants, i els perills dels que lluitaven als fronts de batalla, que no eren pocs, també s' acumulaven a la reraguarda.

En el segon any de guerra, el desgast d' ambdues parts contendents, era molt gran i evident, els fronts que delimitaven les respectives zones, encara que havien sofert moltes variacions, s´anaven estabilitzant,bé que amb més terreny guanyat per les forces dites "nacionales" o "facciosas" que ocuparen tota la zona nord: Astúries,Santander i Bilbao, i també la d' Andalusía, Màlaga i Almeria, i també l' Illa de Menorca, i Llèida i Balaguer,corrent la línia del front, que fins llavors havia estat de nord a sud de l' Aragó, fins a la línia més o menys traçada per el curs del Riu Segre, i dintre territori de la província de de Llèida, i amparada per el cap de pont nomenat de Balaguer dintre la província lleidatana.

La Societat de Nacions, domiciliada a Ginebra, i dintre la qual predominaven França i Anglaterra, peró que per contra, n' estaven excloses Alemania i Itàlia, varen elaborar un pacte i el varen conseguir aprovar-lo, nomenat de "No Intervenció", referit a la nostra guerra civil, i al efecte de aconseguir d' evitar els enviaments d' armes a Espanya.

. Peró salta a la vista que excloses d´aquest Pacte les dues potènties totalitaries d' Itàlia i Alemanya, precisament les ùniques que tenien règims totalitaris semblants als que es proposaven les forces sublevades d'Espanya, això esdevindria una privació d' ajuda al Govern Legal, i cap mena de impediment als "Nacionales", ja que les seves fonts d' aprovisionament els quedaven totalment obertes.

El Govern central de Madrid anava restant possibilitats de dominar als seus adversaris, doncs, al motiu exposat del Pacte de No Intervenciò, s'hi afegia la manca de personal capacitat per comandar les tropes i milícies a les seves ordres, ja que la oficialitat de l'exècit, havia quedat majoritariament a la zona contrària, amb les unitats militars sublevades. Però per contrarrestar aquesta mancança, varen crear-se noves academies militars, peró tampoc aconseguiren la eficacia necessaria per a la capacitació dels comandaments que feien falta, ni el nivell de ténica i profesionalitat que exigien les apremiants circumstàncies de la guerra.

En un esforç suprem i desesperat, i jo penso que criminal, o almenys desasenyat, varen voler intentar reclutar el màxim de personal en peu de guerra, i varen cridar a files homes de casi quaranta anys, la majoria ja casats i amainadats, juntament am un altre lleva de tant joves, que nascuts a l' any 1920, la gran majoria, no havien complert 18 anys. Per la premsa, eren coneguts o motivats com la lleva "del biberó":era la lleva de l´any 1941, i tenint en compte que això va succeir a l'any 1938, mes d'abril, haurien tardat tres anys per incoporar-se, segons el ritme d' incorporacions que era seguit en aquells temps.

Fins aquí, he volgut presentar literalment l'escenari ambiental d' aquella abominable guerra: he volgut presentar-la en un elemental resum dels fets i situacions que varen motivar-la desde la meva vivencial visió, i encara que la meva joventut no em permetia pas ostentar opinions madures, estic convençut que aquestes opinions de llavors, podria sotscriurer-les igualment ara que ja cabalgo el vuitanta anys d' edat.

I per donar més fonament a la meva descripció, o narració de com vaig començar la meva incorporaciò a l' exèrcit republicà, vull constatar que el dia de la meva incorpraciò. 27 d' abril 1938, coincidia precisament amb una data, cada any festiva i joiosa, perque era la festivitat de la Matrona del meu col-legi, i de Catalunya, Ntra.Sra.de Montserrat, i entre els actes mès destacats que celebràvem, fèiem la caminada desde Manresa a Montserrat, a peu; i cada any, hi afegiem a la caminada, alguna visita anexa, que cuidavem fos sorprenent i complementaria a la celebracio que festejavem; una manera de donar mès relleu i trascendència a la festa patronal, o matronal en aquest cas. Anàvem de Manresa a Castellgalí per la carretera comarcal, i a l'indret de carretera on es veu el poble dalt d' un premontori sobre el riu Cardoner, enfilàvem la drecera que puja al poble, encaminant-nos per alegres camins rurals i

www.memoria.cat/llevadelbibero

Excursió a Montserrat

Abans de sortir l'alba del dia 29 d'abril, els companys de curs, amb dos estimats Professors, donàvem l'adéu a Manresa per la carretera de Barcelona, amb direcció al veí poble de Castellgalí.

Tot un seguit d'alegroies i contínues cançons ressona pels llocs on passa el grup d'excursionistes, entre mig d'animades xerrameques.

En foraviar-nos per a pujar a Castellgalí, veiem que la gent no dorm pas, sinó que, amb gran animació es dirigeix a l'església parroquial, com dia de gran festa.

— Però! ... Què és tanta animació en aquestes hores? — tots ens preguntàvem.

— Que no sabeu que avui és Sant Pere Màrtir! — respongué un Professor — i que és costum molt estesa i molt bona, d'anar a beneir arços a missa primera...

— Anem-hi! — respongué l'altre Professor.

Tal dit tal fet; cap a l'església de Castellgalí falta gent, i tots anàrem a oir la santa missa.

En mig de l'animació d'aquella bona gent, en havent acabat la missa, ens dirigírem cap a la drecera de Montserrat.

Feia un joliu dia primaveral, que convidava a fer l'esmentada excursió. Passàvem cantant els uns, garlant els altres, per entre boscos de vegetació ubèrrima, rierols pintorescs, típiques masies i fèrtils camps, que formaven un paisatge continu ple d'encanteris, enriolat pel xicueig d'ocellia de tota mena i embaumat per la sentor flairosa de les floretes margeneres.

Malgrar durar més de tres hores el pas per aquests paratges, ens semblà ben curt, puix arribàrem sense donar-nos-en compte a la carretera, d'una pujada monòtona durant els quatre kilòmetres que té des de la coneguda i típica "Font de la Calsina", on esmorsàrem, fins al Monestir.

Tot seguit que haguerem arribat, ens anàrem a agenollar als peus de Maria, Nostra Santíssima Mare; li demanàrem un sens fi de gràcies, i li tributàrem un humil, però coral homenatge, pels favors d'ella rebuts.

Després ascendírem a Sant Jeroni. D'allí, vegérem, per mitjà del potent telescopi del mirador, la nostra població, junt amb d'altres llocs que seria llarg d'enumerar. En un planell d'aquells atrevits pics, degustàrem la nostra petita refecció, i tot saltironant, davallàrem a Sant Joan, ermita de Sant Miquel i Monestir.

Ens acomiadàrem de Madona Bruna, li donàrem gràcies pel bon dia que ens atorgà, i començàrem el descens de la Muntanya sagrada dels catalans. Baixàrem a la famosa "Font de les Guilleumes", berenàrem, i ferem l'última etapa a peu de l'excursió, anant cap a l'estació de Monistrol.

El tren ens allunyà de la típica muntanya, mentre modulàvem amb recança un darrer "adéu".

FRANCESC TERRA
(Segon curs comercial)

4 "LA MORENETA", juliol 1935

arxiu BELLORBÍ-COSTA

FRANCESC DE P. BELLORBÍ I SAGRISTÀ
M.ª DEL CARME COSTA I BRUNET

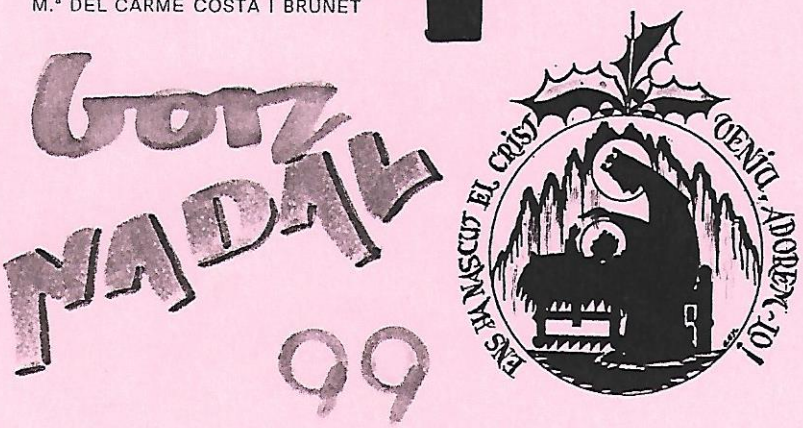

www.memoria.cat/llevadelbibero

corriols dreturers, fins a trobar el camí de la Font de la Calsina, on a més de fer-hi un traguitxol, reposàvem, i ens reagrupàvem per emprendre l' últim tram de la carretera que venint de Monistrol de Montserrat, arriba fins al Monastir Benedictí, i que conecta amb el camí de la Font. poc abans de l' Hostal de Can Puig, quan manquen un parell i escaig de quilòmetres per arribar al recinte Montserratí.

Peró aquest any de la meva incorporació, a l'exèrcit...en guerra...i acompanyat d'uns "camarades" ben diferents d' aquells amics i companys del col-legi; i "l'excursió" plena de incògnites i pressentiments poc falaguers, i la data de sortida, peró, i la de retorn?...cada any portàvem la indumentaria de l' excursionista: moxila, i els ingredients calculats per el dos o tres àpats que les hores de la caminada exigia, peró enguany, com aniria tot plegat ?...de moment, passava pel peu mateix de la montanya de Montserrat, carregat al camió militar de torn, i com a indumentaria obligatoria, tots els de la Lleva del Biberó, portàvem de casa: la manta, el plat, i la cullera..-tal com demanava, o manava el decret de mobilització.i si algun altre objecte voluntariament portàvem, sense garantia ni cap mena d' assegurança d' tinença, ni d' us en campanya. L' ambient d' aquesta comitiva, ja podeu pensar quant diferent va ser ara, d' aquell de les excursions anuals al monastir amb els amics, que ara s' en déien "camaradas" encara que n' hi havia alguns de coneguts, i fins i tot algun, poquíssims, que era un excompany del col-legi, com En Joan Roig Ribas, amb qui vaig procurar arreserar-me fins a Dependències Militars de Barcelona, primera etapa d´aquell destí desconegut,vora l' Aduana del port de Barcelona: desde aquí, amb tren de passatgers a l' estació de França de Barcelona, fins a Canet de Mar, on varen allotjar-nos a un convent, buit i completament net, això sí que ho recordo bé, peró que per passar la primera nit fora de casa, varen destinar-nos a dormir sobre el mateix mosaic de la sala, una bona manera de fer-nos estrenar la manta portada de casa, i constatar les diferències.

Al dia següent, varen carregar-nos a un altre tren, peró dintre vagons de càrrega, nomenats "mercancias" i retornàrem a Barcelona, on emprenguèrem la via que torna passar per la nostra vernàcula ciutat de Manresa, però,quina desilusió quant veièrem aparèixer i desaparèixer la nostra ciutat, sense poder baixar-hi, ni tant sols fer-hi una lleugera parada, seguírem direcció Llèida, fins a un poblet proper al de Calaf, ja situat entre les comarques de l' Anoia i la Segarra, nomenat Sant Martí de Sasgaioles, aquí varen distribuir-nos per tal de allotjar-nos en una mena de pallers, o pallisses, on s' hi guardava la palla. Contra lo que jo coneixia sobre pallers, no estaven pas al aire lliure, sino ben aixeplugats entre rubustes parets de pedra, i dintre seu contenien palla a dojo, si be que ja bastant trepitjada. Varem enterar-nos que abans de nosaltres, ja hi havien instal-lat d' altres grups de tropes.

Acabats d'arribar, deixant les nostres pertinences al recò del paller que ens havien assignat a cadescú, varem formar filera per rebrer el sopar en fret, i en pots de llauna, en conserva, rebèrem una ració de carn russa, greixosa, gelatinosa, i poc gustosa, que la majoria, i entre ells, jo mateix, no varem pas poder engullir, malgrat la gana que haviem d' arrossegar; qui més qui menys, encara portàvem alguna provisió de casa, i la reserva alimentària dels nostres cossos encara no s' havia exhaurit, i pensàvem que la manca de costum de menjar d' aquella manera, ens ho fèia veurer més repugnant, i que ja ens hi acostumarem !

Entràvem en un altre mon, i calia acostumar-s'hi. Peró en els dos o tres dies que varem romandre en aquesta hostatgeria, a més de la carn russa, varem iniciar-nos també a d' altres costums poc agradables, com ara la convivència parasitaria, momentàneament dels polls...també varem rebrer les primeres consequències dels camarades de "tot es de tots" que amb una habilitat sorprenent ens fèien desaparèixer els objectes que pretenien, i entre ells i els seus encobridors, et posaven la por al cos, perque la víctima enmudís, i es fés el cec,i el sord.

Abans d' acostumar-nos massa a aitals contratemps, varen comparéixer al nostre emplaçament, uns camions militars, on ens encabiren amb tota la indumentària, emprenguent

www.memoria.cat/llevadelbibero

la ruta d' un altre destí desconegut....però vèiem que ens anàvem aproximant al front.

De moment, tant sols varem fer una etapa més de trasllat, doncs varem parar al poble de Preixens, i varen ubicar-nos en un casal bastant gran, i que tenia aspecte d' haver estat de alguna familia significativa, doncs, construída de pedra, guardava finestrals, i portes semblants als de les cases pairals ben aposentades; els seus espais, ja lliures de mobiliari i accessoris, varen servir-nos per improvisar un acuartelament bastant suficient i acullidor.

Aquí, varem fer-hi una estança, d' uns vuit dies, que ocuparem amb la instrucció de grup, més aviat gimnàstica, de passos, i marxes. També aqui coneguérem el Capità de Companyia, que era mexicà, i s' hostatjava al poble amb una senyora jove, que deuria ser la esposa o companya.

El nou destí va resultar ser un poblet de Les Garrigues, de nom Juneda, on semblava que haurien de fer-nos practicar les primeres instruccions disciplinàries i d' armes de l'Excèrcit Popular,

Va resultar que el primer acte, consistí en l' aplicació d' una vacuna antitífica, amb l' injecció intramuscular a l' esquena, que entre que va produïr-se per sorpresa, sense previa explicació sanitaria del perqué s' ens injectava, i que per mi, era la primera vegada que rebia en el meu cos una punxada d´introducció líquida, i reconec que sempre he sigut aprensiu en especial per cuestions sanitaries, vaig càurer en un desmai sobtat, que enmig d' aquell guirigall foraster, i d' entreveurer algunes actituts i reaccions burletes, vaig sumir-me enmig d' una vergonya imparable, i reconec que no m' havia de deixar dominar per tant absurd sentiment..

Acte seguit, una de còmica i carnavalesca: el repartiment de roba "kaki" militar.

Tots en fila, sense ordre d' estatura, ni de talles, a cadescú s' anava equipant d' una guerrera, pantalon, camisa, i gorro, i aquell que no endevini la talla, més d' un noranta per cent, que miri de canviar la prenda desajustada anb el camarada que observi pugui ajustàrse-li més bé: ja podeu imaginar-vos la que va armar-se,fent canvis i recanvis,.fins a trobar-ne algun de mitjanament aceptable, o que fos apta per fer-hi una compustara o remendo d'ajustatje per aproximar-se a la mida recercada: va resultar un fatigós "mercat de Calaf", peró a la fi, entre permutes, ajustaments, i compustures de pagés, tots varem quedar vestits aptes per campanya.

Va arribar l' hora de rebrer lliçons teòriques prèvies al repartiment dels fusells, i de les metralletes, i bombes de mà, però abans d' acabar la primera lliçó, varen cridarme per tal de cubrir una plaça d' enllaç: jo no sabía pas que volia dir això de "enllaç", peró varen aclarir-me que era un "enchufe" equivalent al de "asistente" de l'exèrcit, o sigui fer de servent, semblant a una minyona domèstica, a canvi de la rebaixa de tota mena de serveis a la Companyia i al Batalló: això volia dir, no fer guardies, ni serveis, ni horaris de "imaginaries", ect., i sí que semblava un bon assumpte, encara que posteriorment, va sortir-me ben al revés, doncs l'"enchufe" va resultar-me "endoll", i els "endolls" poden fiblar-te una enrampada, tal com posteriorment veurem.

El servei d´enllaç, l´havia de prestar a un Tinent que acabava d´arribar a la Companyia, aquest oficial, encara que no presentava cap senyal visible, era mutilat de guerra, i com a tal, tenia el privilegi de exercir d' instructor de l' exèrcit, més l'altre privilegi de no estar en actiu per entrar en accions bel-liques ni combats.Resultat: vaig disfrutar d' unes setmanes d' estar fruïnt d' aquestes rebaixes de serveis per una banda, peró per l' altre part, vaig sufrir un fort avorriment, perque, no demanava cap servei el meu Tinent, que era sol, i introvertit, i no va quedar-me altre alternativa que escriure cartes a casa, i a parents i amics, si bé que les meves redaccions també resultaven avorrides, perque tenia que amotllar-me a les estrictes normes de la censura que s' imposava per la guerra,i mès perque erem a segona línea del front.

Peró aviat vaig donar-me compte que la meva situació despertava envejes, i no pas dels meus camaradas, sino més aviat dels altres oficials, que no tenien aquest privilegi de tenir "enllaç", lo que va desconcertar-me, perque no sabia pas perquè.?

www.memoria.cat/llevadelbibero

I encara que gansament, varen passar poc més de dues setmanes a Juneda, i aquí sí que va repercutir profundament la meva "enchufe", doncs el meu Tinent va marxar, sense ni despedir-se, i vaig reingressar a la Companyia, on m' esperava el fusell, cartuxeres, i el lloc normal que em corresponia, juntament amb els seus serveis i obligcions com tothom, peró el pitjor va ser que vaig perdre la poca instrucció militar que varen rebrer els altres, a canvi de provocar l'èsser mal vist per l'oficialitat, o almenys per alguna part, com podrem veure més endevant.

18 de maig 1938

Ordre de concentraciò de tota la Brigada 124, a uns camps propers al poble veí de Mongai. Desprès d'haver-nos desplaçat, i col-locat al lloc de destí, una mena de escenari com olimpic, tots comentàvem que segurament seria una concentració per passar revista, o revisió de campanya; però de moment, crec que era un Comissari Polític, devant d'un micròfon, va endagar-nos tot un regitzell de consignes enardides de caracter polític-marxista, exaltant l' esperit de la lluita del poble proletari contra el feixisme, i el capitalisme.

Quant varen acabar les arengues, va quedar buit l'espai que fèia d'escenari, que era el punt més alt del camp ocupat, si bé que quedava encara sota el nivell del poble, que ocupa la part superior d'uns marges de tres o quatre metres.

Tots els que formàvem de la Brigada 124, i haviem servit de public oient de les proclames, ubicats més avall encara, estàvem pendents de qué més passaria...

Poca estona va passar, i va entrar un escamot de soldats, formats, amb fusells, i varen col-locar-se al lloc que servia d´escenari al locutor anterior, en formació molt marcial.

Un nou orador, va ocopar el micròfon, fent una nova exaltació de la valentia del soldat de la llibertat, va despotricar dels desertors que no la secunden, i fan pitjor que l'enemic...fins que va dir clarament que aquests cobards mereixien un càstig exemplar, perque no son dignes tenir vida. En aquell moment entrava darrera mateix del locutor, un grup de soldats, conduïnt un seglar jove, d´uns vint anys, no molt baix, tampoc alt, vestit al estil d´un camperol.

Amb un mocador de pagés , varen tapar els ulls d'aquell pobre xicot, i el grup d'aquell piquet d'execució,obeint ordres del seu comandament, es posà ferm, carregà els fusells,apuntà i,foc!...va caure el sentenciat a terra, xarbotant de sang...mentre el mateix locutor, tornant a ocupar el micròfon, amb veu potenta, pitjor que la vegada anterior, llançava la terrorífica, i fanàtica alocució intimidatòria, de la que no hauria volgut sentir mai, però que tot i no voler, no puc oblidar frasses inhumanes, entre altres, com aquestes: "... un cobarde, que no es digno de recibir trato humano...que escondido vivia como una rata...i ahora ni serà siquiera enterrado como un hombre, donde descansan les personas humans, sino que le corresponde el campo, como una béstia...act..."

Per rubricar aquesta escenificació, varen fer-nos desfilar a tota la tropa allà formada al lloc on havia estat abatut aquell desgraciat xicot, sagnant encara, i cada parella de soldats, en quant passaven devant d'éll, aixecant els punys enlaire, ens féien cridar "Viva la *República*".

No hi va haver cap altre activitat a Juneda, llevat de preparar els equips per realitzar la marxa cap a un altre destí que ningú sabia on era, peró que tots sabiem que no podia ser a cap altre lloc que a primera línea del front; peró seria per cubrir trinxera ? . o per verificar atac ?

S´ afegiren als nostres equipaments una selecció de bombes de mà de presentació diversa: de pinya, lafitte, i per la meva situació dintre l' esquadra que em pertocava com a servidor d' un fusell-metralledor, m' encarregàren la custodia i transport d' una caixa de pintes de cartuxo i bala, per el recanvi d'alimentaciò de municionament del fusell-metrallador.

El dia 2O de maig l938, amb l' arma al coll, el "mocuto", o el sarró com deu dir-se en català, ple del mínim de pertinences, les cartuxeres posades i atapeídes de municions,la manta en bandolera, i tres o quatre bombes de mà penjades a la cintura, i en formació de doble filera,

www.memoria.cat/llevadelbibero

emprenguèrem una marxa a peu, direcció desconeguda, peró sempre cap al nord-oest, o sigui cap al front. La marxa va durar tota la nit, si bé que abans de que les primeres clarors del sol arribèssin a nosaltres, ja estàvem camouflats sota uns olivars, que uns enterats, déien que eren prop de La Sentiu de Sió, poble de la Comarca de la Noguera, que justament s' esqueia com la part oposada a un del punts de reforç del Cap de Pont de Balaguer, que utilizaven els nostres adversaris "feixistes" o digueu-els el nom que vulgeu, i ho defensàven cómodament, perque ho fèien des de una posició molt estratègica, coneguda amb el nom de "El Merengue", un pujolet esquifit, però que dominava molt terreny, doncs al estar al bellmig d' una gran esplanada, plena de cultius, peró molt plana, i per tant, sotmesa a la vista d'aquest petit cim, i això en termes militars era molt important, era d'un gran valor estratègic.

Com dèiem, arribàrem al lloc de les oliveres, que servien d' amagatall, i així passàrem tot el sant dia, amb les mateixes precaucions cauteloses de la nit pasada de la marxa. Fins al post llustre, que tornàrem a formar en doble filera, bo i encaminant-nos, com la nit anterior en direcció nord-oest, o sigui en recerca de la línia del front.

Marxàrem ja negra nit, extremant encara més les consignes de no fer cap mena de soroll, prohibit fumar, ni encendre cap mena de foc, ni llum, espill, ni res reverberant,pertant amb un caminar gairabè de puntetes, peró sobretot silenci absolut. Va durar poc la caminada, perque aviat vàrem arribar a les portes d' un complex d' atrinxerament, que donava la impresió d' estar construït recentment. La guarnició que ocopava aquest atrinxerament, era de la lleva del 1940, o sigui en edat un any més grans que els de nostra Lleva, i portàven dos mesos d' incorporats, lo que de moment, va encendre un raig d' esperança a nostra imaginació pensant en la possibilitat de esdevenir nosaltres els qui anàvem a rellevar aquells soldats, que fèia dos mesos estaven cubrint trinxera...a més, eren trinxeres netes, ben construídes, en forma de zig-zag, amb espitlleres reforçades de grosses pedres, gairabè diria roques!...la realitat peró no tardaria en dissipar aquestes ilusions, ja que tot seguit, el nostres Comissaris Polítics, varen reunir-nos per grups, i amb enardides al-locucións intentàren aixecar-nos els ànims, devant la expectiva de entrar al enfrontament contra els vils "feixistes" que teniem parapetats devant, a la cima de "El Merengue",i que amb el nostre valor aviat desplaçariem de les seves posicións.

Varen repartir-nos un petit paquetet,gairabè de butxaca, on, ens explicàren, contenia una cura d' urgències, individual, per fer-la servir, o per nosaltres, o per algun camarada que puguès necessitar-ho durant la "operació" que anàvem a realitzar. També vinguèren altres comandaments per alliçonar-nos de cóm haviem de seguir comportar-nos durant tot el decurs de la operació i el desenvolupament de la tan ben planificada acció de distracció de l' enemic, ja tot estava molt ben previst i planificat, i no ens faltaria pas el recolzament de totes forces gubernamentals, i sols calia obeïr bé les ordres dels nostres comandaments, per assolir una victòria sobre l'enemic, i que estaven preparades tota classe deforces per recolzar la nostra operació: tancs, artilleria, morters, aviació, ect.

La operació, (volien dir la batalla), hauria de començar a l' hora ja convinguda i previament plantejada amb totes les altres forces compromeses a participar-hi, i seria donada l' ordre per cadescun dels comandaments de cada unitat, perque només ells podien conèixer aquests secrets operatius.

Mentre estant, nosaltres, ben enterats, i espabordits, per què no dir-ho?, anàvem esperant aquesta secreta ordre de sortir, per començar l' anunciada "operació"...formats per ordre alfabètic a dintre mateix d'aquelles trinxeres, que per uns moments semblava hauriem de custodiar, i mentres cadescú anava revistant la llista de pensaments més autènticament trascendents de la seva vida, barreijats, pot ser,amb les ximpleries més absurdes...fins que unes unes veus de comandament, alertàren que haviem de sortir tots tal com estàvem formats, per una boca d' obertura nomenada trinxera d' evacuació, o sigui per el mateix ordre alfabètic en que haviem estat formats....la filera s' anava escursant, i jo col-locat al cap de vall, anava

www.memoria.cat/llevadelbibero

escoltant,sense veure res, la gran tampesta de canonades, majorment nostres de protecció per que començàvem, peró que el soroll que fèien era aixordedor, perque teniem la bateria artillera ben bé darrera nostre, i els xiulets de circulació dels obusos no paràven, i els crits dels meus camarades, bon punt eixien de la trinxera d' evacuació, eren a més de impresionants, com d'un efecte fantasiós, perque ignoraves a qué obeíen, peró tot just vaig haver escalat jo la trinxera d' evacuació, ja vaig entendre la situació, perque, el salt que vaig haver de fer carregat amb tanta indumentària, macuto, fusell, manta, bombes de mà, cartuxeres, i caixa de pintes de cartuxos d' alimentació del fusell metrallador, ja no va ser un salt, sino un devallament per sobre dels meus camarades predecessors, cauguts a la mateixa sortida, batuts per les metralladores enemigues, que tenien encarades totes les seves ratxes precisament directament al lloc de sortida, al final, encara que no veia res, sentia la intensitatat dels ramells de xiulets balístics que miraculosament dibuixaven tot el meu entorn. Ja no sè si vaig sentir pànic, o desconcert,o cobardia, perque el meu afany de cercar protecció d'aquella terrorífica allau de perills, va deixar-me aturdit i desorientat, i anàva vulguent seguir als altres supervivents, que baixaven com podien costa avall, cercant defugir aquella tempesta balística, cap al fons de la vall, que hi havia entre les trinxeres d'on haviem eixit, i les posicións enemigues de "El Merengue"de mal païr, que teniem enfront, i desde on venien aquell ruixat motífer de bales de metralladora i fuselleria. Aqui precisament. fou quant la veu ronca, i amb mirada d'odi, d'un dels tinents encara sobrevisquent, senyalant-me a mi amb la pistola en mà, va cridar-me: -Apa tu ! bellúguet...sembla que estíguis podrit...móu-te, o et deixo sec aquí mateix.- Jo, per tal d' alleugerir-me, s' em va ocórrer llançar la manta, el mocuto ple del tot el meu bagatje, quedant-me sols amb les armes i cartuxeres, i efectuant un gran salt, vaig alleugerir la baixada fins el fons de la vall, plena de petites feixes sembrades de blat, unes, i d'ordi altres, que ajudaven al camuflatge; malgrat que, aquest camouflatge era insuficient, ja que les ràfagues de metralladora, segàven les espigues, que queien senceres o esmicolades sobre els nostres caps.

El meu caporal de nom Subirats, vingut de Manresa, molt bon xicot, va estirar-se també sobre una petita feixa de blat, o d´ordi, ben espigat, i no molt lluny d'éll va emplaçar el fusell metrallador de la nostra esquadra, deixant-lo al cuidado de dos veterans provinents de Tarragona. Al cap de molt poca estona, el caporal Subirats, cridaba i és revolcava sobre el blat, demanant insistentment, que l' anessim a curar, perque una bala va travessar-li el canell, trencant-li alguna o algunes venes, que produïen escandalosos grills de sang, Peró impossible d'anar-lo a socòrrer, tant sols podiem aconsellar-lo que no es mogués, perque l'enemic ho vèia, i nosaltres ja procurariem avisar algun sanitari o camiller, per fer-li el trasllat, i cura d'urgència: però ell continuâ revolcant-se i cridant, fins que sentírem l'explossió d'un potent obús de morter, que va deixar al pobre Subirats completament acribillat; i puc assegurar que la puntería que varen fer en aquest cop de morter, a quatre metres d'on estavem quatre soldats estirats en paralel al nostre caporal va resultar fatal per ell, i per nosaltres providencial, ja que mentre rebè ell tota la metralla d'aquell obus de morter, va fer de mur d'ampar i contenció per nosaltres; de totes maneres tots varem quedar emocionats per la terrible mort del nostre bon company, més que "camarada", i recordàrem d'ell la ilusió que tenia per la seva promesa, una tal Fineta , professió perruquera, de Manresa, de la qui molt sovint ens parlava, i fins, bo i explicant-nos els seus motius d' enamorament, i les seves gràcies, fèia la imitació de com caminava bo i reproduint el seu pas devant nostre,o d'altres soldats de la Companyia i ho fèia amb una tendresa i entusiasma, que contagiava simpatia i respecte: Guerra cruel i absurda !

De l'esquadra que fomàvem part el difunt Subirats i jo,desaparaguéren els altres dos, veterans del fusell metrallador "Katiuska", que varem enterar-nos que havien causat baixa, mort, l' altre desaparegut. De forma que vaig quedar-me tot sol de la meva esquadra.

L'altre company supervivent, arrossegant-se com un cuc, va anar seguint el que s'en podria nomenar el fons de aquella vall, mentre jo, deslligat del que havia estat la meva

www.memoria.cat/llevadelbibero

esquadra, anava cercant el millor arraserament, per sentir-me més protegit.

Mentre anava seguint aquest extrany viarany, vaig trobar-me amb d'altres esbarriats, entre quals n'hi hagueren dos o tres, coneguts de Manresa, que varen comentar-me, esborronats baixes i horrors d'altres companys; recordo el fet de dos bessons del carrer d'Urgell de Manresa,de cognom Devant, a un dels quals va impactar-li una bala perduda, justanent al percutor de una de les bombes de mà de les que portava penjades a la cintura, com gairabè tots les portàvem: va obrir-li el ventrell completament.peró va quedar viu, i arrepenjat a un petit marge, anava cridant que algù tingués pietat d'ell, i l'acabès de matar, que ja es donava comte que no podia pas viure, ni curar; per pietat!...va durar aquesta situació, poc més d'una hora, i les mosques boleiaven entorn d'aquest, i molts altres drames dantescos.

Mentre viviem aquests fets desalentadors,passava prop nostre un company de Sallent,que fèia de carter de nostra Companyia, i va cridar a mitja veu un nom i dos cognoms, sense resposta, va repetir-ho, bo i mirant si algù és donava per eludit, i al repetir per tercera vegada el mateix destinatari, va parar a la meitat, i va caure a terra atravessat per una bala al mig del cap en un instant.

Seguint la ruta d'arrasarament per la llera d'aquella vall, entremig de les nostres posicions i les dels nostres contraris de"El Merengue", vaig trobar-hi providencialment el meu amic del Col-legi, Joan Roig Ribas, que justament era també caporal d' un fusell metrallador de marca "Katiuska"igual que el que portàvem a la nostra desfeta esquadra.Peró, estava més que preocupat perque acabava de tenir dues baixes; nerviós encara, va suplicar-me, que cubrís una de les dues baixes; vaig assentir-hi immediatament,si bé que, pocs minuts, o segons després, novament quedava disminuïda l'esquadra, justament per la baixa d'un altre company del Col-legi, En Eudald Vilanova, també bon xicot i amic, peró com les bales no coneixen a ningú, i justament, més lamentable encara, no per una bala enemiga, sinó vinguda de les nostres propies files, ja que va entrar-li per l'esquena, quant nosaltres tots estàvem estirats a terra, i d'esquena a nostra reraguarda; amb tot, va tenir la sort de poder-se evacuar, en part per les seves propies cames,i per el servei de camillers poc després. Va poder-se hospitalitzar, guarir-se, tornar a casa, i trobar un bon treball, de caixer, a la Caixa d'Estalvis de Manresa.Va morir fa pocs anys, no sè de qué, però suposo que no d'aquesta ferida traïdora.Amb un dels seus fills,han fet competició de motos amb els meus fills Martí i Vicens varies vegades.

Tornem al lloc on ocorreguèren aquests tràgics episodis, i que, novament sols En Joan i jo, no calia ficsar-s'hi gaire per notar la tristesa i preocupaciò de l'amic meu, que va manifestar-me que pensava molt amb la seva mare...-volent-lo animar, vaig contestar-li, que en les circumstàncies que ens trobàvem en aquell moment, lo primer que teníem de procurar es posar tota la nostra força, tota la nostra voluntat, i tota la nostra astùcia, i també tota la fe, la nostra FE, per a salvar-nos, i així retrobar-nos amb tots els èssers estimats, que sabem que ens esperen, i ens estímen.

. Mentre estant anava creixent el terratrèmol d'explossións per tot el nostre entorn, i era tan el rebombori, que es fèia difícil distingir la procedència, si era soroll dels "nostres" o dels "altres",tampoc ja no acertaves si eren consignes d' atac, o de contenciò, ni la vista permetia veure gaire lluny, perque el fum ho invadia tot, i amb prou feines podies veure algun pedaç de firmament blau, fugisserament, per mantenir-hi algun brí d'esperança: però de sobte veièrem enmig de les llacunes de blau que deixava entreveure el nostre sostre cèlic, la formació d'una espessa barrera com d'un fum negra intèns, que s'anava reproduïnt, i endevinàrem que alló podien ser els antiaèris dels nostres adversaris, que segurament tallaven el pas a la nostre aviació,"la gloriosa", que per l'hora que suposavem que era, deuria acostar-se per protegir l'hora del nostre assalt al cim de "El Merengue". Efectivament a poca distància d'on es marcava la barrera negra,varen aparèixer les avionetes de l'esquadreta republicana, que fent mitja volta s'en tornàven a la seva procedència, per no veure possible travessar

www.memoria.cat/llevadelbibero

aquella barrera.Nosaltres varem seguir quiets,expectants, i no sé si pensatius o atontats, però sí amb les goles seques.

En Joan tornava ha estar capficat, i va preguntar-me: -Paco, estàs preparat per morir?.

-Home !- vaig replicar-li sorprès,-això no se sap mai si estem prou preparats...de moment ens pertoca defensar la nostra vida, com hem comentat abans. Però èll no estava prou satisfet de la resposta, i va plantejar-me una altre pregunta:-Te'n recordes d'allò que ens dèia el "frare Llorenç" ?(volia dir el Germà Lorenç, o l'Hermano com el coneixíem a l'ùltim curs de la classe de Comerç) Vaig contestar-li: -No sè a qué et refereixes ara, perquè, ens havia dit tantes i tantes coses,,,-i va aclarir-me desseguida: -Sí home, alló de que, si reses tots els dies de la teva vida, tres Avemaries, tindriem la salvaciò assegurada. Vaig respondrer-li: -Ah! sí,peró"cada dia"...i ara estem aquí...m'interrumpè prompte, dient-me;-Ja ho sè que si aquests criminals que ens manen, sentíssin o endevinessin que estem pregant, serien capaços de matar-nos al acte, peró si ho fem amb pregaria mental, jo puc dir:" Déu vos salve Maria..." i bon punt acavi, t'ho farè saber amb un toc suau al teu peu, amb la culata del fusell, i tu fes-me el mateix, cada vegada que acavis de dir "Santa Maria..."

I d'aquesta manera, entremig d'aquell allau d'explossions de terror, varem quedar immerssos interiorment peró amb una immensa força d'esperit, que va deixar-nos una gran pau, i una ferma esperança de no estar pas del tot desamparats. Puc donar testimoni de que aquell improvisat acte de l'amic Joan, a més de fer-me un gran bé, el tinc constantment present en els aconteixaments de la meva vida, ja que dificilment altre cosa podia capgirar la meva por i desconcerts de la situació que sufriem, com ha va fer la tan oportuna iniciativa del Joan.

Per acavar de segellar aquest magnífic episodi, varem pactar amb En Joan, que bon punt puguèssim, intentaríem passar-nos de camp, i al primer lloc que arrivèssim, oferiríem una Celebració Eucarística d'acció de gràcies i súplica en favor de tots els nostres parents i amics.

Si bè que no va realitzar-se, de moment aquesta segona part, peró si que va fer-se per cadescun apart, degut a la partició de destins a que va tocar separar-nos.De totes maneres, malgrat els nostres desitjos, sabíem que intentar passar-se, ara, seria un suicidi absurd, i per aquest motiu acordàrem fer-ho quant la ocasió fos propicia, esperant la nit,o l'ocasió..

Una altre barrera de fumerols negres, veièrem extendres al mateix indret anterior, lo que denotava que l'aviaciò nostre tornava intentar apropar-se, segurament per animar-nos a l'assalt de la cota"merengueriana" però desseguida és veiè que no podria traspassar la barrera, i fent un corva de noranta graus,tornà pel mateix camí d'on havia eixit.

Es en aquest moment que un dels tinents, que segurament ja deuria èsser l' últim sobrevivent d'aquella infausta jornada, va fer recompte dels que quedàvem arraurits en aquell petit reducte, que no deuriem passar del vint-i-cinc, i va redactar un comunicat, adreçat a la Comandància. Va cridar enmig dels que allà estàvem refugiats, demanant un voluntari per anar a portar el comunicat a Comnadància, i esperar resposta. Un company de Manresa, anomenat Rovira, o pot ser Rovira i Arola, que estava domiciliat a l'entorn de la Plaça Major, i era molt popular per la seva afició a organitzar desfilaments de escamots d'exèrcits amb quitxalla del carrer, amb una marcialitat curiosa, per lo pintoresc de les seves armes, timbals, cornetes, i molts detalls més, infantils, però dotats d'una voluntat imitativa que cridava l'atenció per tot arreu on passàven: armes de fusta, sabres de fil-ferro, cuirasses de llauna,ect. D' això s'el coneixia al bon organitzador d'esquadrons artificials i infantils,i que ara,l'home de veritat, o més aviat podriem dir-ne, l'adolescent afeccionat, s'ofereix per una missiò de guerra veritat i d'un perill ben palès.

Decidit,espontani, i amb actitut netament marcial, es posà dret, d'una peça, a disposiciò del tinent Ron, que així es dèia aquell últim comandament de la resta de nostra Companyia,era provinent d'algun poblet de la costa catalana, Canet,Premià o Lloret de Mar, i crec que amb aquesta iniciativa, va evitar el sacrifici estèril dels pocs supervivents d'aquella

www.memoria.cat/llevadelbibero

batalla, que encara podiem dir que no èrem baixes.

Peró sorprés aquell tinent d'aquella decidida actitut del company Rovira, va manar-li, seriosament que abaixés el cap, i es disposés a fer el trajecte fins al lloc de ubicació de la Comandància,arrossegant-se com un cuc, si volia tornar viu, i que bon punt hagués entregat el comunicat, s'esperès, per si rebia resposta, o l'ordre de retornar.

Altre volta, per tercera vegada la nostre aviació tornava a venir repetint el seu intent de bombardeijar la posició de "El Merengue"que com les vegades anteriors era impedit per els antiaèris enemics, peró toçudament, varen virar amb un angle de 360 graus, i fent passades més baixes,anàven buidant la seva mortífera carga sobre nostre mateix, enmig d'ambdues línies que era precisament els llocs que manteniem nosaltres, en terra de ningù: el terrabastall que va provocar aquest nou mitjà bel-lic, no es pot descriure...una pluja de metralla, pedres, terrossos arbres i arbusts era impresionant, i sembla un miracle sortir-ne amb vida, i a més il-lès ! Pero a Déu gracies va ser així, malgrat haver quedat gairabé sepultats sota una olivera que al ésser transportada en l''aire, amb la major parts d'arrels, i els terrossos que la cicumdàven, va caure sobre nostre, per la força de l'explossió d'alguna de les bombes d'aquell atac aeri "nostre"...

Ja passat l'ensurt d'aquesta nova operació, sentírem apropar-se una veu, que aviat varem identificar com la veu del missatger Rovira, de retorn del lloc de Comandància.

Les primeres paraules que varem entendre d'aquell voluntariòs missatjer varen ser de:-ja s'ha suspès l'atac...ja s'ha suspès l'atac !...i en sentir-ho el tinent Ron, va renyar al missatjer Rovira, dient-li enèrgicament: -Estíret,i calla...que no ets pas tú qui ha de donar les ordres.- Peró els que ho haviem escoltat, sentírem un sospir de jóia, suposo que tal com deu sentir-ho un condemnat a mort, quant li notifiquen l'indult, o encara que fos l'ajornament de la condemna a mort,encara que sigui temporalment.

Quant el tinent haguè llegida la resposta al comunicat, va dir-nos. -Que esperèssim la foscor del post-crepuscle, per retornar a les posicions de segona línia, i que abans ja serien trameses noves ordres del que calia fer; i malgrat que això semblès una treva, no va esser-ho pas, perque, el concert desconcertant d'obusos artillers i morters, no paràven, i perduraren tota la tarda, juntament amb les rauxes de metralladora i fussellertia,si bé que a un ritme decreixent, respecte a lo que fou desde matinada.

No haviem menjat res durant aquesta terrible jornada, ni tampoc begut, malgrat tenir la boca seca, sense saliva, i embolcallats amb una espècie de sutge per tot el cos, miràvem i parlàvem com uns autómates subdotats, com si fòssim uns desconeguts, introvertits, estabornits, com si mai ens haguèssim vist, cadescu ofegava els seus pensaments al més profund del seu ànim i cap al tard, amb la fosca ja, ni ens coneixiem, ni teniem esma de preguntar si ja podiem retornar a segona línia com s'havia anunciat abans...aqui arribaren quatre emissaris, per donar l'ordre de retorn,peró,condicionat a retirar tots el ferits que escampats en aquell interlíneat es mostressin amb alguna senyal de vida, també haviem de recullir el molt armament abandonat al mateix terreny, i de moment, als que trobèssim morts, retirar-els'hi la documentació i armes.

Aquesta tasca, no va èsser fàcil:com que no teniem camilles, ni camillers, i els pobres ferits eren molts, vàrem optar per donar-els'hi ordre de preferència, però la substitució de la camilla per la manta, va resultar a més d'incòmoda, feixuga i lenta, molt delicada i dolorosa per els pobres ferits, ja que nostre transit per aquells terrenys poc coneguts i accidentats, fèia molt irregular el transport, per molta cura que hi posèssim,i per molt bona voluntat que hi esmersséssim les forces estàven esgotades,:a més, amb la foscor, es fèia difícil seguir el camí d'un trajecte que ni vèiem, ni coneixíem, i el ferits ho acusaven augmentant els seus gemecs, cosa conmovedora, a més de perillosa pel fet d'alertar l'enemic, que per altre part, no el vèies, ni sabies on era, i per si fos poc, cada sombra de cada arbust, et semblava una patrulla de reconeixament enemiga. Calculo que de camins a segona línia per efectuar aquesta postrera

www.memoria.cat/llevadelbibero

retirada, varem fer-ne quatre o cinc almenys, i de les mantes recullides al sector que varen assignar-nos al meu escamot, varen ser moltes, malgrat les moltes que varem destinar al transport de ferits, encara varen sobrar-ne, pensant utilitzar-ne alguna per dormir, ja que la meva,l'havia hagut de llançar poc després d'eixir per la trinxera d'evacuació.a matinada.

Peró lo que menys m'explico, es cóm podia aguantar-me dret encara; i vet aquí que ben arrivat l'ultim carrateig, vaig pensar trobar descans sota una olivera arraserada a un arbust i ja m'enrotllava aquella manta, recullida d' algun caigut, i sento que prop meu algú cridava:-Que salgan dos voluntarios de cada Compañia...i ho repetia, mentre jo pensava, ara i en aquest estat,"voluntari"? impossible!...només soc apte per descansar, però aquest pensament s'estroncà de sobte, perque la manta que intentava enrotllar-me al cos per cercar el descans, va emprendrer el camí del retrocès, per l'estirada que va fer-me una sombra que va afegir a la crida que fèia abans demanant voluntaris, una segona "crida", dient: -Oye camarada ! -El que està màs cerca ès el volutario,vente a formar!..-.més a prop, vaig veure que l'autor d'aquesta acció, era ni més ni menys, que el Tinent ajudant de Comandància, que va manar-me imperativament, que m'adjuntés al grup de voluntaris que anaven al lloc de comandament.

No sabia pas perquè demanaven els voluntaris, però, dejuns com estàvem, i amb la intensitat d'acció que havia tingut d'aguantar aquesta jornada del 22 de maig l937, vaig creure sincerament que ens demanàven per anar a cercar el subministrament a intendència, lo que fins ara ho fèiem amb mantes i sacs, i per aquesta convicciò vaig presentar-me al lloc de comandament, amb la mateixa manta que m'havia estirat el tinent ajudant, per reclutar-me.

Tots els altres, emperò, hi havien anat amb els fusells, i potser sabien més que jo,però al instant va retornar l'esmentat tinent, i al veure que no portava l' arma, i sí la manta, exclamà -Donde vas con la manta?...he dicho con el fusil, bien cargado con cinco cartuchos entre la càmara y la recàmara: vàya inmediatamente a buscarlo. Cames ajudeu-me a recullir l' arma, i deixar la manta sota l'olivera que m'havia escullit per descansar.

Vaig reintegrar-me el grup de "voluntaris"? en el mateix moment que també arribava el Comandant de Batallò, qui només arribar, va adreçar-nos aquesta arenga: -Camaradas, para que os persuadais que en el Ejército Popular la justícia es igual para todos, vosotros soldados, vais a efectuar una ejecución por fusilamiento de gente cobarde e indisciplinada, que por dejar de obedecer las órdenes que se les dieron, han sido causa de muchas bajas en el combete de hoy. Vais a fusilar a vuestros propios capitanes y comisarios, de la segunda i cuarta Compañia, confiando sirva de ejemplo y estímulo para todos. Atentos pues a las órdenes de mi Teniente Ayudante-.

Efectivament, el Tinent Ajudant va fer formar els vuit "voluntaris" en quatre grupets de dos soldats cadescun,i en filera, amb les armes carregades, en actitut de atenciò.

Devant nostre, als quatre sentenciats en aquell sobtat Consell de Guerra, eren col-locats enfront de cada lloc que pertocava als piquets de dos que estàvem formats, mentre els arrancàven els distintius de graduació militars, i les pistoles i altres armes que puguéssin portar

Els crits de cadescun a mida que els anaven col-locant, eren esfereïdors, i omplien la foscor d'aquella nit que rubricava aquell malaït dia 22 de maig, d'uns ecos infernals i torturadors, que mai haguès pogut sospitar podien esdevenir en la realitat: el primer col-locat. Un Comissari Polític de Terrassa, deuria ser de la segona Companyia, plorant, anava cridant i repetint: -Madre mía de mi alma !...que ya no te podrè ver más !- I el seu propi Capitâ també cridant amb força, repetia: -Viva la República !. L'únic que romangué callat, segurament sorprès per l'emociò, va ser el Comissari de la nostra Companyia, peró lo que ell callava, prou va esbombar-ho el Capità mexicà de la mateixa Companyia, que no parava de cridar,i repetir: -Queremos declarar i que nos juzgue el Tribunal del Pueblo; se nos condena injustamente! sin causa ni autoridad competente.- I ho repetia cada vegada més alt i angoixòs, peró desafiant.

La resposta va ser la veu de comandament fatal:- Apunten! Fuego, ya !....tronaren les

www.memoria.cat/llevadelbibero

vuit descàrregues,sesgant la negror d'aquella inacabable nit, peró ni un sol dels condemnats va demostrar l'efecte de nostres dispars,i tots continuaven drets, i cridant devant nostre immovils, i un altre enigma que mai he pogut comprendre, es, perquè no varen fugir, doncs amb aquella fosca nit que fèia, amb quatre passos que haguessin fet, ningú els haguès pogut trobar.Peró devant de l' estupefacció de tothom, nosaltes, els nostres propis comandaments, i també els sentenciats...però el tinent ajudant, refet de la sorpresa del primer moment, va adreçar-se a nosaltres, i amb veu mig tallada per la emoció, va dir-nos: -Apuntar bien vosotros, porque, si fallais, voy hacer que os fusilen a vosotros!...Carguen!...Apunten !...Fuego, ya !... peró... varen caurer tres, de tal manera que, l'un quèia,i l'altre, s' aixecava, exepte el nostre Capità mexicà, que impertèrrit, seguia les seves protestes, dret i ferm, mentre s`hi apropà aquell trist Tinent Ajudant, per donar a èll el tret de gràcia, que no va pas èsser un, sino varis, tant al Capità, com als altres tres, perquè no sabria pas dir quins, peró almenys dos mès, quéien, i tornàven a aixecar-se a cada tret de gràcia, o de desgràcia que s'anava succeïnt

Hem sentiria incomplet de narraciò, si no constatava,un parell d'antcedents més: el grup de dos que va resultar elegit per la sort, o la desgràcia, o millor dit, per l' atzar, per l'execuciò del lloc que va ocupar el nostre Capità mexicà, varen ser: el caporal furriel de la Companyia, un veterà de Tarragona, que justament era un bon amic del mateix capità, i jo mateix, que com ja he dit, no havia fet la instrucciò d'armes, i puc dir que no havia pogut disparar un sól tret, per la meva ignorància, i per haver tingut mès preocupació de cubrir-me dels perills de la jornada, que no pas ocasións de fer servir l'arma per defensar-me. I això ho confirma el fet de que, al trobar-me devant la situació de formar part d'aquell piquet, volguent cumplir, i seguir els altres camarades, vaig posar-me la culata del meu fusell, sobre la galta de la meva esquerra, lo que va produir-me un violent contra-cop, que semblava m'havia de girar el meu cap al revès, lo que donant-se'n compte el meu company de parella, el caporal Furriel, va dir-me dissimuladament, que posès la culata del fusell recolçada per la meva espatlla esquerra, lo que ja vaig fer en el segon dispar, si bé que afortunadament per la meva consciència, tampoc vaig acertar en l'objectiu; i no m'extranyaria que el camarada Furriel, tinguès els mateixos sentiments que jo mateix, almenys referent al acte que acavo de narrar.

També vull deixar constància del mal resultat de la improvitzaciò d'aquell caòtic acte de l'afusellament, i el desencert de la nostra punteria, doncs, en primer lloc, com dèia abans,no vèiem el punt de mira del fusell, per la foscor d'aquella negra nit, i el cansament i debilitat que arrossegàvem tots plegats, desprès de dos dies i dues nits tant extraordinaris i super-actius, i en segón lloc, en un terreny tan pla i uniforme com aquell, calia saber montar bé l'escenari de

www.memoria.cat/llevadelbibero

l'execuciò, per evitar que les possibles bales que s'escapessin dels seus objectius, no anèssin a parar a d' altres objectius inocents i lamentables, com va passar-nos aquí, que darrera mateix del lloc de l'execució, hi dormien un grup de morters, i metralladores, que per manca d' armes no havien participat en el combat, i varen fugir despavorits,tenint algunes baixes.

D' aquesta secció de metralladores, sense armament, deuria ser la que faltava completar, d'aquella altre secció que "protegia" el nostre atac del matí,i que ho fèia tan bé que fins arreplegava algun camarada dels nostres protegits, com va passar amb el company Eudald Vilanova avui matí que va rebrer la descarga per la seva espatlla; en fi no sé si son coses del destí, o consequències d'un vertader joc de disbarats.

De totes maneres, crec que totes les guerres deuen ser un complexe tant gran de montruositats, i de incoherències, que afecta a tothom, comandaments i comandats, sino considereu per un moment, un dels pensaments que va bullir per el meu cervell, en un dels moments mès intensos d'aquella cruel batalla; -vet aquí que, ara aquí et mataran com un conill, i a casa, hi quedarà un vestit nou, que només l'he portat un dia, i un paraigüa nou per estrenar.-I era veritat, peró quant ara hi penso, hem xoca la intracendència d'aquest pensament,amb la crua realitat que estava travessant: no hi havia coses més importants a pensar?...sí ja ho sé, peró, la fragilitat humana, no ha de tenir també,alguna llicència? I més en aquella injusta situació, atapaïda de mals auguris, no trobo pas extranya la meva divagació, que com un "flash"mental, volia distreurer-me de tants neguits i mals auguris, sense calibrar si féia pena, o fèia riure.

Dono per acabada la hist òriad'aquest 22 de maig de l938, malgrat que vaig recordant moltes altres situacións, puig, penso, si aquest es el preàmbul d'una "mili" de set anys, bé mereix la pena fer-hi un punt i apart, per tal d'anar cercant la divisiò dels molts altres capituls, entre els quals no imperi tant violent malestar i perills. No hi faltaran situacions penoses i lamentables en les anècdotes viscudes durant aquests llargs set anys de joventut, sacrificats tontament, i dels quals s'en poden derivar moltes moralines, i que malgrat que n'hi ha de molt dures, sempre et quedava el conçol de pensar que pitjor havia estat aquell fatídic 22 de maig.

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 2

L'ESCAPADA

23 de maig 1938:

Vaig despertar-me a punta d'alba, desde el peu de l'olivera on ahir m'havia ajocat, i continuaven tronant les canonades amb intensitat variable, entremig d'un aiguabarreig de ràfagues de metralladora i fuselleria, i altres detonacions i descàrregues intermitentes i gairebé no identificades, per llunyanes, simultàneas,o la irregularitat del terreny segons la distància on eren disparades, o explossionades.

Mentrestant s'anaven despertant alguns companys, i parlaven entre ells, d'altres també ho fèien i s'arranjaven la roba, posàven en ordre lo que els havia quedat del combat d'ahir, en particular el municionament, bombes de mà, ect... entretant, ja va arribar el subministrament alimentari de campanya: un xusc per barba, i un cassó d'aigüa negra, que déien que era café, i bon profit !...per trencar el dejuni d'ahir, ja n'hi havia prou.

Tot just saborejat aquest suculent àpat-desdejuni, varen cridar-nos a formar els 37 supervivents de la nostra Quarta Companyia; varen juntar-nos amb dos escamots més,que eren procedents de tropes sobrantes d'una companyia dita de morters, peró per manca d'aquest precís armament,venien a cubrir baixes nostres, i uns altres també afegits a la nostra Companyia, eren de metralladores, o de la companyia dita amb aquest nom, i així reconstituïen nostre desfeta companyia total uns quaranta homes més o menys, de refresc o farciment, o reconstituìment.

A més, ara estava programada la presentació dels nous comandaments, i l'explicació dels nous plans disciplinars de la nostra Brigada 124, pertanyent a la Divisió 27, denominada també com "La Bruja", 124 Brigada Mixta, 495 Batalló, 4ª companyia.

El primer que va adreçar-nos la paraula per a presentar-se,fou el qui seria desde ara el nostre Capità de la Quarta Companyia, a qui ja deurien haver-lo informat de cóm anàren les coses en la jornada d'ahir...doncs va començar dient-nos que ell era de la província d'Alacant, i que traballava com encarregat d'una fàbrica d'espardenyes col-lectivitzada, i que ara per mèrits de guerra, començaria a practicar la graduació de Capità de la nostra Companyia, però que ell no volia pas acavar com ho havia hagut de fer el seu antecessor...vull que tots els camarades del meu comandament, cumpleixin estrictament les ordres que els siguin trameses, a més de totes les que ja sabem que deriven de la nostra condició de soldats de l'exercit del poble; sapigueu per endevant que per aquells que s'escapulleixin d'actuar com cal en el més estricte cumpliment de les ordres donades, disposo d'una companya, que m'ajudarà a fer-ho cumplir del tot. Bon punt acabava de dir això, treient-se una pistola petita d'una butxaca, amb una mà, la fa boleiar per l'aire, aproximadament entre un metre, o metre i mig, i amb la mateixa mà, la tomava estil "cow boy"; segons ell, aquella "companya" tindria de ser solució de tots els mals desde aquell moment en endevant, i s'afanyava a presentar més i més d'altres exemples com:" el que se acerque a mí en un combate con la cabeza erguida, gracias a esta mi compañera, yo se la bajo enseguida", o "si alguien en vez de obedecer la orden de ataque en un combate, se queda quieto, o postergado, esta mi compañera cuidarà de darle aliento, o el eterno descanso" i a cada sentència, la pistola repetia la boleiada inicial, i era tomada habilment per el nostre flamant Capità, de forma que quedàvem ben instruits de a quína nova normativa tindriem d'acomodar-nos d'ara en endevant, ja que segons

www.memoria.cat/llevadelbibero

aquell jove capità, entre ell i la seva "companya" tenien solucions per a tot, amb drets de judici, opiniò, i execució sumaria inapelables, ja que ell no volia pas acavar com ha havia hagut de fer el seu antecessor.perque la solució, repetia, era infalible i inapelable, era, segons dèia, un remei per a tots els mals.

Vaig quedar-me molt preocupat d´aquesta insòlita presentaciò, que representava un mal auguri de futur...però, tenint en compte que aquest "futur"tenia d´encaixar sobre aquell horrorós "pretèrit" sobreviscut ahir...la meva preocupaciò ja s´esdevenia en angoixosa; entre-mig d´aquesta inquietut, sobrevingueren un tropell de pensaments i comparances, entre els que vaig entretenir-me en una dita del meu avi matern Francisco, que havia viscut la guerra carlina, i sense anar-hi,havia compartit moltes històries amb gent de la seva generació i d´altres que ho havien fet a les guerres del Marroc, i les de Cuba i Filipines, i sempre arribaven a la conclusió de que amb les guerres, "dels que fugen, algun s´en escapa".

D´aquesta dita del meu avi, vaig fer-me´n una secreta consigna meva, i vaig decidir posar-la en pràctica bon punt trovès situaciò favorable. Just quant acabo de prendre aquesta determinació, vaig sentir uns animats enreonaments, semblants a lo que podiriem dir-ne una bona xerrameca, pel campament, molt a prop d´on jo estava acampat, i vaig voler esbrinar de qué es tractava: desseguit vaig donar-me compte que el centre d´aquell guirigall, era el nostre valent company Rovira Arola, que explicava haver descobert una font d´aigua pura i cristallina que l´havia pogut utilitzar per rentar-se ell i la seva roba, a més de beure a plaret, i omplenar la cantimplora; això era una temptació, si es te en compte que en el lloc on estàvem acampats no hi havia ni aigua potable, ni mitjanament aceptable per beure ni tant sols per rentar-se.

Tenint en compte també que sortint del combat d´ahir, tots anàvem bruts, fumats, i assedegats, allò que ens dèia el company Rovira era la glòria, un somni daurat, i l´ideal per a cubrir-nos varies necessitats alhora: set, neteja, apovisionament...vaig adreçar-me al bon company Rovira Arola, perque m´expliqués detalladament on era aquell ric manantial, perque a més de delejar l´aigua sana per saciar la set, tenia necessitat de rentar-me tot el cos.

En Rovira Arola va fer-me una completa descripció de com i on eren el camins, i de tan en tan hi afegia:-" peró es molt lluny ", i jo contestava. "-Es igual que sigui lluny, si l´aigua es bona" I seguia facilitan-me detalls, fins que ja vaig donar-me per ben informat. Retorno al meu lloc de acampada, recullint la tovallola de campaya sense ris, i la cantimplora, que conservava gracies a que la portava ben penjada al cinturó amb un reforçat penjador metal-lic desde el mateix dia de sortir de casa, i molt ben preparat per el meu bon pare Martí.

Al mateix lloc d´on vaig recullir la tovallola militar i la cantimplora, vaig deixar-hi tot el reste de pertinences meves: fusell, cartuxeres i municions, bombes de mà, manta, plat i cullera, i sense perdre més tenps, vaig començar a fer camí cap a la font, o manantial d´ensomi amb la cantimplora en una mà, i la tovallola al coll com una bufanda, vaig caminar bona estona sense mirar enrera, i quant vaig decidir de fer-ho, vaig veure que el lloc on estàvem acampats ja no es vèia; aquí, com un reiteratiu sanglot, va tornar-me lliscar pel pensament, aquella dita del meu avi: "Dels que fugen, algun se´n escapa..."

Vaig alvirar el traçat del camí solar, est a oest, i vaig prendre consciència que jo havia d´emprendre el camí oposat a la ruta solar, o sigui desde l´oest cap a l`est, que per dir-ho d´altre manera, la meva caminada hauria de tener direcció de ponent cap a llevant. i amb aquest convenciment, faig l´inici de la trajectoria de la meva escapada. No pas gens en consonància amb el magnífic camí del manantial que tant voluntariosament m´havia brindat el bon company Rovira Arola.

En els primers passos ja va canviar la inclinació del camí, doncs de pla i avall que comançà, ara per ser fidel al nou traçat, venia costa amunt; calia aceptar-ho tal com era, i bo i

www.memoria.cat/llevadelbibero

donant els primers passos, vaig fer-me exercicis de memoria, per grabar-me una selecció de respostes en el cas que sorgís algun interrogatori per haver despertat alguna sospita; trepitjava terreny de front de combat, i era molt fàcil i possible que això pugués succeir, el gruix del terreny ocupat per les tropes combatentes,les oscilacions fluctuants de les líneas, els emplaçaments de la gran varietat de tropes i serveis militars de segona i tercera líneas, feien complicat i perillòs el camí que jo emprenia, i totes les precaucions, eren poques per assolir amb possibilitat d´èxit aquella aventura desesperada. Per això vaig fer aquest previ exercici de possibles respostes justificatives del meu caminar "Cap al manantial" de la meva escapada; no va faltar-me temps per a rubricar aquestes precaucions amb una pregària al Pare, unes súpliques a Maria, i no oblidar tampoc a l´àngel de la Guarda.

Tot seguit que haguè remuntat aquella primera pujada, o premontori, amb el que vaig iniciar la ruta d´escapada, vaig trobar-me subtadament al bell mig d´un emplaçament d´artilleria, que deuria ser aquell que havia protegit els nostres atacs frustats d´ahir, i que sembla que, com que tenia el camuflatge de cara al "Merengue". de on jo procedia, no el vaig descubrir fins a trobar-me entre-mig.

A més de l´ensurt sorprenent de trobar-me envoltat d´aquelles màquines infernals, llavors sense funcionar, i cosa més sorprenent encara, en aquell precís moment, sense un sol militar que les custodiès, vaig pensar que potser estéssin a cercar subministraments alimentaris o bel-lics.

Però no vaig afluixar el meu pas, ja que la meva dèria de fugitiu, era superior a la de observador, i no volia donar la impresió d´anar perdut o desorientat a qui pugués observar-me cosa fàcil en un lloc tant delicat com aquell. Però vet aquí just havia fet trenta passos nocomptats,veig un soldat que s´encamina cap al lloc on jo recorria,i s´apropava més i més,fins que ja molt a prop alçà la ma preguntant-me: -Oye camarada! Sabes donde esta el observatorio de la Bateria 72 ?...-i jo amb una resposta tant i més ràpida que ell, vaig assenyalar-l´hi una mica més amunt, i que ja trobaria als compañeros de la bateria, segurament repostando.

L´ensurt que va donar-me aquella inesperada trobada, ja va quedar pressumptament resolta, però va desvetllar-me un remolí d´interrogants meves, interiorment, que féien problemàtics els plans iniciats devant el llarg trajecte que m´esperava, fins que jo mateix vaig fer-me l´ordre-resposta: -Apa ! Camina ! I guanya temps ! I dona gracies a Déu ! I no dubtis, endevant !...i així vaig fer-ho.

Poc vaig caminar deixant enrera aquell inesperat emplaçament artiller, i va aparèixer a devant de la meva vista el poble de Cubells, tan ordenadament encimbellat en mig d´aquell pla a cavall d´aquell pujolet conífer, que sembla un far d´orientació d´aquelles grans esplanades que s´alviren desde les comarques d´Urgell i la Noguera ! Ja havia assolit el primer indici d´anar pel bon camí, i a més vèia la carretera que coneixia ja, de Montgai a Cubells; allà vaig veurer també un revolt on s´instalaven tendes de campanya, ambulàncies, camions i cotxes, identificació gairabé infalible d´un campament sanitari de primeres cures, nomenat també com hospital de sang, o d´urgéncies.

Malgrat aquests benhaurats indicis d´orientació, i tot i semblant que m´allunyava del vertader front de guerra, les remors gansoneres contunuaven ressonant a dreta i esquerra, i per devant i per darrera per tot el camí que anava desenvolupant, i el meu desconcert creixia, perque tenia por de tornar a ficar-me a un altre línea de front, o be al mateix del qual havia eixit.

Però malgrat l´assetjament de pensaments inquietants, no vaig deixar de fer camí, i de sobte ja vaig trobar-me vora el Canal d´Urgell, que sabia teóricament que anava en direcció Agramunt, si el seguia aigues avall, i que aproximadament cada quilómetre o dos, hi havia un pont per atravessar-lo.

Seguint el curs del Canal, aviat vaig veure el primer pont de travessa, peró al apropar-me,

www.memoria.cat/llevadelbibero

vaig sentir o veure signes suspitosos de concurréncies inconvenientes de soldats, i fins va semblar-me identificar una guardia armada de control...fos o no fos, vaig preferir anar a cercar l´altre pont de travessa seguent,confiant trobar-lo menys sospitós, i segueixo curs avall.

No sè si per por, o per realitat, també aquest segon pas va semblar-me sospitós, i malgrat que s´anava fent tard, i el sol s´apropava a l´horitzó, anava resseguint camins que hem permetessin seguir el curs del Canal, de més lluny o més a prop, i la recerca de un altre travessa,que vaig descubrir ja en ple crepuscle, i quant els signes de cansament corporal ja demanaven moderació en el desgast fisic.

Abans d´arribar-hi, tambè vaig alertar-me per uns sorolls, semblants als d´un pati de l´esbarjo escolar, però al apropar-m´hi més, vaig comprovar que no eren pas escolars, sino els soldats que deurien haver acabat de sopar, i s´ estaven esplaiant enjogassats en l´esplanada a propdel pont de travessa; tampoc hi vaig notar cap guardia organitzada ni res que em fes malpensar, devant del qual vaig arribar a la conclusió que, entremig de tants soldats, i en ple crepuscle,un més o un menys, no alteraria pas la pau d´aquell grup, i podia atravessar-lo pausadament, i sense barrejar-m´hi, ni apartar-me,i sense despertar sospites.

Així vaig fer-ho, fins arribar a les parets d´aquell poblet,que podria ésser Mafet, prop d´Agramunt; vaig travessar-lo per tot el petit nucli habitat,i enfilant per camins de carro, anava cercant al cel de les primeres estrelles, la situació de la Ossa Major i Menor, per descubrir-ne l´ Estrella Polar per orientar-me, però de cap manera vaig èsser capaç de trobar aquesta necessaria referència d´orientaciò nocturna: perô potser millor encara que fos així, perque jo, tenia més necessitat de descansar que seguir fent camí, doncs el cansament m´atenallava.

No sabent quins passos fer, ni en quina direcciò havien d´adreçar-se,i estant rodejat de formosos camps de blat i altres cereals, gairabé en el seu màxim esplet de collita, vaig pensar que la millor parada, seria al bell mig d´un d´aquells camps, on no hi hauria transit ni visibilitat i podria així passar la nit sense perill, esperant les resplandors solars crepuscolars matinals, i rebrer la orientaciò per reemprendre la meva ruta planificada, bon punt hem fos indicada per l´astre solar.

En un dels punts més arresarats d´aquell escullit i grandiós camp de blat espigat, i amb molta cura de no trepitjar-ho ni deixar-hi senyal d´haver-hi passat, vaig fer-me un mínim lloc, per estirar-me,deixar-hi la tovallola sense ris, mig per terra i mig per tapar-me la cara. I posant la cantimplora, encara buida, però forrada d´una felpa verda, sota el meu cap, per coixí...i, no recordo altre cosa, ni sé quant temps vaig quedar-me rendit, o ensopit, o diguem-ne en mans del que diuen es el déu de la son, Morfeo ! Però el que sí que sé, es que tot ben fosc encara va despertar-me una tremolor, i petar de dents, degudes al fret que fèia en aquella contrada de la comarca sagarresa, que va fer-me sufrir tots els rigors d´aquell famòs i típic de la Sagarra.

No tenia rellotge, ni tampoc la més petita idea de quànta estona havia dormit, ni menys de quína faltava per la sortida del sol, que era tant com dir per reemprendre camí:tampoc podia atrevir-me a redreçarme, ni efectuar moviments que podrien ésser vistos sospitosament; no vaig veure millor entreteniment que efectuar uns estiraments corporals horitzontalment, per obtenir una lleu neutralitzaciò del fret, i esperar la eixida del sol.

No crec que aquesta operaciò durés més de una hora, o hora i mitja, doncs totseguit les clarors solars ja despuntaven, precisament per la part menys esperada per mi; però amb això sí que vaig donar més crèdit al astre diurn, que a les meves ingènues previsions. Calia dons iniciar el recorregut de la segona jornada d´escapada:

24 maig 1938,

==========

Vaig parar de fer les enérgiques flexions que m´obligava fer el fret sagarrés, i mentre s´afiançava la maravellosa aparició de l´aurora, amb moviments lents i precalculats, posava a punt

www.memoria.cat/llevadelbibero

el modest bagatge que m´havia de acompanyar en aquesta segona jornada d´escapada.

No parava l´habitual retronar de les canonades entremig del repicar de metralladores, el paqueig de la fusellaria amb intermitències de explossions no conegudes, però semblants a morters, bombes de mà, voladures, o altres sorolls infernals, que eren el nostre pa de cada dia i de cada moment, i que quant un moment deixava de sentir-se, et preguntaves: -Qué deu passar ara, amb aquest extrany silenci ?

Però feia falta fer molt camí, i semblava arribar als límits d´aquelles planuries de l´Urgell i La Noguera, els plans ja començaven a ser més inclinats, i el paissatge més variat, sense que es pugués dir que era muntanyòs, no gaire lluny, emergien pujolets, i petites valls recargolades, entre cultius i retalls de pedregars, i petits terrenys erms. Algun bosquet, bardissars, carrascars i arbredes. Llocs que semblaven molt poblats,i no pocs deshabitats o desértics,o abandonats; no sé geogràficament quin terreny trepitjava, però més o menys, pels que de lluny vaig contemplar al meu pas, podrien ser, Doncell,Cabenabona,Montclar...però sempre de lluny, i cuidant-me de no ésser vist, i desitjant fer-me "invisible",i no parar de caminar direcció cap al est, sol eixent, i no trepitjar camins de trànsit, ni menys carreteres. Sempre emboscat, o per viaranys silvestres, com més amagats possible.

Encara portava entaforat per alguna butxaca, un retall d´aquella cançalada que en el meu pas i estança a Preixens, habia permutat a una bona gent del poble per aquella paquetilla de tabac ros Navy Cut, però en lloc de despertar-me la gana, va obrir-me el mal record de la fastigosa escena que vaig tenir de soportar en arribar al local on s´ostatjava la meva Companyia: resulta que va arrivar a oídes d´algun fanàtic del nomenat "servei secret", el fet de l´intercanvi efectuat per alguns soldats d´aquells paquetets de tabac ros "Navy Cut", que ens havien entregat aquell matí a la Companyia, com a obsequi dels Sindicats Nordamericans a les glorioses milícies antifeixistes espanyoles, en premi d´admiració i encoratjament en la seva lluita antifeixista. Tots diguerem i pensarem, "-Gràcies !"però, els que no fumàvem, bé ho haviem de valorar amb quelcom de més utilitat, i forem molts que, valorant lo que equivalía en aquelles circumstàncies, varem efectuar canvis, o permutes, amb la gent del poble.

Ah ! Però això deuria arribar a saber-ho algun "camarada", que va agafar-s´ho com una profanació de l´obsequi, i en arribar jo, ja estava muntat el "Consell de Guerra"devant tota la Companyia , i de forma sumarìssima, en contra d´un pobre xicot de Barcelona, que deuria servir d´exemple, i de infusió de terror, per detestar i castigar els que haviem incorregut en accions semblants. Els atestats de culpabilitat, a més de grotescos, eren recitats amb una oratoria ritual de solemne pompositat curial, i s´imposaven a tot el modest auditori de la "sala" (o sigui la Companyia) que seguia muda, més que de emoció, de terror. I varen anar tan lluny, que fins i tot arribaren a sentenciar l´ultima pena per l´acusat, qui esgotats tots els arguments de disculpa i clemència, va esclatar en plors i sanglots, mentre els monstres que organitzaren la paròdia, ja nomenaven els components del piquet de execusiò sumarial.

Quant ja només faltava l´execució, un d´aquells rabiosos fiscals, va proposar a la "sala", si algú podia sugerir una pena substitutoria de la pena de mort, perque aquella ofensa ingrata a la generositat dels Sindicats Nordamericans, pogués substituir-se per un altre que fos símbol de reconeixament i gratitut als seus obsequis, i al mateix temps un càstig per el desagraït profanador de l´obsequi, al convertir-lo en vil matèria d´especulaciò capitalista..

Varen fer-se varies sugerències, i s´en adaptaren algunes, però no crec que cap d´elles fos capaç de borrar l´impacte emocional que varen causar al pobre xicot que havien escullit per realitzar aquella perversa exhibició.

Malgrat aquesta esparpèntica recordança, el camí s´anava desenvolupant; el canvi de paratges per on passava, m´obligava a fer moltes tercerilles, perque, mirant bé cap a l´est, la recta

www.memoria.cat/llevadelbibero

que hauria de seguir, vista desde qualsevol premontori.va canviant la perspectiva mentre es va fent camí,i es perd completament en arribar al fons de les valls, ja que no es possible fer-ne realitat a una recta geomètrica virtual, perque els mateixos accidents o irregularitats del terreny que es trepitja, t´obliga a desviar-te del punt de mira observat desde l´orígen del lloc de destí, es troven terrenys intransitables, encara que no més que ho sien parcialment, s´ha de trencar la rectitut geomètrica, per sortejar els obstacles, i els terrenys que no son prou transitables, i quant sembla que ja has arribat al paratge que véies desde el premontori de procedéncia, no s´identifica ja gairabé mai, llevat mínimes ocasions en que pugui haver-hi alguna senyal molt singular, i gairabé sempre renyida amb l´objectriu de l´escapada.

Altres vegades sorgien boires, canvis de llum. o de direcció meva, que contribuïen a la desorientació, i no quedava més remei que tornar-te a ficsar amb el sol. i la seva ruta, per a reiniciar-la novament.

Aquell soroll característic de les explossions dels fronts de batalla, encara que per sort s´anava sentint més lluny, peró no deixava de ser una trista sinfonia que recordava la tràgica situació que s´estava vivint, i de la qual jo volia fugir, sense preveure cap seguretat de lograr l´èxit de l´escapada.La procedència de l´oest d´aquells sorolls, almenys ja era una confirmació de que la meva direcció cap a llevant estava ben encaminada, ja que sense brúxola,i sense la possibilitat de comunicar-me encara, per la proximitat del front, aquests indicis orientadors eren necessaris, i encoratjadors,i animàven a prosseguir el camí.

Però per molt que volia accelerar la caminada, l´ultim àpat que havia fet, amb aquell reste de retall de cançalada, ja donava senyals d´esgotament enèrgetic, i el meu cos acusava els símptomes de flaquesa,i l´avís de que era precís un descans de repòs especial, pensant en demà, un altre dia, ajudant Déu.

Coincidiren aquest preventius pensaments amb la posta de sol,i amb el pas per una petita vall, estreta i pedregosa, salpicada per alguna petita feixa de cultiu, entre matolls i esbarzers,i sense camins de carruatges, just el que necessitava, dons a més vaig trobar-hi una petita balma, en un marge d´aquell cultiu, on vaig poder descansar, i passar-hi la nit tranquila que necessitava per reemprendre la nova jornada que m´esperava l´endemà:

25 de maig 1938.

==========

Despertar en aquella balma, contemplar els primers raigs de sol eixent, malgrat sentir-me el cap ple de de incógnites i preocupacions, ja m´ajudava a vencer la por; amb prudència i precauciò, devant els possibles perills que esdevinguessin en el camí que faltava, m´ajudava ja a refer forces anímiques i morals, encara que de noment escassejaven les fisiques o corporals,

Començo a caminar pausadament, i a observar... i a mentalitzar-me que ja havia arribat l´hora de demanar ajuda. Però calia fer-ho a la persona,o persones que m´inspiressin confiança tal com exigia la meva situaciò; la meva debilitat no permetia altra sortida.

Pujo fins a la primera carena, observo el paissatge, torno a orientar-me cap a llevant com sempre, però aquesta vegada a contra sol, sols contemplava naturalesa vegetal de bosc i calia arribar a un altre cota. Com sempre, al cap de munt d´una pajada, hi ha una baixada, i al acavar la devallada, un altre pujada...però calia fer-hi un altre esforç, i l´ànim no hem mancava però sí les forces cada vegada més exhaurides,- Vinga ! Ànim !..poc a poc, reposar, i un altre estirada...i així fins a la enèssima vegada...de sobte,veig que els meus companys del front,a qui havia deixat feia tres dies, m´envoltaven, i uns reien per haver-me trobat, però altres miraven molt seriosament, fins que entremig d´ells , i més seriosament que ningú, comparagué també el Comandant del Batallò, la mirada acusadora del qual, va omplir-me d´esglai, i vaig aixecar-me de terra, on havia quedat adormit.sense donar-me compte, i afortunadament tot havia estat un somni, reflexe de les pors

www.memoria.cat/llevadelbibero

creades per la meva propia situació: aquest desvetllar a la realitat, va reanimar lleugerament les meves minvades forces, i calia acavar d´arribar al cim, per descubrir on havia de solicitar l´ajuda que m´era necessaria, i molt urgentment.

La devallada de aquella costa del somni torturador, es preveia més plàcida, i les carenes que venien després, eren molt més baixes, peró com que ja es veien desde les altures que en les properes valls hi havia varies cases aillades i hortes, vaig determinar adreçar-me cap allà, si be que calia escullir la casa, sense massa veinat, sense refugiats, ni soldats, ni policia, ni cap indici de agresivitat o perill...

Acavo d´enfilar-me al últim punt de obervació, i més de prop, vaig observar una blanca caseta, rodejada d´horta, on hi havia una parella de mitjana edat,i que ell va anar a cercar una cabra, la va munyir al portal de la caseta, i la que soposo deuria ser la seva esposa, va entrar a la casa una galleda petita amb la llet acabada de munyir: no hi vaig veure-hi res sospitós i vaig pensar que podia intentar de demanar-els si podien entregar-me, pagant lo que sigui alguna cosa per menjar; com que del meu lloc de mira, fins a la caseta no crec que hi hagués dos-cents metres, i era tot baixada, i tot i el curt trajecte, encara vaig urdir-me un muntatge de justificació del meu pas per allì, pensant qué diria:- "Que vaig posar-me malat, mentre la meva companyia era traslladada a Sanahuja, per refer-se de les accions en que haviem participat els ultims dies... i m´havien deixat a l´enfermeria, i ara tenia d´anar-los a cercar"... més o menys lo que pensava dir, però, vaig trovar-me devant d´aquell bon home, i tot seguit la seva dona, i no vareig poder articular ni un sol mot, no tenia veu, ni saliva a la boca, extenuat de la llarga caminada, i confós devant d´aquella bona gent, que amb cara compassiva varen acullir-me a dintre la mateixa casa, dient-me, que havien dinat, peró que els havia sobrat una micona de la escudella que havien menjat, podien entregàr-me aquelles sobralles, i que també podrien donar-me una part de la llet que acabaven de munyir, devant d´aquell paternal aculliment, en lloc de parlar vaig posar-me plorar, de goig, i d´agraïment, i emoció, i amb les poques cullerades d´aquella escudella que va semblar-me un menjar al paradís, i no recordo que mai de la meva vida hagués trobat un gust tan bó en cap més menjar, que va retornar-me la vida, doncs havia arribat al límit de la extenuació, i recobrada la veu, encara vaig explicar-els el meu mentider curriculum, cosa que va fer que m´omplissin la cantimplora d´aquella llet de cabra, i hem fessin la paternal recomanació de que no me la prenguès desseguida, que podria sorprendre la meva digestió, sino que esperès més d´una hora; també varen vulguer afegir una bona llesca de pa, per el camí "cap a Sanahuja"...i per si fos poc, vaig demanar-els si podien deixar-me una pinta perque feia tres dies que no m´havia pentinat, i varen donarme una pinta per pentinar-me, grossa com un pintó de Setmana Santa, i varen aconsellar-me que anés un trosset més avall de l' hort de la casa, on hi pasava el Riubregós... i vaig preguntar-los que a quin poble pertanyien ?. Varem dir-me que eren del terme de Castellfullit de Riubregós..un bon record !.

El poble, era aposentat darrera un premontori que privava de que pogués veurer-se desde el lloc on estava ubicada aquella benemèrita caseta blanca de tan bon record, pero no oblidaré mai el bé que varen fer-me aquella bona gent, amb aquella escudella sobranta del seu dinar, aquella llet de cabra acabada de munyir, aquella llesca de pa, aquella pinta per molt que semblés de Setmana Santa, i aquella orientació que varen facilitar-me per anar cap a Sanahuja, i que per a mí tan sols m´havia de servir per encaminar-me cap a Biosca, que realment, era cap on pretenia dirigir-me, coneixedor que, desde Castellfollit de Riubregós, abans de Sanahuja, hi ha Biosca.

No vaig tardar gaire a perdre de vista aquella petita caseta blanca, tant gran per a mi !, i vaig rectificar el meu camí, abaixant els meus passos cap a migdia, més o menys cap on va semblar-me s´esqueia Biosca, però va fer-me alertar abans els sorolls que d´allà venien, que no pas la vista del poble; uns sorolls com de tallers mecànics, brunzien la pau d´aquells paratges i a

www.memoria.cat/llevadelbibero

més, més que unes veus, uns crits o cridòries,alternades amb els sorolls metal-lics, anunciaven que podia haver-hi alguna activitat relacionada amb la guerra. Lo que va quedar confirmat, tot just vist de lluny el diorama del poble, doncs hi havia una auténtica caravana de cotxes nilitars,com si estéssin efectuant alguna maniobra logística, o de reparació. I això va alertar-me per no passar per vora el poble, i abans d´atravessar-lo, vaig voler observar desde una petita altura que hi ha al costat de ponent de la carretera que ve de Castellfullit i va cap a Sanahuja, i que es precisament la que passa per Biosca.

Dalt d´aquest observatori, hi havia un petit ramat d´ovelles i algunes cabres, i com es natural el seu pastor, ja d´una edat madura.

A n´aquest bon pastor, vaig explicar-li el mateix "rotllo" que portava preparat per la visita anterior de la caseta blanca, i vaig veurer de seguida que me la va interpretar no tal com jo la presentava, sino tal com havia de ser, i amb una naturalitat de sabiduria patriarcal.

Per diferenciar el disc de les meves referències, en lloc de dir-li que anava a Sanahuja, vaig dir a aquell bon pastor, que anava a Pinós, on varen dir-me que havia anat la meva companyia, per refer-se. Però aquell pastor s´esgargemellava per fer-me canviar de idea, i de camí, dient-me: -Mireu, com més gent anirà a la guerra, hi haurà més morts, més ferits, més presoners, i més lluites i destrucció, i miséries, i si ningú hi volgués anar, aviat s´acabaria. Feu-me cas, i en lloc de cercar el vostre destí militar, aneu a cercar el vostre lloc familiar,o civil.

Però jo tornava a insistir en el camí d´anar a Pinós, i ell contestava: -Però si us han mal informat de que la vostra unitat militar estigui a Pinós, si no és ni un poble, son cases de pagés i masies soltes, i no hi ha ni carretera per anar-hi. I jo fent-me el despistat insistia: -Sí però per les dues guerres dels carlins passades, ben bé que hi tenien les casernes i llocs de trobada i dels comandaments.- Però el bon pastor insistia en fer-me canviar de propòsits, dient-me: -Mireu al fons d´aquelles montanyes, que encara hi toca el sol, i es veu aquell edifici bastant gran: allà es Pinós, però ara no teniu pas temps d´arribar-hi, que se us feria fosc, perillós d´anar-hi,i costaria de trobar-hi. Val més que aneu cap aquell altre masia que es veu aquí passat Biosca, on us atendran de bon cor, perque, ells també tenen fills que estaven al front, i ara els retenen com a gent que no vol anar a matar gent, i ajuden a tothom que tingui la mateixa idea, us donaran menjar i aculliment per a passar-hi la nit, i l´explicació del camí millor per acostar-vos a Pinós.

Convençut que els consells d´aquell bon pastor eren ben assenyats, i eixits de la seva autèntica bona fe de persona ben arrelada a la terra, vaig seguir el seu consell. Resultat: tal com m´havia descrit, vaig ésser molt ben rebut en aquella masia, varen fer-me una sopa escaldada amb un ou, un plat de patates i un tall de cançalada, pa i vi, i per dormir, varen acompanyar-me a un petit paller, allunyat de la casa, perque, hem digueren que sovint tenien enregistraments de gent que els denuciaven perque els seus fills i parents no estaven al front, i això podria resultar perillós per a mi mateix si s´esqueia.De cap manera volgueren cobrar-me res dels serveis prestats. I vaig passar nolt bona nit dintre aquell paller, d´on abans de marxar, encara que fou a primera punta d´alba, encara varen portar-me pa i llongonissa per afrontar la jornada que novament m´esperava,i confiava seria bona, ajudant Déu !

Quin servei va fer-me aquella tovallola militar, petita i sense ris, però polivalent, i mínima prenda de la fugida, ...Perque dormir dintre d'un paller sense llançols ni mantes, era cómodo per tou, i una mica despistat per posibles perseguidors, però calia protegirse almenys el cap, per no respirar directament la pols i el boll de la palla, funció que va prestarme perfectament la tovallola.

Vaig passar molt bona nit, i ja alimentat i aprovisionat com he explicat, bo i sentint el soroll de les gallines de la masia, i aprofitant-me de les primeres clarors d´aquel dia
26 de maig 1.938, m´adreço al camí de Pinós, iniciant així la quarta jornada d´escapada.
==========

www.memoria.cat/llevadelbibero

Prou s´escoltaven encara fortament les canonades dels fronts, cap a l´oest, si bé que lleugerament més amortigüades per la llunyania, potser més localitzades darrera el caminar meu, o sigui en zones de línies de foc, o fronts de combat.

Seguint boscos i cultius, pujant i baixant carenes i valls, observant bé la orientació de tant en tant, el camí s´anava complint, fins a trobar-me ja situat a la mateixa altura de Pinós, que encara que no coneixia, ni vaig voler apropar-m´hi, però vaig identificar perfectament.

El dia va anar-se ennuvolant, i la zona era molt emboscada, i es feia més dificil l´orientació, però jo ja intuia trovar-me prop del riu Cardoner.

De sobte començà a tronar i llampegar, i sense més avís va descarregar tot un xàfec que encara que el vaig rebre sota els espesos arbres d´aquells boscos, em va deixar més que moll, que si sortís vestit d´una piscina, xop i ben vestit...desorientat, no parava de caminar rapidament, per no refredar-me. Mentre estava en aquest mal trago, vaig sentir veus de dues dones, que aviat vaig veure a prop, i que portaven un ase amb unes sàrries, a més portàven paraigües, i sabien el camí, però el camí d' anar a on ?...doncs a un hostal, varen dir-me elles que en deien a "Cal mil-homes", i que servia especialment per els camioners que venien i anaven a carregar i descarregar carbò de unes mines properes dites de Vallmanya, a on també anaven aquelles dues dones de l´ase amb sàrries. Varen afegir, que elles hi annaven per aixugar-se de la mullena vora el foc de la llar de l´hostal, i que jo podria fer el mateix, que es vèia que ho necessitava tant o més que éllas.

Com que tot lo que hem déien era veritat, vaig seguir-les fins a refugiar-nos a l´hostal de "Cal mil-homes" on hi trobàrem una llar de foc ben acullidora a la mateixa entrada darrera el taulell de recepció de la planta baixa, on a més hi havia taules de bar, i cadires, tot en aquell moment buit de servei i de clientela, però quant va baixar una padrina del primer pis, i va donar-se compte que el meu estat de humitat era molt més efectiu que el de les dues dones que m´havien trobat i acompanyat, va invitarme a pujar dalt el primer pis, on hi havia una llar encesa i molta brosta per cremar, on m´assecaria més depresa, i podria desprender les prendes que hem semblès més convenients, per assecar-les millor.Va semblar-me molt bona la idea de pujar dalt, perque així, vaig poder separa-me d´aquelles dues dones trobades al bosc, doncs una d´elles la coneixia de Manresa, i sabia que vivia al carrer del Cap del Rec, i encara que estic ben segur que ella no hem coneixia pas a mi, doncs era molt més gran que jo, i les persones més joves, no es queden tant a la memoria si no s´hi han tingut motius de relació freqúents, però la curiositat d´aquella trobada podria haver motivat descubrir pistes que no convenien en la meva circumstància.

Mentre m´assecava, aquella bona "padrina", desde fora l´escò, no parava de fer-me preguntes i més preguntes, sobre d´on venia, on anava, i d´on era... primer vaig endagar-l´hi el mateix enredo de les meves anteriors visites, i converses amb persones a qui no coneixia, amb la variació del lloc de destí, que déia que era Cardona, i no Sanahuja, ni Pinós, com en els dos cassos anteriors, però al preguntar-me de on era jo, ja vaig tenir més cura de despistar-me cap a un altra direcció. I vaig contestar-li que era de Begues, pensant que em preguntaria a veure on quéia aquest poblet, però no, que va dir-me,--Si coneixia el Sr. Rector de Begues, que era bon amic d´ella, i feia molt temps no en sabia res.

Aquí sí que vaig pensar que primer s´atrapa un mentider que un coix, i vaig elaborar un altre bola per donar-me eixida airosa: -Com que bon punt que varem traslladar-nos a Begues, va esclatar la guerra, no va donar-me temps de coneixer-lo, peró per referencies que n´havia obtingut era molt bona persona, si bé que ningú sabia on parava, situacions molt habituals, per desgràcia en aquelles circumstàncies.

A partir d´aquí, aquella desconeguda padrina, ja va semblar-me, que no era d´aquella posada acullidora i familiar on jo havia anat a parar, juntament amb aquelles dues dones que m´hi havien acompanyat, doncs la seva amable conversaciò, va semblar-me més d´una monja, tal volta

www.memoria.cat/llevadelbibero

refugiada allá,per coneixença, o familia, més que pas una "hostalera" dedicada a la atenció i servei d´uns camioners transportistes, i minaires de carbò, com deuria ser l´hostal d´aquell paratge bosquerol,i de pas d´aquella mena de trànsit. Perque a més, aviat va volguer fer-me canviar les intencions que jo vaig exposar-li, de tornar a incorporar-me a la meva unitat militar pressumptament en período de reconstitució a Cardona.

Va dir-me que enlloc de tornar als perills i malvestats de la guerra, millor seria canviés l´itenerari cap a Begues, hi ajudar als meus pares i germans. Tanbé va dir-me que millor que no amb deixés veure per aquells transportistes que passaven per allà, doncs qui més,qui menys, tenia ideas extremistes, i conductes poc recomenables.

Sense parar aquestes i altres conversacions, varem acavar de secar la meva roba, i ja tenia preparada un bona sopa, i llesques de pa torrat amb pernil, que amb la gana de 18 anys, va sentar-me d´alló més bé, encara que sense fer la pau dels tants àpats endarrerits que arrossegava.

Tal com ja començava a ser norma, vaig seguir el camí que havia dit com a on anava, en aquest cas Cardona, però desseguida que no vèien el curs del meu camí, canviava la direcció, i aquesta vegada va esdevenir molt aviat, perque tal com pressentia, vaig trobar-me poc més o menys després de caminar aproximadament mitja horeta devant del mateix riu Cardoner, conegut també com el riu Cardener, no sé pas per quina causa etimológica, que segurament deu tenir-la.

Vist aquest riu familiar des de una petita costa, vaig constatar que baixava una aigüa ben clara, i desde el lloc alt que ho veia, va semblar-me tan tansparenta,que podia clarament veure-hi la llera del mateix riu. Amb aquesta convicció baixo decidit fins a la vora de l´aigüa, m´ arremango els pantalons, hem descalço, començo la travessia del Cardoner. Amb aigüa fins al genoll, però a mida que anava avançant, a més de trobar-hi més i més resistència per la forta corrent d´aigüa que s´accentuava al mig del riu, el seu nivell augmentava, i va fer-ho tant,fins a sobreixir-me la cintura, i m´apartava de la banda que jo volia anar, de manera que per obtenir-la vaig anar a parar pot ser mig quilómetre més avall, i gairabé amb més de mig cos i roba mullats i empapats; vaig estirar-me sobre una esplanada amb herva verda com una gespa, i amb la intenció d´aprofitar el sol que encara feia per assecar-me, primer boca terrosa, després de cada costat,i de cara, si bé que al final vaig tenir de penjar-me algunes peces a uns arbusts, per acavar el secatge, vestir-me i reemprendrer la marxa cap a llevant.

Mentre m´estava assecant, vaig localitzar una xemeneia, no gaire lluny, lo que em va fer pensar que forçosament, més cap a sota d´aquella xemeneia, deuria haver-hi una casa, però en la meva posiciò horitzontal no la veia, perque, la meva vista a ran de terra tenia obstruída la panoràmica inferior. Peró bon punt vaig posar-me dret, ja vaig donar-me compte que no sols hi habia aquella xemeneia, sino tota una casa, i que tampoc aquella casa estava aillada, perque formava un petit carreró, tocant ja a la carretera de Manresa a Cardona, i que sense preguntar vaig identificar, com era el petit nucli edificat, que era la Colonia Palà Vell, barri de la Colonia Valls, o dit també Valls de Torruella.

Desde el lloc on jo m´havia estat assecant de les remullades de passar el riu, fins al grupet de xalets, o casetes mínimes que acabava de descubrir no hi havia més de cent a cent-cinquanta metres, i ademés estava unit per una mena de camí de carro sense paviment,que amb la proximitat que tenia amb la carretera abans identificada, vaig pensar seria un bon pas per fer novament el meu camí. Pensat i fet, comnço la represa, i no havia fet vint passos, quant veig una bona dona, de uns cinquanta anys,d´aspecte rural, amb mocador al cap, i un sobre a les mans, bo hi fent-me senyals que volia parlar amb mi; vaig apropar-m´hi, i va preguntar-me si venia d´allà on se sentien aquelles continuades canonades, a lo que vaig contestar que sí que hi venia d´allà, però que ara

www.memoria.cat/llevadelbibero

anava a Cardona per reincorporar-me a la meva unitat militar, perque estant jo malat i ingressat a la infermeria, havien traslladat la meva Companyia a Cardona,a on vaig ara, abans no sigui fosc.Aquella senyora, bo i treint-se d´aquell sobre que portava a les mans,una petita foto carnet, va suplicar-me si podia donar-li alguna novetat d´aquell noi de la foto, que era el seu fill, i feia molts dies que no en sabia cap notícia. Devant la cara d´angoixa d´aquella pobre mare,no vaig tenir altre recurs que seleccionar un petit assortit d´arguments amb l´intenció de tranquilitzar-la, dient-li que no fes massa cas de les canonades que se senten, perque els soldats´estem molt ben aposentats en llocs a cobert de la metralla, obusos i morters, i que els mateixos oficials ja es cuiden de que tots estem en llocs protegits, i a cada explicació meva, la mare d´aquell soldat m´interrompia, preguntant-me, però tu no l´has vist al meu fiill, no saps si està ferit, o malalt, o l´hi ha passat alguna cosa? I jo l´hi déia, - Si alguna cosa d´aquestes hagués succeït, ja l´hi haurien fet saber a vosté mateixa, però si no l´hi han dit res, es que no passa res.

La conversa amb aquella pobre mare angoixada, va allargar-se bastant,i per més que jo volia consolar-la, no vaig tenir més remei que cercar l´excusa de no fer tard a "Cardona" per a puguer escapullir-me abans no intervingués altre personal de compromís.

Mentre ja me´n anava, encara m´anava recomanant que per favor, fes el possible de veurer-lo al seu fill, i dir-li que la seva mare està angoixada; que digui quelcom !

Accelerant els meus passos fins al primer revolt de carretera de Cardona, i perduda de vista aquella mare desesperançada comprensiblement, vaig enfilar-me costa amunt a la dreta de la mateixa carretera, i tornant a adreçar la meva ruta cap a llevant, com sempre. Ja un xic amunt, i ja distanciat, va tornar a aparèixer a la meva vista aquella petita Colonia de Palà Vell, que removia les meves interioritats lamentant la situacions de tants i tants afectats, i penalitats com ressorgien al nostre país per culpa d´aquella guerra fraticida i suicida com la "nostre" mai desitjada ni sospitada per la majoria de ciutadans que la sufriem.

Continuant l´ascensiò d´aquella costa, en arribar a la carena,vaig tenir-hi una altre emoció, per fortuna millor que la anterior, doncs vaig contemplar-hi, en quasi una posta de sol, per primera vegada desde la meva escapada, les muntanyes de Montserrat embolcallades pels últims raigs solars, que varen ser com una prometança d´esperança, i animació per haver retrovat el Nord d´orientació que hem mancava desde que no havia aconseguit localitzar la Estrella Polar nocturna.!

Començava a creure que l´endemà, podria arribar ja a Sant Feliu Sasserra, i que per avui, sols hem quedava preparar-me per descansar una altra nit, per recuperar forces abans de la caminada final, de la meva recerca d´ambient familiar, encara que provisional, perque seria a casa dels meus oncles paterns, i qui tant coneixia, i sabia que m´estimaven, i m´acullirien com si fossin els propis pares o avis. Un parell més de pujades i baixades, i amb el sol ja amagat, vaig escullir un arreserat canyar, entre matolls i una gran roca,i fora camins, que vaig guarnir amb una mena de matalàs i coixí de fanals i herves seques, on vaig ajassar-me per passar-hi la nit, i esperar el nou dia de demà; Ajudant Dèu !

27 de maig de 1938:

Abans de sortir el sol. que era el meu rellotge i guia, ja estava ordenant mentalment la planificació d´aquell nou dia, que malgrat preveure que podria ser curt i feliç, tenia perspectiva de almenys dos problemes, que si bé podien de forma ben natural solucionar-se, no deixaven de tenir cadescun una sólida base de preocupació: -Cóm podria fer la travesia del riu Llobregat? Amb l´experiéncia de la travessia del riu Cardoner d´ahir, tenint en compte que el cabal del Llobregat pot resultar tres o quatre vegades més gran?...

L´altre motiu de preocupació era el recorregut que m´hauria d´apropar a Sant Feliu

www.memoria.cat/llevadelbibero

Sasserra,on tanta gent em coneixia, i sabien que el meu destí era al front, i que sentien el gran concert de canonades del oest que tants dies durava...-Qué dir-els´hi ? -Quina cara posar-hi ?

Vaig decidir repostar forces amb les poques reserves alimenticies que restaven, i fer-ne una bona pregária al Bon Déu, que m´inspiri acert i bona sort, per a discernir les millors respostes en els moments crítics, per trobar-hi les millors resolucions.

I així, alimentat de cos i d´ànim, i quant el sol ja brillava ostensiblement, emprenc de nou la ruta, ben orientat, i alternant boscos i erms, cultius i paissatges variats i desconeguts, vaig arribar a un cimal, que feia pressentir podria ser ja vessant del riu Llogregat.

Mirant a dreta i esquerra per descubrir alguna pista viable, vaig sentir prop del paratge els lladrucs d´uns gossos, i al mateix costat d´on procedien, vaig entreveure un tanca rústeca, com aquelles que es posen al voltant de les hortes, especialment als entorns de les ciutats.

Fent quatre passos més, vaig veure que darrera la tanca hi havia una caseta, que sense donar-me temps a mirar-me com era, varen sortir-ne dos o tres homes, que, sense dir-me res, m´interrogàven amb mirades encuriosides, alertats segurament per els lladrucs dels gossos.

Vaig preguntar-los; -Perdoneu, aquest camí que baixa cap a l´Ametlla de Merola, deu tenir a baix de tot, un pont o palanca per atravessar el riu Llobregat ?

Mentre jo parlava, vaig notar que tots hem miraven de cap a peus, amb posat entre curiositat i desconfiança; i això, va confirmar-se palesament amb la seva interrogant resposta:

-No sabem pas d´on veniu, ni a on aneu, ni qué cerqueu, ni qué voleu ? Però sí que sabem que aquesta nit els policies han efectuat enregistraments al poble, i detencions a totes les cases que sabien que tenien emboscats...i s´han emportat tots els detinguts.

Devant d´aquest repte, vaig voler fer-me el valent sense esser-ho, i vaig contestar-els: -Doncs a vosaltres precisament volia explicar-vos que vinc del front de Balaguer, de on ara s´escolten aquest terrabastall de canonades des de aquí mateix encara: resulta que l'endemà del primer dia d´atacar, vaig ingressar malat a l´infermeria de campanya, i al mateix dia els que sobrevisqueren de la meva Companyia, varen traslladar-los a un poble de l´altre riba del Llobregat, que es diu Avinyó, i es precisament cap allà on vaig per a reincorporar-me, per que no es recordàren de mi, deixant-me a l´infermeria, i ara per passar el riu, tinc por de trobar-hi algun inconvenient, ja que no disposaré de cap justificació fins que trobi a la meva Companyia, m´enteneu perque us demano si es passa el riu per aquí l´Ametlla ?

Aquesta aventura els va caure bé, i varen convidar-me a collir cireres, d´uns cirerers que tenien darrera la seva casa, perque en aquell moment anaven a fer-ho élls, perque n´havien de servir encàrrecs urgents, i jo podria ajudar-los...vaig dir-els que menjades directament de l l' arbre,si alguna estès calenta del sol, podria desballestar-me el ventrell, i varen contestar-me, rient que en aquella carena sempre hi passaven aires frescals, almenys en temps de les cireres, que lo que sí podria desballestar el ventrell, era si menjant cireres,s´hi begués aigua, o ví, que la única cosa que toleraven acompanyar les cireres era un bon "aiguardent" i que amb això no patís que estaven ben preparats, per élls i per a mí I que no afluixés de collir-ne, i menjar-ne,i no perdonés per apaivagar la set,de traguitxar de la botella d´aiguardent.

Tots contents, omplirem les cistelles, deixarem "plomats" els cirerers, i hem mostraren el camí desde allà dalt mateix, desitjant-me sort per trobar la Companyia a Avinyó.Vaig emprendre la baixadad´aquella costa, per un caminet serpenteijant en zig-zag, el que havia de conduir-me al pas del riu Llobregat per el pont,o la palanca de l´Ametlla de Merola, i vaig fer-ho a una velocitat sorprenenta i fàcil.

Però, sorpresa !:recordant-me que la nit passada hi havia hagut uns escorcolls per el poble i algunes masies circumdants, segons varen informar-me els meus últims interlocutors, i que la policía havia detingut a tots els desertors i emboscats que havia trobat...i jo, mirant des de l´última

www.memoria.cat/llevadelbibero

esplanada abans d´arribar a la carretera Manresa-Berga, a l´indret mateix d´on hi ha el Baixador del f.c.c.(carrilet)amb el rétol de "Apeadero Ametlla de Merola", i que en un banc llarg que hi havia al dessota mateix d´aquest rétol, estaven sentats dos guardies amb "monos" de color blau, que era l´uniforme oficial que portava llavors la Policia, vaig retrocedir, perquè no fos vist per élls,vaig asseure'm a terra,repensant-me seguir per allà o per un altre lloc, doncs no ho veia pas gens clar...mentre estant vaig sentir una mica més darrera meu,el cop de una eina de camp, i vaig veure-hi un camperol que d´esquena al lloc on jo estava, anava fangant la seva feixa. Bo i apropant-me vaig saludar-lo, però no va sentir-me; apropant-me més vaig repetir el meu crit, i tampoc, fins que somrient-me, va respondrer: -Qué vols noi ? Que vens del bosc, o del "sarau"del front ? Que fas cara d´haver sofert !-Jo vaig voler dir-li que sí que venia d´allà el front, però sense papers...el mateix rotllo de les trobades anteriors...i que m´havia de reincorporar amb la meva Companyía al poble d´Avinyò...

Però l´home, va indicar-me que era una mica sord, i que gràcies a això, no s´havia de incorporar a l´exèrcit, però que tornés a explicar-li lo que volia dir-li, que parant la feina, i concentrant la seva atenció, miraria d´atendrer bé lo que vulgui comunicar-li.

No va costar-me massa de comunicar-me amb aquella bona persona, cuidant de no alçar molt la veu, per por de que ho podien sentír aquells pressumptes guardes que hi havia sentats al banc de l'"Apeadero"i ajudant les meves explicacions amb gestos i ganyotes que reforcéssin la meva explicació, al mateix temps que apropant-me el màxim a l´oide d´aquell bon home, però éll, sí que amb cara riallera no respectava pas les meves precaucions.

I vinga riure a cada episodi o situació que jo anava explicant. fins que quant va tenir tots els caps lligats, amb aire més solemne que fins llavors,jo diria que patriarcal, va dir-me:

-Mira xicot ! Aquells dos guardies que tu has vist sentats al banc de l'"Apeadero", ni son pas guardies ni policies, son dos empleats dels f.c.Catalans, que treballen a Berga,i venen fins aquí, per esperar-hi el tren que pujarà d´aquí poca estona, i s´els emportarà cap allà, precisament son dos bons amics meus.I del que t´han explicat sobre l´escorcoll que han fet al poble la nit passada, encara que es veritat que ho han fet, peró tant sols han trobat dos pobres xicots,completament malats,i inútils del servei militar, que tindran més feina a tornar-los a les seves respectives llars, que no van tenir en venir-los a cercar. Per altre part, en aquest poble, igual que en tots els circumdants, tothom està amagat, o emboscat, perque ningú vol guerra, ni entenen les causes per lo qual s´ha fet aquesta maleída situació de mort i miséria.

I mirant-me ficsament a la cara, encara va afegir: -Dieu que veniu del front de batalla de Balaguer, i encara voleu tornar-hi ? Això sí que no ho entenc, per qué no aneu cap a casa vostre, en lloc de cercar la que diueu que era la vostra Companyia ? A més, esteu segur que a Avinyó els hi trobareu ? Vaig contestar-li -Si, ja ho veig que teniu raó.però es pot passar el pont del Llobregat sense perills ? I va respondre: -Ara m´hen vaig ja cap a casa, vina fins al mateix Apeadero, desde on ja es veu la palanca de passar el riu,i jo em quedaré a xerrar amb aquell parell d´amics, i tu podràs passar la palanca, però no t´en vagis a cercar la reincorporació, sino el camí de tornar a casa teva.

Efectivament baixem a la carretera,la travessem pel mateix lloc on s´asseient aquells dos "guardies virtuals", saludant-se mutuament, va sentar-se també el meu acompanyant al banc de l'"Apeadero", i jo, despedint-me d´aquell bon guia, vaig adreçar-me a la palanca del pas del Llobregat, que va resoldre la meva primera por i preocupació del dia, gracies a Déu !

Sense entrar al nucli habitat de l´Ametlla de Merola, vaig cap a una mena de camí de carro, i primícia de carretereta, a l´esquerra de l´Ametlla.venint del riu, o la palanca que va faciltar-me el pas del Llobregat. El camí, o carretereta, tornava a ser costa amunt, i el meu estómag també, doncs les cireres que m´habia cruspit duran aquella cullita matinera de dalt la costa ont havia

www.memoria.cat/llevadelbibero

contemplat la conca del Llobregat, ja havien fet el seu efecte, i començava a sentir necessitat de alimentar-me.

Just d´acavar de fer una determinació com aquesta, vora mateix del camí que seguia hi havia un carreró de casetes, que semblaven habitades, però que en aquells moments no s´hi veia cap persona a qui preguntar. La meva pressa caminaire, va fer que truqués a la primera casa que va semblar-me habitada, que desseguit m´obriren portes, i vaig explicar-els el plan de memoria dels anteriors, per acavar dient-els´hi que en farien un favor si poguessin vendrer alguna sobralla del dinar, o alguna minestra,per acavar el camí que encara mancava per Avinyó

Justament estaven acavant de dinar, i varen fer-me entaular en mig d´élls, semblaven el pare i dos fills, ja grandets,potser 14 i 18 anys més o menys; sense volguer-ho, ni desitjar-ho, va anar-se animant una conversa, que s´assemblava ja a un interrogatori, peró que no es veia pas que tingués mala intenció, fins que amb una gran habilitat,o casualitat, varen fer-me caure en la delatació que jo era de Manresa, greu inconvenient que vaig adonar-me desseguida que l´havia errat...i per confirmar-ho, tot seguit el tema va empitjorar, perque palpant ja temes propiament manresans, varen dir-me si coneixia el Dr. Alabern, (una de les primeres víctimes de reraguarda poc desprès de començada la guerra, segurament el mes d´agost 1936: va ésser elegit per una banda d´aquells comandaments dits "incontrolats",i extret de la presó de Manresa, i amb un petit grup de gent qualificada de "dretes", o sacerdots, o "explotadors", o "Feixistes"...varen afusellar-los a les parets interiors del cementiri de Manresa,com passava gairabé cada dia, especialment en els quatre o cinc primers mesos de guerra)

Aquí ja va començar el meu escabulliment d´aquella conversació desagradable, que vaig donar-me compte que aquella gent que cultivaven terres del mateix Dr. Alabern, gairabé prenien partit de les nefastes matances de reraguarda, i que amb la meva situació de escapat, no era pas prudent enfrentar-m´hi.

Jo, desde abans de la guerra, i fins ja prop del segon any de guerra, havia treballat com a meritori d´oficina a una casa de Manresa de comestibles a l´engrôs, de nom Lluís Oliveras, i el seu gendre, casat amb la filla de l´amo de la casa, era nebot del Dr. Alabern, qui sovint venia entre nosaltres, que el teniem per molt bona persona, i la seva mort, o més ben dit, el seu assessinat, va causar molta pena, perque tothom el tenia per ser una excel-lent persona, i bon metge, però en aquells temps, aquestes virtuts, eren tingudes com abominables, i dignes de la més cruenta extinció, de part d´aquells escamots "incontrolats" o "descontrolats", que desbordaven a les mateixes autoritats, i no cal dir que a la ciutadania general i sensata.

Com que vaig endevinar en aquella gent que conversàvem, que es decantàven a favor d´aquests crims, vaig perdre la gana, i va entrar-me una febre de marxar immediatament; i demanant el preu de lo poc que vaig consumir, vaig pagar, i donant-els´hi les gràcies per tot, vaig dissimular tant com vaig poder la meva decepció, i més que anar-m´en, volia evaporar-me per lo que al allunyar-me d´aquella gent, respirava profundament l´aire fresc del camp i del bosc, i cada vegada que mirava enrera, rectificava la direcció de la ruta, pensant despistar-los, encara que mai vegé que seguissin ni tant sols amb la mirada, i vaig exagerar aquesta actitut fins a repetir-la dues o tres vegades més, dominat de la por de pitjors consequències.

Encara que no havia passat mai per aquells paratges, tenia bona orientació de on volia anar, i la moral ben alta, ja que em sentia a les portes del final del objectiu.

Pot ser vaig fer tres o quatre quilòmetres de pujar i baixar boscos, i salvar passos difícils o perillosos: adreçar trajectóries, esquivar masies, apartar-me de camins massa trillats, o d´altres fites massa transitades, però tota aquesta estratégia, combinada amb la búsqueda i la identificació dels llocs on caminava, fins que ja molt cap al sud-est, vaig identificar el primer paissatge conegut per mi: el perfil d´una serralada, al peu de la qual hi circula la riera o riu que és afluient del

www.memoria.cat/llevadelbibero

Llobregat, que s´en diu Gavarresa, o també La Gavarresa.

Crec que el pas de molts i molts anys al peu d´aquesta serralada, la cursa del Gavarresa per rierades intermitentes, ha anat socavant el peu de l´esmentada serra, i actualment, hi ha una mena de vals tallat vertical, que es fa mirar, perque contrasta amb els boscos i camps que per tot arreu circunden, i es punt de contrast mirat desde tots els seus entorns. I gracies a això vaig poderlo identificar, situant-me ja en lloc conegut. Aquí, doncs, corresponia extremar les meves precaucions de no deixar-me identificar, per la molta gent que em coneixeria

Per acavar de confirmar la meva situació, pocs passos desprès de descubrir la serra de la retallada de la Gavarresa, vaig redreçar la ruta cap al nordest, cercant ja caminar cap a Sant Feliu Sasserra, i desseguida va sortir-me a l´envista la gran masia blanca de El Vinyés, que era la prova de que estava molt a prop de la carretera Manresa-Prats de Lluçanès.

Seguia corrent, i content la carretera, però només amb la vista, sense trepitjar-la, per evitar trobades de gent coneguda, seguia de lluny, procurant quedar ocult entre el molt bosc que hi ha en aquells indrets, i desde aquest "camuflatge" encara vaig veure i conèixer a tres santfeliuencs que féien el passeig i la xerrada per la tranquila carretera, que en aquell temps, i en un diumenge, no era pas com ara de circulaciò, ni per nombre de vehicles, ni per perill de velocitat, i menys en diumenge, que la gent feien festa de treballar,i no hi havia diversions ni deports com ara, ni gent amb capacitat de practicar-ho; d´aquells tres homes que vaig veure i conêixer, n´hi havia un que es deia Aleix, o Alejo, però li deien el "Lejus", i els dos acompanyants encara que de vista el coneixia, no sé pas com es deien. Aquest passeig, havia de ser prop del poble, i efectivament, desseguida vaig albirar-lo: Sant Feliu Sasserra, perque fent honor al seu cagnom de "Sa-serra"està situat dalt d´una serra i es veu de lluny i desde molts llocs.

Això va fer-me pensar que seria millor desplaçar la meva trajectoria cap a l´altra part de on jo venia, doncs jo venia de ponent, part esquerra de la carretera direcció a Sant Feliu, i em dirigia a Cal Raleta a peu de carretera, però a la dreta de la carretera, i calia entrar-hi amb discreciò per la part del darrera millor que descaradament per la mateixa porta a peu de la carretera, on en aquella hora segurament passarien passejants, com aquells que de lluny ja he vist i conegut. Allà darrera, separada de la casa hi havia un petit galliner, un rengle d`arbusts que crec recordar eren vimegs, o vimegueras, que serveixen per fer sistells i similars, i que permetien apropar-s´hi sense ésser vist, i entre la casa i el galliner, un hortet, que en aquell moment estava ocupat per cinc persones de la casa: hi havia els pares de la meva tia Doloretes, que era l´esposa del meu oncle Andreu Terra, germà del meu pare, i una senyora amb dos nens que era la jove de cal Raleta, on residia, i era esposa de l' hereu, mobilitzat i desaparegut, com tants en aquella guerra; vistos per mí desde darrera el galliner, va semblar-me una bona ocasió per saludar-los, doncs tots eren familiars, feia poc més d´mes i mig que els havia visitat, com també en ocasions anteriors, i a travers dels meus oncles de Sant Feliu, hi havia més que bones, magnífiques relacions familiars.

Però, sobtadament, vaig trobar-me entremig d´una situació inesperada: aquelles dues dones que veia descansant a l´altre part de l´hort de la casa, ja me les trovo una per cada banda escridaçant-me amenaçadorament, i dient-me: -Qué hi feu aquí , poca vergonya?...i les gallines que ahir us vareu emportar,on sont ?...vaig quedar-me tan desconcertat d´aquella inesperada recepció, que ni sabia qué contestar, però aviat vaig comprendre que és que no m´havien pas reconegut, i em confonien amb aquell que els havia robat les gallines... vaig obrir amb actitut de pau, el braços,i amb serenitat, els contestava:- Suposo que haureu sofert un robatori de gallines, però ja sabeu que això jo mai ho podria fer...si bé que vaig mal vestit i escabellat, soc el Paco de Manresa de sempre,i si tinc alguna necessitat, abans de prendre lo que no es meu, demanaria l´ajuda, que és precisament lo que ara vinc a solicitar-vos: perdoneu-me que no hagi entrat per

www.memoria.cat/llevadelbibero

la porta de la carretera, per desgracia avui tots hem d´amagar-nos de moltes coses...ja veig que no us expliqueu que venint jo del front, d´on se senten fins aquí mateix les canonades, ara estigui aquí inexplicablement, pregant-vos m´aculliu transitoriament, fins a fer una entrevista amb l´oncle Andreu, per determinar cóm enfocar la meva situació.

La situació de sorpresa i confusió, va canviar de banda, doncs aquell parell de dones de Cal Raleta, no sabien qué contestar-me, com si s´havessin trobat devant d´una aparicio d´un extraterrestre, i amb frasses mig fetes, barrejades, i exclamatories, s´anaven justificant de l´error, refent de la sorpresa,i suplicant-me perdó...-però si fa poca estoneta que ha marxat d´ aquí mateix la Doloretes, i parlàvem de tu,i del teu pobre pare...Déu meu!...cóm has pogut fins aquí arribar ?...i precisament déiem amb aquest seguit de canonades que se senten del front. el Paco, cóm deu estar ? I ara tenir-te aquí sembla un miracle !...passa, passa a dintre casa, que aquí fora, encara algú podria coneixer-te, i delatar-nos...

Encara no havia acavat d´entrar a dintre el menjador de la planta baixa, ja m´insistien perque menjés, però jo vaig dir-els´hi que ara lo més urgent era que algú anés a casa l´oncle Andreu, al poble, per a comunicar-li la meva arribada, i planejar la situació per més endevant.

Desseguit la "jove" va arreglar-se, i va pujar al poble per comunicar a l'oncle la meva arribada. Mentres l'avi de la casa, el pare de la tia Doloretes, embadelit per el meu inesperat retorn, i mentre esperàvem la presència de l´oncle Andreu, m'invitava a fer algun trago de vi per esperar el sopar, i per més animar-me, ell n'anava fent algun de llarg, no per durada, sino per la distància entre el porró i la seva boca, i amb una mà tremolosa, ballava també el porró, però, no deixava pas caure ni una sóla gota, perque tenia una gran habilitat amb la boca, que la féia bastant gran, i anava seguint les oscilacións del raig, i disfrutava fent-ne ostentació.

Va retornar la"jove" d'avisar l'oncle Andreu, dient-nos que acabaria les feines principals de la ferreria que regentava, i baixaria a parlar-nos del què calia fer.

Mentrestant, vàrem sopar, calent i natural com s'acostuma fer a les cases de pagès de la nostra terra. Conversàrem animadament; la jove va portar els dos nens a dormir a dalt, al primer pis de la casa, on hi havia els dormitoris.

En baixar la jove mare dels dos nois, i esposa de l'hereu de la casa, el curs de la conversació ja va anar per terrenys més reals i pràctics, sobretot respecte a la situació d'ells i meva, tot un reguitzell d' incògnites, com la del pare hereu i espòs de la jove, desaparegut... i la del fill petit, germà d' aquest, mobilitzat, i enquadrat a un batallò del front de Madrid, a on en aquelles circumstàncies no hi havia ni comunicació directe, perqué els talls de comunicació cada vegada eren més dificils, per el creixament del terreny dominat per els "nacionals", bo i fent fronts on tallaven carreteres, ferrocarrils, telèfons, i tot lo que podien arribar. Amb gran abundància de mitjants matrials i humans, i aquesta manca de noticies dels dos fills de Cal Raleta, motivava sospites i desconfiances de la gent del poble,especialment dels que hi tenien algú al front, i també aquells que se sentien partidaris d' algun bandol en lluita.

Quant estàvem més immerços en aquestes problemàtiques, va arribar l´oncle Andreu, i desseguida va guiar la conversació pel camí de la serenitat i el realisme, i va recomanar a tots i cadescun dels presents el paper que li pertocava. Com que jo vaig exposar-li el meu desig de anar-m'en cap a França, va dir-me que lo primer que tenia de fer, es recuperar-me de salut i d'ànims i moral per encarrilar-ho, i oblidar-me tant com pugués del front de guerra i batalles...al mateix temps que anirien canviant les situacions, i tindriem ocasió de trobar-hi camins que ara son imprevisibles, per tant, fer-me càrrec de la situació real i actual, per anar-la sortejant acuradament, i entremig de tots nosaltres. Reiterant jo el meu plan i desig d´anar cap a França i sortir-me dels compromisos a que m´'exposava, i sobretot els que feia recaure sobre les responsabilitats de Cal Raleta, jo desitjada allunyar-me de tants perills, i tenia por, tant de les armes dels uns com dels

www.memoria.cat/llevadelbibero

altres, i al dir "armes" volia dir procediments, polítiques, i formes de actuar de cada part. -Mira xicot, va contestar-me paternalment l'oncle, fas molt mala cara, i si no et refàs abans d'emprendrer una nova aventura, no podràs resistir-la, ara resta tranquil ment re recuperes forces, i tu, i tots els que t´envoltem, ja esquivarem tots els perills perceptibles atentament i comunitaria, mentrestant, esguardarem alguna altre solució viable.

També va dir-me l'oncle Andreu:-Avui mateix surt una expedició de gent que s´en van cap a França...no podries pas formar-ne part, ni per salut, ni per preparació d' equipaments, ni pel compromís previ amb els responsables del guiatge...s' han de fer les coses planificades bé, i pensar que demà serà un altre dia, gracies a Déu !...a més, aquesta setmana tinc de baixar a Manresa, i m' anirà molt bé de parlar-ne amb el meu germà gran, i pare teu, Martí,que deu estar angoixós esperant noticies teves, i espero poder-les'hi donar confidencialment, i bones !

Va demanar als de Cal Raleta que em preparessin l' habitació del primer pis, on hi havia un llit petit, suficient de mides per mi, i un balcó, encara més petit, que de dintre estant, permetia veure tota la corba de la carretera fins al poble, sense que des de fora poguessin veure res, si no es tenia el llum de dintre encès i els porticons oberts; també hi havia a la cambra on m'instal-lava,una tauleta i una calaixera clàssica, on podria col-locar les meves pobres pertinences discretament ordenades, i llegir, o fer "costures" que varen dir-me portaria la meva tia Doloretes, esposa de l'oncle Andreu, per ajudar-me a passar el temps de cautiveri.

Però jo no parava de preocupar-me per la responsabilitat que em pertocava pel compromís a que els sotmetia, sobretot per el fet de tenir dos fills de la mateixa casa, l'un desaparescut,i l'altre incomunicat al front del centre per Madrid...circumstàmcies que feien més probable la realització d'escorcolls policíacs, i denúncies, sobretot de gent que te parents al front, o de filiació radical, o de simples envejes veinals, tan possibles en pobles petits com el del nostre terme municipal.

A més, jo que acavo d´arrivar del front, i que he viscut la complexitat de la seva gran estructura, el molt i molt terreny que ocupa, la multitut de gent que hi transita, que no deixen ni una simple pedra per remoure,i doblement, si les líneas és mouen, avui els uns i demà ,altres, i ja no diguem, si s´escau zones de bombardeig terrestre,o aeri, o doble...i per això tremolo en pensar, si com està previst, han d'arribar els "nacionales", que abans ja ho hauran arrasat els "rojos"i que cadescun farà el seu pentinat dels terrenys que deixen, o conquereixen. Amb les destruccions, "purgues", destitucions, requises, botins, mobilitzacions, nombraments nous, i canvis de normatives socials, religioses,económiques, militars, ect...repeteixo, que jo tremolo pel dia que s' escaigui de passar per aquí! Amb la gran quantitat d' odis que per desgracia hi ha encara entre la gent, i amb l'ordre judicial i jurídic trastocats, mancants de gent habilitada i homologada per un ordre estatal legalment establert, i amb autoritat constituída...-Paco,em deia parsimoniosament l'oncle, tens tota la raó, però cal esperar que aquesta situació vagi canviant i passant de mica en mica. No hi ha mal que cent anys duri, cal estar molt atents, amb seny, vista i calma, respectant nostres principis,(encara que no poguem anar a Missa, ni escoltar les predicacions de la nostra fe cristiana) però sí que poden practicar-les, i escampar el bé al nostre abast, esperant la llum d'un nou dia, noves llums ! Que il-luminaran nous camins !

I ara es aquest moment. que ho hem d'esperar, i encomanar-ho a Déu ! Amb tota la bona fe..

Bon canvi de l'etapa descrita fins aquí com "L'Escapada" i que d' ara en endevant, podriem subtitular com "l'emboscada":

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 3

L' EMBOSCADA

Afegia l'oncle Andreu, almenys aquí per ara no hi arriben les bales, trobaràs aliments sans, i beguda, acomodament com si fossis a casa: aprofita't !...efectivament. un bon llit parat, amb matalàs i coixí, llençols blancs, i manta, tot net, bon servei de menjar i beure, i molt bona companyia familiar, inclòs serveis de taula, netejes, i roba.

Naturalment que aquesta cómoda situació inicial,era perillosa, i aceptada de la única forma que podia fer-se, com una etapa provisional, o sigui per esperar un altre instal-lació més segura: aceptada així, des de el nou llit, bo i donant-ne gracies a Déu, vaig trobar-hi un bon son !

L'endemà,

28 de maig 1938:

Desperto per primera vegada a Cal Raleta, sentint els crits de l'aviram de la casa, on hi havia gallines, alguns galls,anecs i alguna oca.També sentia els lladrucs de gossos dels veïns, i el pas d'algun dels pocs vehícles que podien circular en aquell temps, a més dels xiscles dels infants, que molt esporàdicament s' esqueia passaven per la carretera o els seus contorns.

Com que la meva habitació, per molt provisional que fos, tenia de ser polivalent, hi ajudava a ser-ho, un objecte clàssic, llavors encara usual, ara ja en desús, consistent en una mena de lavabo, penja tovalloles, palancana a sobre, dita de porcelana, però que en realitat era com d'una mena de metall de full prim, barniçat blanc, d'aquells que al primer cop es pelen o s'escrostonen o esquerden, i un gerro d' aigüa del mateix material de "porcelana". Es a dir, un resum de servei higiènic, entre lavabo-dutxa-bany, per exagerar-ne la seva utilitat de denominació, muntat sobre una estrctura de vareta de ferro, ben enginyosament, per donar estabillitat i funcionalitat pel destí, on no hi arriba la conducció d'aigüa corrent amb tuberia: tot un confort, si es té en compte, d'allà on jo provenia.

Al costat de la meva cambra, n'hi havia un altre, on s'hostatjaven aquells dos nens que ahir vaig veure, i varen portar a dormir, i que avui jo sentia a plorar i riure, com acostuma a fer la quitxalla, però aquesta circumstància, de noment ja va fer-me plantejar el dilema de si era convenient, o no,deixar-me veure per élls.

Desseguit vaig pensar plantejar aquest problema a la seva mare, la jove Raleta. Quant va pujar a vestir-los, abans d'entrar al dormitori dels nens, ja varem parlar-ne, i va contestar-me que en quant al petit, no hi havia pas problema, dons no parlava, i en tenia per temps fer-ho encara, però el gran, que ja te quatre anys, i xerra molt, però no parla clar, si bé és millor evitar contactes, perque entre les seves paraules, i els gests, es fa entendre, particularment pels que acostuma tractar freqüentment.

.Baixo per esmorzar, i m'en torno a l'habitació del primer pis, on m'hi tanco amb pany i clau. Totseguit vaig sentir que a l'habitació veïna, la dels nens, hi havia un tercer noi, i que junt amb el gran de Cal Raleta, entraven i sortien dues o tres vegades, i xerraven, sense que jo arribés a entendre,de qué parlàven.

Quant vaig tenir ocasió d'explicar-ho als de la casa, varen dir-me que el qui havia vingut era el Pere Almató, fill gran de l'oncle Andreu, que sovint venia a cercar al "Nonents" nom amb que nomenaven al fill gran de la jove, però que és deia realment Llorens, però com parla distorsionat, li diuen el mateix nom que éll mateix pot pronunciar. Vaig alertar-los de que em

www.memoria.cat/llevadelbibero

semblava que espiaven pel forat del pany, i no hi varen donar importància. Perqué al seu cap, només hi tenien nius d´ocells, i que tots dos estaven plenament imbuits per aquesta activitat; que passaven hores seguint nius d´ocells, que només avui s' els miren, i demà tornar a visitar-los; i així és passen la vida, sense més complicacioms.

L'endemà, l'avi de la casa, va anar a l'Ajuntament de San Feliu, per recullir el número de matrícula del carro. El carro estava guardat als baixos,al costat d' on hi havia la mula.

Les meves ganes de poder ajudar-los en alguna cosa, varen fer´que m'oferís per fer el canvi de la placa de matrícula de l'any passat, per la nova d'enguany, i desseguit vaig posar-me mans a l'obra gustosament, però de sobte, va entrar corrents el Pere Almató, que cercava al seu cusí "Nonents" per anar a visitar nius d'ocells...l'avi i jo, varem quedar sorpresos de la inesperada aparició del Pere, però éll no va demostrar pas que hem coneguès, i el parer de tots els de Cal Raleta, igual que les Cal Ferrer,(oncle Andreu),continuava essent que amb el cap ple de nius d'ocells que porten aquets nois,no s'hauran pas ficsat en la preséncia meva.

De moment vaig tranquilitzar-me devant de tanta unanimitat d'opinions,`però...no puc deixar de comentar, que sis anys més tard, en una visita que vaig fer a casa dels oncles, varen preguntar al meu cosí Pere Almatò, si m'havia reconegut aquell dia a Cal Raleta, i va respondre que va veure com canviava la placa del carro, i va conèixer desseguit quí era.

Llavors l'oncle Andreu va dir-li: - I per qué no ens vas dir que havies vist el Paco ? -Doncs mira, no vaig dir-vos res, va contestar ràpit, perque m'haurieu dit "No ho diguis pas a ningú", i m'ho haurieu repetit mil vegades, i jo ja ho sabia que no ho havia de dir a ningú. El Llorens, també sempre m' en volia parlar, i jo el feia distreure amb les caceres d'ocells, i les visites al nius. Aquesta declaració de un xicot de dotze anys, parlant de quant no més en tenia sis, va deixar-nos corpresos i admirats, i convençuts que la desconfiança amb els infants,no és pas moltes vegades tan mancada de coherencia com sembla a els "raonaments" adults.

També si repassem les persones tractades fins ara, i relatades dintre aquestes mateixes memories, hi seleccionem les que podriem dir-ne "bones persones"i les altres, que no anem pas a classificar de dolentes o "males persones", sino sencillament "discrepants", facilment podrem comprovar que el balanç, es altament positiu; per fortuna la bondat del mon,es majoritaria, i si anem a filar més finament, posant-nos en primera persona al rengla d'aquest plebiscit, podrem donar-nos compte que del benefici que treiem de tanta bondat rebuda, pot ser quedariem en negatiu, si poséssim els mèrits propis a la balança: cal meditar-ho, molt i sempre, si volem que el mon millori., i pensem, sincerament, qué hi fem per fer-lo millor ?

Quant profunditzo en aquestes comparacions, es quant arribo a pensar que la major part dels mals que rebem, son causats, o per l'ignorància, o per la reacció de les persones que han rebut maltractaments, o mals exemples de persones que es consideren "bones",i no puc pas deixar de posar-m'hi, jo mateix, entre aquests "presumits"....

Tornant al temps d'emboscat preliminar, i situats encara a Cal Raleta i a la "febre de els nius d'ocells", cada matí des de dintre la meva habitació, sentia com rondaven la quitxalla per el passadís on hi havien les varies portes de les diferentes dependències que hi convergíen, però entre aquells vaivens, hi havia també parades i represes, devant de la porta de la meva cambra, i un passar-hi les mans, esgarrapades, i empentes suaus, que desprès vaig aclarir que miraven pel forat del pany, i fins hi tot vaig sentir que déia el "Nonents" a no sé qui:"Noigitat gi-ins", que no sabia qué volia dir.

Quant ho vaig explicar-ho a la mare jove, va desxifrar-me la frasse, que volia dir:-"Noi amagat,i ficat, aqui dintre". Com que tenia temps per pensar, aviat vaig voler posar en marxa aquesta mena de desviament de la denunciadora frasse del "Nonents"

A la primera trobada,vaig preguntar-li: -Nonents, saps cóm em dic jo ?-i éll va arrançar l´espatlla, volguent dir, -No, que no ho sé.- Llavors vaig contestar-li: -Dons jo em dic "Noia"- . I éll va replicar-me desseguida que no, mentre senyalava amb la seva mà el meu pantalon, bo i

www.memoria.cat/llevadelbibero

repetint que -No, noi. En aquell moment va entrar la seva mare, i m'ajudava a fer-li entendre dient-li que sí que era un noi, però que em deia de nom "Noia", com ell era un noi, i es déia Llorens, i el seu cusí, és noi, i es diu Pere. Sembla que d'aquesta manera, neutralitzàvem la suspicacia que pugués despertar el fet de parlar de un noi, o de una noia, que no es confonia amb un emboscat, o amagat, si deia noi, i era menys sopitós si deia "noia"

Varen passar vuit o deu dies en aquesta preliminar situació provisional, de compàs de espera, sense que passés res anormal digne de menció, fins que el cap d'aquest curt període, a posta de sol, va venir l'oncle Andreu, per exposar la greu notícia de la fi que havia sofert la expedició que devia passar la frontera cap a França, que havia sortit precisament el mateix dia de la meva arribada a Cal Raleta. Pels detalls que s'havien arribat a conèixer, al mateix dia d'arribar a la línia fronterera, el guia principal, va fer esperar el grup que anava amb éll,a una vall, dient-los que aniria a observar com estava l'ultim obstacle fronterís, abans de fer el darrer pas per ubicar-se en terreny francés. Va marxar, i encara tothom espera que torni resposta, ben al contrari que la resposta va ser que un escamot de guardies fronterers, va rodejar el grup, i va disparar contra els que varen intentar apartar-s'en, va haber-hi alguns ferits i algun mort, i tots els altres, presos, varen ser enregistrats, i conduits a una presò cap a Barcelona.

Això tornava a deixar frustades les neves intencions d'anar cap a França, i encara que el meu oncle deia que no ho donava pas per totalment perdut, la situació d'estar instal-lat a Cal Raleta es feia cada vegada més crítica, i varem intensificar conversacions, i gestions, per tal de subtituïr la meva estança a un altre lloc. En principi, varem quedar que esperariem la visita del meu pare, per veure si posàvem en marxa instal-lar-me a una barraca que hi ha a un camp que el cuida l´avi Raleta, i que està ubicat a un polígon agrícola, denominat el Clot de Matacans.

Dos o tres dies després, va arribar el meu pare, poguerem abraçar-nos, intercanviar idees de futur, planificacions i consells de bona voluntat; va explicar-me la situació de casa, després d'escoltar la meva situació, i algunes de les aventures viscudes i sobreviscudes !

Va explicar-me que pogueren vendre el vedell gros, la qual operació facilitaria una temporada d'alleugerir la mala situació econòmica de la familia, doncs el preu obtingut, dintre els que llavors regíen, podia considerar-se, ben aprofitat: va ésser venut a l'economat de una empresa pelletera que, ells mateixos varen sacrificar-lo, i repartir-lo entre els seus propis treballadors colectivitzats; el preu rondava les 25.000,-pessetes, si bé que amb moneda paper, que en aquelles circumstàncies, calia gastar depressa, perque bon punt arribessim les forces "nacionales"no reconeixerien el valor de la moneda paper, obligant a tots els ciutadans a fer-ne l'ingrés a un banc, que n'expedia un rebut, epigrafiat com "Moneda puesta en circulación por el enemigo", document que guardo com una relíquia històrica, i una prova més d'aquella guerra amb tants i tants motius de sacrifici de tota mena; podem considerar que d'aquella esperança de benestar, modest i temporal, en va quedar més de la meitat anul-lat, per estar "cobrat" amb moneda del Banco de España" amb data entre el "Glorioso Movimiento de Liberación"18-7 de 1936, i el final oficial de la guerra 1 d'abril de 1939, o sigui totes les emissions monetaries circulades per el Govern de la República durant el període de guerra, varen quedar nul-les.

Més o menys, encara varen tardar set o vuit mesos en "alliberar" Manresa, i després de fer-ho,no va pas venir la liquidació de la gana, sino alló que s´en deia l'"estraperlo" que era el negocis "negres" i mafiosos de la inflació de preus, i dels acaparadors,que desorbitaven les regulars subsistències d´articles de primera necessitat, i de necessitats circumstancials.

Més de la meitat de l'import de la venda d'aquell vedell, encara no va poder aprofitar-se, perque la major part de personal rebutjaven cobrar amb bitllets "fora serie", i a la fi, varen anar a parar al abans esmentat resguard bancari de "Moneda puesta en circulación por el enemigo"...després un seguit de períodes de caréncies, carnets de racionament, restriccións de energies i carburants, manca de tota mena de materials alimentaris, domèstics, energètics,ect.

A tots aquests sufriments, s'hi afegia la manca de fiabilitat de les noticies per la manca de

www.memoria.cat/llevadelbibero

autenticitat i d'imparcialitat amb que eren publicades les oficials, i públiques no oficials, ja que sempre esteven sotmeses a la manipulació de qui les publicava, i a la Censura del règim, que governava en dictadura totalitaria i per dret de conquesta violenta.

Però, per desgracia, les noticies que corrien de boca en boca, sempre tenien aquelles de famílies parentes, o conegudes, que sufrien la mort, o la malaltia d'algun dels seus membres, i eren realitat; com ho eren les de empresonaments, penes de mort, desaparicions, i persones que eren despedides de les empreses on havien treballat, sense poder-ne obtenir certificació de treballs prestats.

Amb el bonatxon del meu estimat pare, coincidírem amb els criteris optimistes del seu germà Andreu, que era la millor actitut per no desesperar, ni perdre la serenor devant d'aquell estat de coses, que forçosament havia de canviar, encara que fos, i va ésser llarg i pesat.

També varem analitzar el fet de tenir de mantenir el secret amb els restants familiars, que no eren pocs, i que per molt que els estimèssim, era millor no involucrar-los en el perill de fer-los caure en una possible indiscressió, per molt involuntària que pugués esdvenir; calia esperar un canvi que ho permetés, i precisament aquest era el nostre desig, la nostra íntima voluntat, i la més ferma esperança.

I finalment, coincidírem amb l'oncle Andreu, que jo m'havia de mudar de domicili, i de dormitori : semblava menys perillosa la meva estada a la barraca balma del camp del paratge del Clot de Matacans, que oferia a l'hora amagatall ben disimulat, relativament proper, i ben apartat de les sospites a qué estaven sotmesos els de Cal Raleta.

Va deixar-me roba per canviar-me, dues mudes, i algunes provisions alimenticies, de les quals n'hi havien per els de Cal Raleta, i per els de casa l' oncle Andreu, tot plegat testimonial, perque en aquelles circumstàncies, tothom de nosaltres ho passavem molt prim !.

Com que el meu pare no tenia mossos, ni persones que puguessin suplir-lo en la feina de munyir i cuidar les vaques, ni tampoc en servir la cientela de la lleteria, i era una activitat que no permetia festes ni alteracions d'horari, segurament que el meu pare no va pas dormir aquella nit, i no hi va haver altre remei que despedir-nos, abraçar-nos, i desitjar-nos bona sort !

No sense repetir-me cinquanta vegades recomanacions saludables, i mitjants d'anar tirant endevant, sense fer mal a ningú, i evitant rebrer-lo jo, en fi tot un compendi de consells d'un bon pare, que desitja tramètrer a un fill, que veu en una situació perillosa...cóm ho recordo!, i cóm ho agraeixo! pobre pare, materialment, i tan ric ! sentimentalment i espiritual, m'imagino, que éll, amb les adversitats que va deparar-l'hi la vida de treballs i dificultats que sempre va tenir de soportar, i vèncer, tot sol, però amb una fe inesgotable, i un esperit de sacrifici abnegat, constant, admirable!...va tenir forces per pujar quatre fills, cuidar-los, amb una educació privilegiada en aquells temps, i sense poder-se deslliurar de l'esclavitut d'aquell ofici, que triplicava les obligacions de servitut i atenció, al bestiar, a la terra de cultiu, i a la clientela ... i sempre sense descuidar les sagrades obligacions familiars, entre les que emergia com a més greu, la malaltia que sufria i feia sufrir la meva estimada i desgraciada mare, víctima d'una neurastènia crònica, que tots els metjes havien tractat, i qualificat de incurable.

La vida a Cal Raleta, va tornar-se a fer rutinària, i sense desistir dels plans traçats i acordats, per evitar perills,i posar en pràctica l'alternança amb la barraca-balma dels camps del Clot de Matacans, oblidant la por als escorcolls que vertaderament existia, anàvem saborejant aquell ambient bocòlic de vida familiar de camp, oblidant la pressa i l'urgència de la variació, que ja teniem plantejada; i així transcorreguèren quinze dies més...però un dia,acabavem de esmorzar, i la gent de casa estava al camp de darrera la casa, fent les labors propies del temps, i jo vaig pujar a la meva habitació com de costum, i com de costum també, vaig espiar desde tres o quatre metres enrera de la vidriera del balcó, i vaig veure tres persones que sortien d'un carrer del poble,emprenent, juntes, la baixada per la carretera; vaig voler identificar-les, i em donc compte que, dues eren policies armades, i el seu acompanyant, no era pas treballador del camp, sino que

www.memoria.cat/llevadelbibero

anava vestit de paisà, amb traje fosc,corpulent, lo que va fer-me suposar que podia ésser l'alcalde Gall, a qui coneixia de vista...s'anaven apropant, i es confirmava la meva suposició, al mateix temps que jo mateix em preguntava: -Qué he de fer jo ara ?...i si vénen a fer un escorcoll aquí a Cal Raleta ?...qué hi faig jo aquí dalt ?...- cuita corrents em determino a baixar al camp, on eren els de casa, per avisar-los, amb la intenció d' escapullir-me per allà on havia arribat, darrera el galliner !...vaig tenir el temps just d'arribar al mig del camp, on hi havia tots els de casa, i va sortir-me aquesta frasse: -Mireu la carretera, ja baixen ! Que faig ? I una de les dones va dir-me: -Apropem aquella cistella, poc a poc...no corris...- i mentre això anava dient, ja passava aquell trio devant nostre sense deixar la carretera, a una distància de sis o set metres, i nosaltes glassats de por i sorpresa, que no anàven poc a poc, sino menys que lo que es diu de "a càmara lenta"...mentre abans d'acavar de passar l' alcalde Gall, va alçar la ma, fent-nos una salutació al grupet de "camperols", que estàvem tant esporuguits que ni tinguérem esma per contestar. A mi, que reconec que soc un gran poruc,se m'agarrotaren les cames just baixant l'escala, i ells, en veurer-me a mi tan esporuguit, i als guardies i alcalde passant per la carretera tan a prop...menys mal que la resposta d'aquella bona dona, va ésser de"poc a poc" i "apropem la cistella"...que vaig interpretar com "fes veure que estas treballant amb nosaltres"...i els guardies continuaren carretera més avall, perque no venien pas a casa.

Amb aquest motiu, tots quedàrem convençuts que jo tenia de posar en pràctica ja! ... el plan convingut de canviar el meu domicili cap al Clot de Matacans.

Aquell mateix vespre va venir l'oncle Andreu, amb un un sac, roba d'abrigall, (a la barraca no hi havia porta) i un aprovisionament provisional de pa, llogonissa, butifarres, la cantimplora d'aigua, una ampolleta de vi,...i varem quedar que tinguès en compte lo que trobava faltar, que ja ho aniriem completant, i al revès, lo que notés sobrer, ho anés retornant, ja que, la pràctica ens ajudaria a fer-ho més ajustat a la realitat.

Com que la carretera en aquella hora de nit, acostumava estar deserta, baixarem ben còmodament, peró també ben silenciosament, començant a familiaritzar-nos amb el sorolls nocturns del boscos i despoblats del recorregut. Mentre l'oncle m' anava explicant les seves carecterístiques i recomanacions, com a home experimentat i del país.

També mentre anàvem caminant, varem establir "condicions" o programació, que ens imposaríem des de aquest nou domicili d'amagatall, i com que calculàvem que les provisions que portàvem eren per dues jornades, aniríem fent la reposició cada dos dies, i sempre en horari post-llustre, i fent us del caminet i corriols de passadís que hi havia fora la carretera, sense passar-hi ben bé, però sense apartar-s'en tampoc, i no perdre la orientació.

En arribar a la barraca-balma, varem descarregar-nos, i sortint a fora, segàrem uns feixos de fanals secs,que a les fosques, no era pas massa fàcil de veure si era sec o vert el fanal que amb l'onle Andreu, pacientment, vàrem muntar una mena de matalàs, i a sobre hi posàrem una manta doblegada, mig pel fanal i la meitat superior per abrigall, també hi vàrem guarnir un coixí per el cap, i després d'intercambiar-nos consignes i recomanacions, l'oncle Andreu va retornar al poble, i jo vaig disposar-me descansar a la per a mí, nova llar del Clot de Matacans.

Abans d'estirar-me per a dormir, vaig volguer enterar-me, i col-locar, o amagar als llocs que semblaven més ad-hoc, totes les pertinences que la meva tia Doloretes m'havia posat a dintre aquell sac de captiveri, o peregrí, vaig veure amb satisfacció que havia escullit moltes cosetes que jo no hi havia pas atinat, i que m'ajudarien a passar les hores de captiveri, més que els mateixos aliments i utillatges corporals: hi havia una llibreta de pregàries, un petit devocionari, i un conjunt de costura, amb fils, agulles, retalls per fer-me pedaços, didal, tisores, un petit ganivet plegable, una carmanyola amb les botifarres i carn, i cançalada, una tovallola amb ris, millor que la que jo havia portat de la campanya "sense ris" ect...que va fer reviure dintre meu, l'agraïment sincer per l'exquisit i selecte comportament de els meus benemèrits i acullidors oncles, Andreu i Doloretes.

Dormir després de donar gracies a Déu, i el soroll d' alguns carruatges que passaven per

www.memoria.cat/llevadelbibero

sobre mateix d'on estava emplaçada la barraca ja va despertar-me, perque del sostre de la barraca-balma no hi havia més de quatre o cinc metres, fins a mateixa carretera, però,, no s'albirava pas des de la mateixa, com que quedava per dessota el nivell de la carretera, i a més estava encara més tapada i dissimulada per la plantació de moresc, que ja tenia la canya ben crescuda, i encara ajudava a fer més amagat l' amagatall .

De totes maneres, era prudent i aconsellable no moure's de dintre,especialment de dia, i com que entremig de les canyes de moresc permetia entrar la llum del dia, podia aprofitar-ho per llegir, i cusir, especialment a la part nord on hi havia la porta, o boca (sense porta)

Com es natural, aquest primer dia va resultar molt i molt llarg, però vaig plantejar-me una programaciò de possibles entreteniments, alternant'ho amb la realització dels àpats, l'ordre intern, i una mena de bricol-latge rustec, que va fer que arribés altre volta la fosca,i el descans nocturn, per arribar al dia que tenia d'anar cap a Sant Feliu Sasserra, per repostar, i poder canviar impresions ambs els meus oncles, que ja en tenia ganes.

Aquest segon dia de barraca-balma, encara va ésser més llarg que el primer, perque tot estava ordenat, net i planxat...i programat ! Però el rellotge i el sol, confabulats,anaven a pas de tortuga, i encara vaig intercalar-hi varies sessions de pregàries de les que hi havia en el petit llibret que va deixar-me la tia Doloretes, i algunes lectures del Devocionari, però sempre encara sobrava temps.

Bon punt el sol va anar a la posta, vaig preparar el sac que tenia de portar a casa dels oncles, sense saber qué posar-hi, perque tot ho necessitava, i encara més, per lo qual vaig fer una llisteta de coses que preveia podrien faltar-me, i malgrat haver fet un bon inventari, el crepuscle no acabava de fer-se fosc...per fi, quant va semblar-me l'hora nocturna més apta per realitzar la primera sortida de contacte i reposició amb la meva base, o sigui a casa dels oncles agafo el sac, la cantimplora buida, i alguna prenda bruta, i cap al poble falta gent.

Haviem quedat que el meu oncle deixaria el porticó del portal gran de la ferrateria sense tancar, i que anés alerta a no topar per entremig de les eines i instal-lacions del taller, que éll deixaria també el llum obert, o encès, de l'escala que condueix al seu habitatge del primer pis, que ja serviria d'orientació per travessar amb molt de compte el taller, i trobar l'escala, i en arribar al pis hi hauria la clau al pany per obrir facilment, també abans d'entrar al poble, travessant la carretera, hi havia un petit corriol que conduïa quasi devant mateix del taller, i com el llum del carrer brillava per la seva absència, gairebé era tant o més segur que l'entrada de Cal Raleta.

Tot va sortir tal com estava previst, i amb la quitxalla a dormir, puguerem sopar en la més franca intimitat, mentre ecoltàvem les radios de totes les parts en lluita, que confrontant les informacions, podies extreure una idea aproximada de la veritat del que passava al mon.

En acavar de sopar, la bonatxona tia Doloretes, va volguer-me donar un altre bona sorpresa per ajudar-me a passar el temps, i vèncer l'aburriment: tenia uns treballs de fil i agulla que segons élla, eren molt fàcils de anar fent, com també molt entretinguts, i bonics.

Es tractava de fer uns "calats" a tot una série de peces de roba, que pertanyien a lo que en aquell temps es coneixia com "el corte", una mena de especialitat de treballs de sastre o modisteria per anar-se endinsant a la confecciò en serie; com que tenia bona vista gracies a Déu, i unes ganes bojes de ajudar i ocupar-me, vaig agafar-me aquella ocupació amb gran estusiasme, i no parava de anar enllestint feines, i demanant-me més; però allò dels calats va esgotar-se, i les feines que vingueren després, eren diferentes i no tant de serie, però sempre benvingudes, m'ajudaven a passar el temps, i a aprendre noves costures, que el saber no ocupa lloc, com se sol dir.

El retorn a el Clot de Matacans, va tornar a ser satisfactori,doncs els caminets descoberts en els trajectes d'anada i tornada anteriors, varen ésser assumits totalment, i la meva caminada nocturna i solitaria, també va resultar ben apresa, i sense novetat.

Però, la novetat,la vaig tenir en estirarme a la barraca-balma, que vaig sentir-hi una mena

www.memoria.cat/llevadelbibero

d'olor, com d'herba fermentada, que coneixia perque a casa, quant tornàvem dels camps i exteniem l'alfals tendre, o altres farratges per el bestiar, posàvem molta cura a deixar-ho tou i esponjat, per evitar que fermentès, i fes mal a les vaques, o conills, que puguèssim menjar-ne.

Desseguit vaig veure, que això mateix deuria passar amb aquells fanals, i altres herbes, que dos dies abans haviem collit amb l'oncle Andreu, per servir de jaç, o matalàs, per dormir; provant de tornar-hi a dormir, i pensant que era diferent, dormir-hi que menjar-se aquell farratge però, no va pas ésser així, que el malestar d'aquella pudor, i les picors que sentia per tot el meu cos com si hi passéssin marietes, aquelles cuques campestres, biniques, simpàtiques de veure però no de que et corrin per tot el cos, i a les fosques, a més, i si no fossin marietes, sino escarabats, o qualsevol altre insecte perillós...vaig encendre una espelma, amb molta cura de no escampar el foc, i vaig arribar a la conclusió que d'aquella manera no podria pas dormir, i que lo millor, era treure aquella herba fermentada, llançar-la lo suficient apartada per no sentir-ne la pudor, i aprofitar totes les disponibilitats de roba, sacs, i lo que pugués aprofitar de herbes seques, que ja no fermentarien, i esperar la son i el descans que se'm negava; desprès d'aquest esforç ve vaig prou descansar, i suposo que l'endemà no deuria llevar-me massa puntual, si bé que ni tampoc tard, perque no tenia res que em donés pressa, tampoc era massa còmode per a fer-ne un us abusiu...sort que aquesta situació sols va durar dos dies i dues nits, ja a la primera nit que vaig tornar a veure els oncles a Sant Feliu Sasserra, varen omplenar-me tot un sac de pellofes d'espigues de blat de moro seques, de les quals en tenien un bon stok, sense perill de fermentació, varen proporcionar-me un bon descanç totes les nits que vareig utilitzar-les.

A la confiança que ja havia posat en aquell amagatall, vaig afegir-hi aquesta motivació de confort, encara que no tenia la d'un hotel de cinc estrelles, però si que era ben aceptable.

També el temps es féia més suportable, i era, o es trobava molt més curt, a causa de les labors de costureria que m'havia facilitat la bona tia Doloretes.

En endevant, ja es va anar fent rutinaria, l'estada al Clot, i la visita nocturna als oncles, de repostament, i de intercanvi de feines fetes, i feina per a fer, roba per rentar i planxar, restes alimentaries per el bestiar, i deixalles per a la brossa.

Tot s' anà normalitzan, dintre aquella situació tant i tant anormal, fins que poc més o menys al cap de tres o quatre setmanes, bo i entrant al taller de l'oncle, obert per facilitat meva vaig sentir enreonaments procedents de l'habitatge, però la veu de l'oncle sí que vaig identificar-la tot seguit, però l'altre interlocutor no...vaig esguardar a la fosca del taller, fins que, baig sentir que l'oncle Andreu dèia a la tia Doloretes, -Ja ho baixo a cercar al taller... i, efectivament, vaig sentir que obria i tancava la porta del pis, i baixava l'escala del taller, quant vaig fer-li senyes amb les mans dient-li en veu baixa, que no gosava pujar perque la veu del seu interlocutor per a mi era desconeguda, i tenia por de comprometre.

-No et preocupis per la visita que tu sents que jo tinc a casa, que és el meu amic Josep Bruc, conegut com el "Coromineta", que ha vingut aquesta hora, precisament per a poder fer una entrevista amb tu Paco.

Vaig quedar-me sorprés que un personatge com aquell, que havia estat Batlle del poble i que era important propietari, procedents del mateix poble que l'oncle, i el meu pare,o sigui de la Torre d'Oristà, i que fins a la guerra dirigia i obtenia importants negocis forestals, i tenia fama de molt ric, que jo havia vist i conegut, però que mai havia intercanviat amb éll una sóla paraula, ja que les meves modestes activitats, no havien coincidit en l'ambient i la importancia d'aquell senyor; però bé, sabent que era amic de confiança del meu oncle, ja en tenia prou per sentir-me confiat del que pugués proposar-me.

Pujàrem l'oncle i jo junts al menjador de el primer pis, i l'oncle va presentar-nos molt casolanament, i lo primer que va aconsellar-me, el Coromineta, és que fes el favor de sopar, distesament, que lo que éll volia saber ja ho aniria dient a l'oncle, mentre ja anava refent enegies; així vaig aceptar fer-ho, i sentia com l'oncle anava explicant les mateixes vivências que jo l'hi

www.memoria.cat/llevadelbibero

havia relatat del meu pas anterior a l' "escapada",més algunes anècdotes que també l'hi havia explicat del recorregut fins arribar a l' amagatall actual.

Sense deixar t'atiparme, la sopa, un bon plat de cigrons cuits, i una costella, que llevat d'algun detallet que vaig haver d'aclarir, intervenint a la seva conversació, lo únic que recordo que va interrompre el meu sopar, en veure que em disposava a menjar-me aquell plat de cigrons, tant ben cuits per la tia Doloretes, el Coromineta fent broma i mirant-me com si es delís, va dir-me: -Manoi ! Quíns cigrons tant macos ! Vols dir que te'ls podràs acavar ?...i jo mig cohibit, no més vaig contestar-li, -Oh si vosté no m'hi ajuda be hauré de procurar de deixar el plat ben net !. Immediatament vaig sentir que ells dos comentaven, que podien estar contents que pel que semblava, jo responia molt sanitosament.

El motiu d'aquella entrevista, no va ésser altre que per part del Sr. Bruc, i també del meu oncle Andreu, units per una amistat vital, i preocupats perque veien que s'apropava l'hora de movilitzar les seves propies lleves; calia doncs documentar-se de cóm anava tot, al front, i a la reraguarda, per escullir el camí més practic per afrontar-ho, i conèixer tal com jo ho havia conseguit, perque en una guerra civil, o incivil com aquella, era molt dificil tenir opcions clares i menys encara, segures. Aquell senyor, de posició económica i social més aviat elevada, i que tota la vida havia estat respectat i ben mirat per tothom qui el coneixia, ara devant de tenir de presentar-se en una movilització general de la seva lleva, era molt dificil trobar un camí que li oferís seguretat per cap banda.Abans de preparar el seu plan, volia conèixer experiéncies de primera ma, i aprofitar-ne lo que li semblés assequible.

Va disfrutar, aquell bon senyor, sentint-me explicar les meves peripècies, i les meves impresions, si bé que, no perquè fossin optimistes, sino més aviat perque l'ajudàven a poder escullir opcións per a fer-se el seu propi programa.

La tia Doloretes cada día, millor dit, cada nit m'atipava, i em tenia preparada la manduca,i roba per a canviar-me, i més roba per anar-me entretenint treballant amb fil i agulla, seguint les seves amables explicacions; ompliem el sac, i jo ja emprenia el retorn al meu cau.

Així passarem setmanes, i mesos, mentre anàven esdevenint nous aconteixaments bel-lics a tots els fronts nacionals, uns més, altres menys, i així també s'anaven alternant les nostres persèctives d'esperança, o de desconcert, sense arribar a albirar-ne un final feliç.

No paràvem de fer recerques radiofòniques per obtenir informacions, i cercar quelcom que elevés els nostres ànims, i la fatigada moral minada de desenganys i frustacions, però tot semblava paralitzat, igual en l'ordre judicial, com d'abastament, transport, indústria,cultural, esportiu, polític,ni cap dels organismes socials, económics, docents, estructurals,ect...i amb aquesta angoixosa situació, varen passar dos o tres mesos més, pensant i cercant un canvi, o una alternativa per aquesta embussada paràlissi, sense conseguir-ho.

Fins que un bon dia, entre les inquietes recerques de l'oncle Andreu, venint d'una visita de la Torre d'Oristà, va explicar-me lo següent: En aquell lloc, on jo hi havia passat vuit o nou mesos abans de que fos mobilitzat,i vaig alleugerir la penuria económica de casa meva,i més encara l'alimentària que tan crítica estava a les ciutats; també vaig deixar-hi bons recorts, i parents i amics, i admiradors, perque, la tasca que vaig tenir de fer-hi, va consistir en tot el muntatge comptable d'una Cooperativa de Consum Alimentari, que fèia nou mesos que estava constituída, i no havien fet ni un sol apunt, ni posat en marxa reglamentaria i legal, com entitat l'administració comptable, i s'havien passat tot aquest temps en activitat ilegal.

En aquest poble, sense Ajuntament perque depend de Oristà, feia de Batlle un altre meu oncle, nomenat Antoni Roca Alberch, casat amb una germana del meu pare, que es deia Angeleta Terra Plata, filla de Cal Molas, casa nadiua dels Terra, on residia el germà gran un tal Pere Terra Plata.amb tres filles i esposa, on jo també havia residit temporalment i visitat en varies ocasions, però l'estança més llarga i popularment coneguda, va ésser la de Cal Minguet, nom de la casa de l'oncle Antoni i l'Angeleta, esposa d'éll i tia meva. Com acostuma passar en poblets així petits,

www.memoria.cat/llevadelbibero

escassament cinc- cents habitants, costa molt poc de trobar-hi llaços de relació per familia, tracte, i sobretot motivacions importants com aquella de la Cooperativa a la qual hi havia prop de un centener de families, i de la qual vaig formar part en una tasca tan admirada com la de organitzador comptable. Per fer-ho encara més important, el meu oncle Antoni va portar de Vic, una màquina d´escriure "Underwood", que semblava una màquina de tren per el seu tamany i robustesa, que era la primera i la única que havia arribat al poble, i per tant, en aquells temps motiu de curiositat i admiració de tothom...per la màquina i per la privilegiada persona que la sabia fer escriure: modèstia apart !

Resumint, si a Sant Feliu em coneixien els meus parents, i algunes persones més, a la Torre d'Oristà, m' habia de conèixer tothom, perque hi havia viscut nou mesos, desenvolupant una feina de tanta "especialitat" per els temps que corrien, i el baix grau cultural del poble, i el lloc on realitzar-la , la Cooperativa, que era precisament l'aparador més visitat per totes les families dels nuclis habitats, poble, ravals, i masies del terme; en resum la coneixensa de la meva persona, fill de descendents de Cal Molas, i nevot de el que feia de Batlle de Barri, l'oncle Antoni, d'aquella mena de sucursal del municipi d'Oristà, era impossible d'apropar-m'hi sense delatar-me, no sols a mi mateix, sino a tot el reste de la familia.

Però en la visita que va fer l'oncle Andreu, fetes les diligències que tenia intenció de fer, va inspiràr-se en un nou amagatall, precisament al lloc que hagués tingut més por d'anar.

A un raval conegut amb el nom de el Carrer Nou, o Carrer d'Abaix, a menys de mig quilòmetre del nucli principal del poble,hi havia un altre raval o nucli, entremig, de tres o quatre habitatges, que l'anomenàven de Cal Coc, i en aquest nucli, hi havia una casa coneguda com a Cal Ferrer de Baix, on hi habitàven, un matrimoni ja grans, sense fills, que a més de tenir un llunyà grau de parentesc amb élla la Dolors, molt bona dona, el seu marit En Josep Berengueres, pagès de secà, i també excel-lent persona, va sugerir a l'oncle Andreu de fer la meva nova estança, o amagatall, aquesta casa de Cal Ferrer d'Abaix, que no tenia res a veure amb l'ofici de ferrer, sino simplement era la residència de la Dolors i el Gep.

Com que tenien la casa prou gran,eren gent d'una confiança obsoluta, vivien aïllats del poble, i sense altre activitat que els camps de secà, va semblar-nos a tots un bon amagatall.

A més, el fet que tot el poble em coneguès a mi, si jo no em deixava veure, ningú podria sospitar que una gent que no havia tractat mai, com no fos per motivacions comercials de la Cooperativa, sense cap mena de relació familiar ni d'amistat especial, que en un poble tot es veu i se sap, tots estàvem convençuts que seria un amagatall perfecte, perque no podria fer sospitar de res.

En parlar-ne amb l'oncle Andreu, ja portava informació de cóm s'ho havien pres els de Cal Ferrer de Abaix, que sense parents ni compromisos amb cap persona, i conscients de la meva situació, veien amb molt bons ulls intervenir en ajuda meva. Coneixien i admiraven també la situació familiar del meu pare, i cusí de la Dolors, i estaven disposats a fer-ho tot per retre una ajuda, a la qual si sentien ben identificats, i afegien, que a més, coincidien amb els sentiments religiosos del meu pare Martí, i meus, i que com a tals, no era una ajuda lo que ens volien facilitar, sino l'exerci de lo que ells entenien com un deure cristià.

Per rubricar aquesta nova ruta, enginyada per l'oncle Andreu, va dir-me que també n'havia parlat amb el meu pare en la visita que va fer-li precisament ahir, i va semblar-li una molt bona idea, si els de Cal Ferrer d'Abaix s'avenien a fer-ho, perque els coneixia bé, i els tenia per molt bona gent, de tota la vida.

Escullírem una hora ben nocturna per fer el trasllat desde Sant Feliu Sasserra cap a la Torre d'Oristà, i la Dolors i el Gep, varen rebrer-me com si fos el fill pròdig de l'Evangeli.

Ja tenien l'habitació preparada, i repòsició de roba, i accessoris de tota mena:fins hi havia aquell joc de palancana, gerro d' aigua de "porcelana" muntat ben destrament perque fos ben funcional, amb tovalloler inclòs, per una forta i recargolada vareta de ferro que servia d'estructura

www.memoria.cat/llevadelbibero

en poc espai. Volgueren fer-me sopar, peró ja vaig arribar havent'ho fet, i seguin les tradicionals costums de la seva vida, varen convidar-me a resar el Sant Rosari, bo i recomanant-me que ho fés amb veu ben baixeta, no fos cas que s' enteressin els veins, únics veins, que eren els de la casa de Cal Mariò, als qui coneixia prou, i tenien una camioneta de transport, i l'exercien entre Torre d'Oristà, Vic i Manresa, ordinariament.

Com que gairabé tot el poble m' havia conegut i tractat, per el meu treball comptable a la Cooperativa, calia extremar la precaució de no deixar-se veure per ningú, i confiant que això seria la millor garantia de seguretat, perque ningú sospités, ni de mí, que sabien que estava al front, ni dels meus protectors, que ningú havia notat ni sabut cap relació anterior, ni menys encara actual.

Així anaven passant dies i setmanes, sense novetat, esprimentant aquell tracte exquisit de la Dolors i el Gep. I el bon gust de una vida sanitosa de pagés en quant als menjars, i ritme, que cuidaven no fos gens diferent del que portàven sempre. Per la meva part procurava ajudar en tot lo que bonament podia,dintre els limitats espais del meu recluíment: recordo feinetes com esgrunar pèsols, triar mongetes de cullita propia, despellofar espigues de moresc fent-ne forgs, con unes tires per a poder-les assecar, posteriorment esgrunar-les, donar menjar als conills, gallines, i a la mula, i al garrí, i com que encara sobrava temps, dibuixava, féia alguna reparació textil, de fil i agulla, de lo que havia après a l'última estada a Sant Feliu Sasserra.

La tia Dolors, quant sortia per anar a comprar m'avisava, que no fés cap soroll, ni obrís la porta si truquéssin al carrer, ni mirés per cap balcó ni finestra, com es natural.

Però un dels dies que tingué d'anar a comprar a la Cooperativa, situada al bell mig del poble, a tres o quatre cents metres de Cal Ferrer d'Abaix, i havia de deixar al foc encès, llar a terra, una olleta que havia de continuar bullint fins que élla retornés a casa, va dir-me que de tant en tant, quant el foc, amortueixi,que hi anés tirant algun branquillò de brosta perque es mantingui viu el foc, i el bull de l'olla.Vaig procurar fer-ho tal com m'havia demanat.

En tornar la Dolors de la compra a la Cooperativa,vaig escoltar una llarga conversa al peu del portal d'entrada, abans de sentir la grossa clau d'obrir la porta, però no vaig pas poder descifrar de qué parlàven, fins que la Dolors, m'ho va explicar: la persona amb qui parlava, era la veïna de Cal Marió, gairebé la única casa veina d'aquest barri,que va dir-li, que havia observat com de la nostre xemaneia, sortien glopades de fum intermitentes, i sabent que no era a casa, ni el Gep ni la Dolors,estava a punt de demanar ajuda, ja que suposava que el foc havia corregut al lloc on guarden les brostes, i això podia desembocar en un gran foc, fins i tot per a destruïr tota la casa.La Dolors va explicar-se lo millor que pugué, dient que abans de marxar ja ho havia previst tot, i havia apartat del foc la brancalla seca de més volum, i sols deixà vora la llar de la cuina, un parell de menats petits, que quant s'acabessin de cremar ja faria que s'anés encenent l'altre. Tot va quedar explicat, però...no podia haver estat pitjor ?... un nou motiu per a donar-ne gràcies a l' hora de resar el Rosari a la nit.

Tenia entremans la confecció d'un mapa d' Espanya, i com que de Sant Feliu la tia va posar-me una caixa de colors, vaig volguer estrenar-la, per a donar més autenticitat i fantasia al mapa, la qual cosa, per a mí resultava un simple treball escolar, però per aquella bona gent, va semblar-els una maravella, i l' endemà mateix, ja varen portarlo a un fuster amb l'encàrrec de posar-hi un marc, amb vidre i tot,per a protegir-lo de les possibles deixalles de les mosques, que amb el bestiar, forçosament ni havia d'haver moltes, com a gairabé totes les cases de els pobles de pagès.

Amb gran satisfacció de tots, als tres o quatre dies, ja havia arribat el quadre, i va ésser col-locat a un lloc preferent, entre el menjador de la casa, i la meva cambra.

Aquella vida de Cal Ferrer d' Abaix, en les condicions que jo l'havia de soportar, no semblava pas la de una casa de pagés, sino més aviat, de part meva sobretot, era talment com si es desenvolupès dintre un convent de clausura: un tracte afectuós, un ordre permanent, una

www.memoria.cat/llevadelbibero

alimentació sana, natural,i ordenada, tots els serveis de rentar, cusir, planxar, a disposició, i ja no dic res de la seguretat, perque l'oblidàvem, o més aviat, sense oblidar-la, la sentiem nostre.

I així la vida continuava plàcidament, sense ensurts ni malpensar per els altres, com qui diu, oblidant que a fora també hi vivien molta més gent que no pas a dintre...fins que un dia, en tornar la Dolors de compres, molt a prop de casa, va trobar-hi una veina,va fer-li aquesta pregunta inocent: -Hola Dolors ! Qué feu ?...-hi va afegir-hi- i ara, oi que us dediqueu a rentar roba per els altres ?.. sorpresa la Dolors, va respodrer: -No !...però per qué m'ho preguntes ?, -oh ! Mira aquells pantalons que tens estesos al balcó, els de vellut, suposo que no deuen pas èsser del teu Gep, que no he vist pas que mai que en portés d'iguals ?...

La resposta de la pobre Dolors, encara va resultar prou atinada, perque va dir-li que feia molt de temps que no havia pogut fer "dissabte" de la calaixera, i de l'armari gran, que ara ho anava fent a estones perdudes, i sortien prendes molt velles, que si no es rentéssin acabarien arnades, i així s' em van conservant.

Un altre demostració de que la gent de fora casa, veu i pensa més, que la mateixa gent de la casa, i lliga o coordina més que els mateixos que hi viuen dintre.

I també un altre demostració que cal extremar les precaucions, per evitar donar pistes a la gent de fóra; la mateixa placidesa de una vida que crèiem haver trobat garantida de confort i seguretat, a més de un tracte casolà i familiar, crea una aureola falsa de benestar i d'oblid, que podria tenir molt dolentes consequències.

Sortosament no tothom estava amodorrat, ja que dos dies desprès, va visitar-nos l'oncle Andreu, que amb aquella incansable activitat que el carateritzava, va anunciar-nos que un tal Joan Campàs, de Cal Congre, de Sant Feliu, estava cercant un bon company d'emboscat i que havia pensat amb mí, per a proposar-m'ho.

Aquest xicot era de les lleves grans 1926/1927, o sigui tindría uns 35 anys aproximadament: era agicultor, i molt afeccionat a la caça, i a les especialitats bosqueroles; ja havia estat mobilitzat, i al front, i no tenia ganes de tornar-hi. Motiu pel qual cercava company per compartir l'emboscada; era alt, valent, forçut, i curt de paraules, però això sí, de familia i antecedents sense màcula, amb qui es podia posar confiança, a més de ser un bon coneixedor del país, i persones de bona voluntat.

En sentir aquesta informació la Dolors i el Gep, varen posar cara trista, i encara volien convencer-nos que enlloc estraria tant segur com a casa seva, que estaven disposats a fer-me la dispesa completa fins a l'acabament de la guerra, i que estaven encantats de la meva companyia. Però els raonaments de l'oncle Andreu, varen acabar per a capgirar la decisió de tots, per aceptar la que proposava l'oncle Andreu, i varem quedar, que d'aquí un parell de dies tornaria a venir per acompanyar-me a Cal Raleta, de on sortiriem amb el Campàs, amb equip especial per soportar tot lo previsible possible, per endegar l'auténtica etapa bosquerola que anàvem a iniciar.

Els dos dies que varem esperar el retorn de l'oncle Andreu per a recullir-me a mi, i al meu equipatge, tornaren a ser molt llargs, tant per els meus bons hostatjedors, com per a mi,doncs es veia ben clar, que sentien la mateixa ansietat que senten els pares dels reclutats en la vigília de la seva mobilització per incorprar-se a la cruenta guerra.

De nit com sempre s'havien de fer les correries dels emboscats, al segon dia, tornà l'oncle Andreu, i com ja tenien l'equipatge preparat, ho repartiren entre éll i jo, i amb una curta però emotiva despedida, desitjant-nos bona sort, emprenguerem el camí de Cal Raleta.

Tothom dormia en arribar a Cal Raleta, però no hi faltava pas la meva cambra anterior, ja degudament equipada, on m'hi vaig passar dos dies més, per esperar el nou company de l'emboscada, Joan Campàs, que avisat per l'onle Andreu, ja va compareixer l'endemà mateix.

Férem una xerrada pràctica sobre els plans que teníem d'emprendre, i enllestírem tot una llista de èines de el ram de la construcció, amb preferència petites i lleugeres,desmontables i sòlides, perque teniem de tallar-hi pedres,i havien de servir-nos per excavar una o més balmes on

www.memoria.cat/llevadelbibero

poguer-nos refugiar, i acomodar-nos lo millor possible.

Efectivament, entremig de dues masies, l'una dalt d'un petit cim dita Coll de Pitxell, la banda d'Avinyó, a quatre i cinc quilómetres, i l'altra, anomenada Sant Miquel, que tenia una ermita d'aquest mateix sant, presidint el mateix cim, però ja cap a la banda de Sant Feliu.

Amdues masies dominaven bé els terrenys irregulars amb que estaven situades, que eren molt irregulars i trencats, plens de bosquets i carrasques,sense cultius, ni bons camins, potser ideals per les caceres. Que ara amb la guerra no tenien activitat. Per tant la circulació era nul-la practicament, en canvi hi havia molta vitalitat vegetal, i tranquilitat, que era precisament lo que voliem i cercàvem.

D'aquells verals,escullírem el que va semblar-nos més silvestre possible, a la part alta d'una depresiò barrancosa, on hi emergia un gran roca,que pensarem fer servir de viga mestre.

Per apropar-nos'hi,s'havia de seguir un autèntic laberint de caminets, entremig de bardissals,arbustes, pins i alzines, i guanyar els desnivells del terreny amb zigues-zagues entre esllavissades i matolls.

Ben estudiat l'emplaçament, portàrem fins el lloc escullit, totes les eines preparades, i tot el reste de equipatge, obrirem un petit forat sota mateix d'aquella roca, i devant d'un matoll que tapava la vista d'aquell forat, destinat a servir de porta d'entrada i sortida de la balma. Bo i anant buidant per sota de la roca, i extraient el runam per la mateixa porta o forat, com si fos un cau de feristeles.

El primer dia, ja varem poder-hi fer espai per a estirar-nos dintre, i dormir-hi bé tots dos socis, més tota la indumentària inclosa, encara que empaquetada o desordenada, però amb el cansament que portàvem, no varem pas esforçar-nos per lograr atrapar un bon son, que va durar de una sola tirada, fins que el sol va saludar-nos.

L'endemà, completàrem el confort d'aquella transitòria estança, aprofundint l' excavaciò per fer-hi una llar de foc amb xemeneia inclosa, i naturalment, la xemeneia no eixia del nivell del terra, sobre la roca, sino per un lateral, a nivell de el terreny. I despistat per una llosa; al mateix temps, ja estàvem mentalitzats que tindriem de utilitzar només llenya ben seca, el cas és que va donar-nos molt bon resultat el parell de mesos i escaig que varem fer-ne ús.

Al tercer dia, acordàrem anar a repostar al poble, jo a casa els oncles, i en Joan Campàs,a casa seva,cal Congre, que era als voltants del poble.

El camí era poc més llarg que el doble del de el Clot de Matacans, però acompanyat de en Joan Campàs era més divertit, perque tenia resposta per a tot,i sempre s'en derivava un nou motiu d'ensenyament, precisament perque era una persona experimentada en totes les coses del camp, el bosc, i el país que circulàvem, i ens véiem obligats a viure, i encantats de conviure !

A sota la petita serralada de Coll de Pitxell, hi havia una bucòlica font, de la qual eixia un aigüa fresca i cristallina, que ajudava a cubrir cumplidament la nostra necessitat d' aquest tan necessari element; jo ja vaig fer-me responsable del proveïment, i omplenava tota mena d'estris disponibles per tenir ja una reserva permanent, naturalment, vigilant sempre per no ésser vist, ni deixar rastres, ni fer res que pugués delatar la nostra ubicació.

El torn de proveïment cap a Sant Feliu, també pugué reduïr-se ostensiblement, perque teniem masies més a prop, amb molt bones referències, i sempre estàven a punt d'ajudar-nos, hi ho volien fer gratuitament, si bé que nosaltres només ho demanavem volent pagar: una d'aquestes masies, era la de Comadoms,on hi havia un pastor, que era un fill de la mateixa casa, i que era sacerdot, peró per la guerra feia de pastor per despistar la seva auténtica professió.

També ajudava a reduïr la nostra dispesa, el producte del treball d'En Campàs com a caçador...conills, perdius, guatlles, sovintejaven en ser presa de les seves caceres, i eren ajuda per variar la nostra dispesa....naturalment, que no caçava pas amb arma de foc, que hauria estat motiu de delatar-nos, sino que tenia un gran habilitat en parar llaços, per tot arreu on hi descubria un rastre de pas dels animals pretesos.

www.memoria.cat/llevadelbibero

I no cal dir que el bosc també està ple de altres bons productes, que quant pertoca la collita, s'aprofiten per rebaixar encara més el pressupost del proveïment; cireres d'Arbós, herves comestibles (coscunilles, dulcetes, fonoll, xicoria,ect.) I quant es temps de bolets, a més de collir-ne per nosaltres, podiem portar-ne per els nostres parents encara.

També podiem collir pinyes, i esgrunar pinyons, i altres productes ocasionals.

Amb aquesta bona gent de Coll de Comadoms, varem fer-hi molt bona amistat, perque eren molt amics de l'oncle Andreu, i estaven preparats per a subministrar-nos molts productes que escassejaven en aquells temps, de forma que pagant, molts articles ens feien el favor de esquivar la gana, i salvar les dificultats que llavors hi havia de trobar-ho.

Ara, per damunt de totes aquestes bones referències, de la gran quantitat de productes de primera necessitat disponibles, i la confiança que ens mereixien, la millor qualitat que sempre haviem saborejat d'aquests estadants de Coll de Comadoms, era la bondat de tracte, sempre pacient i amable, i disposats a servir-te, de lo millor que tenien, i de lo que no tinguèssin en aquell moment, però sempre ben disposats a cercar-ho allà on fos, si vèien que et podia fer un bon servei: recordo que fèien unes ollades de moresc escairat, igualment de blat, també´escairat, i tenien molt bon pa, que tant escassejava en aquell temps, i llet, i verdures...

Recordo que qualsevol cosa que mengéssim, ben o mal condimentada, la trobàvem la mar de exquisita. I això em recordava aquella sentència d'un filòsof grec, que m' explicava el meu pare que, sortint a passeig, quant algú li preguntava a on anava ? contestava: -M'en vaig a condimentar el sopar,amb el millor dels condiments !...i quant l'hi preguntàven quín era el tant millor condiment, contestava solemnement: -La gana !

Així semblava succeir amb les nostres improvitzacions culinaries, de les que podriem fer-ne una bona "Guia culinaria" de rareses tan especials com "Conill de bosc bullit amb patates de quadres", del qual en separàvem un exel-lent brou, per fer-ne sopa de pa sec i quelcom de recapte. També féiem unes truites amb mel, que eren com un secedani pastisser.

I no diguem de les amanides amb tota mena d'herves boscanes i silvestres, segons el temps de trobar-les: dolcetes, coscunilles, fonoll, créixams, xicories, panotxes,ect., que conjuminat amb les disponibilitats assequibles, unes de les reserves nostres, i altres adquirides a Coll de Comadoms, de on sortien requisits com blat de moro molt, o escairat, ous, llet, pa, i mil coses més, que sols per la seva novetat ocasional dintre la peniténcia de la seva mancança que era més ordinaria que la possibilitat de trobar-ne quotidianament; també sovint tenien ja cuit, blat escairat, que nosaltes ens limitàvem a fer-lo escalfar, o hi afegiem alguna carn, o el que pugués haver sobrat d' àpats anteriors, cuit o cru.

Una primera collida de bolets que feu el Joan, en una de les seves sortides, permetè un exquisit sopar d' escalivada, i encara varen sobrar-ne per obsequiar als pares d'ell, i als meus oncles. Alló, va engrescar la meva fantasia, i l'endemà, vaig voler augmentar la collita, però, potser vaig anar al mateix on éll ja els havia collit, i vaig donar més importància a la vigilància que la nostra situació requeria que la que requereix cercar bolets, el cas va ser que vaig tornar sense trobar-ne, i en el fons vaig alegrar-m'en.

Per sort, encara que estàvem ja a les portes de l' hivern, aquell any 1938, semblava que es descuidava de fer-se sentir, doncs continuava com una tardor suau, i bonatxona, i recordo que la vegetació també ho acusava ,perque l' herva continuava verdejant, plantes arbóreas com els lilàs, i altres, florien, com un anticip de primavera, i la temperatura era moderada i suau, com no ho acostuma esser-ho en aquests mesos de finals d'any: nosaltres contents del temps, i la gent del camp, comentava estranyada aquesta raresa.

En contrast amb aquesta bondat del temps i de la naturalesa, a la llunyania tornaven a sentir-ne el retronar dels canons, i això ja feia sospitar que tornava a armar-se tots aquells allaus de tamperis sorollosos del maig passat, i de moment aquesta tràgica sinfonia tornava a omplenar-te de preocupació.

www.memoria.cat/llevadelbibero

Efectivament, per les notícies radiofóniques que del desenvolupament de la guerra en aquells dies rebiem, havia començat un altre ofensiva dels "nacionales" o "facciosos" que fins ara tenien els fronts deturats a la línea Llèida-Balaguer-Tremp, dit també front del Segre, que desde el maig passat, havia estat estabilitzat, però, ara pel soroll que se sent, sembla que volen reanudar la ofensiva, potser amb vistes a ocupar tot Catalunya.

Aquells sorolls de guerra, cada dia se sentien més a prop, i amb el Joan Campàs, erem conscients que teniem de planificar la forma de sobreviure els perills que representàven poder sortejar el pas de les dues masses militars, com eren la de la zona governamental o lleial, que representava també la dita "republicana", i que es batia en retirada, i la militar "nacional" dita "facciosa" o "feixista" que era la que atacava, i segons deien els seus comunicats de guerra, eren la forces d'allibrament, o "liberación", i que per lo que sentíem, i lo que anaven dient els comunicats de guerra, gairabé d' ambdues bandes, cada dia estàven més a prop.

Cap allà al mig del mes de gener, a primera hora del dia, el Joan va anar-s'en a fer les seves correries de prospecció cinegètica, cuidant el circuit de caça amb llaços, però va dir-me, que hi afegiria algunes visites d' amics d'emboscada, per alertar-los,canvian-t'hi impresions.

Jo vaig quedar-me sol, com de costum, i seguint el meu rol de vigilància i abastament, vaig eixir de l'amagatall, i vaig fer camí cap a la font del peu de Coll de Pitxell.

Entremig de precaucions i pensaments solitaris, vaig arribar a l'ultim revolt del camí de la font, a la que rodeijaven dos llargs bancs de pedra que sempre havia contemplat solitaris i buits,però aquell dia estaven plens d'homes silenciosos, amb pelusses llargues, mal vestits, i amb aspecte de molt cansats, però quiets i callats, com si fossin estàtues...vaig fer mil pensaments en un instant,dubtant si continuar el camí, o recular per fugir...però no sé si per la mateixa inèrcia de la meva marxa, o per sort, no vaig pas deturar el pas, i decididament vaig apropar-me a la font, omplenant-hi la galleda i la cantimplora, no sense abans haver fet una comunitaria salutació al grup expectant...i amb un atent -Adéusiau !, que ignoro si va ésser o no correspost, vaig caminar normal fins al revolt, i d'allà per amunt, no diré que vaig córrer, però sí que crec haver volat, com si m'estessin empaitant, que no crec pas que fos així.

Reposant dintre el meu cau, vaig anar pensan quí deurien ser aquell escamot de gent que vaig trobar-me sentats a la font de Coll de Pitxell, i lligant caps de la seva actitut pacífica, la seva abundant pelussera, i els seus posats silenciosos, vaig arribar a la conclusió que no podien ser altra cosa que un grupet d'emboscats, com jo mateix, que segurament s'havien hagut de desplaçar del lloc que ocupaven, per causa dels moviments de tropes promogut per la ofensiva que s'anava apropant cada dia més, i per tant calia posar-nos a punt per veure si nosaltes ens trobem en iguals circumstàncies, que es lo més segur, què haurem de fer aviat.

Quant a la posta de sol, va retornar el meu company Joan, vaig comentar-li aquesta nova sorpresa, i ell va dir-me que havia visitat tres o quatre amics i coneguts dels quals ja coneixia els respectius amagatalls, i n'havia tret una impresió molt llastimosa, perque havia comprovat que no s'agafaven amb seriositat la situació, i més aviat semblava que feien broma i s'en riguéssin de la preocupació del Joan Campàs.

Abans de dormir-nos, i ja havent sopat, varem acordar que demà, éll aniria a casa seva, i que quant seria fosc, miraria de veure l'oncle Andreu, per prendre acord de cóm podiem fer el plan de esquivar el pas del dos exèrcits, arriscant el mínim.

Bon punt el dia va clarejar, el Joan va marxar tal com haviem quedat el dia anterior, i jo vaig tornar anar a la font a fer provisió d'aigua: però poc desprès de marxar el Joan, vaig escoltar com dos trets, que tot seguit varen fer-me témer que no haguèssin estat adeçats al mateix Joan, perque coincidia el soroll cap a la mateixa cruilla de camins bosquerols que ell tenia de passar, i justament,aquell mateix matí, també s'havien sentit les explossions de les voladures de tres ponts d'un sol arc, o cunetes de la carretra d'Avinyó a Sant Feliu, que s'esquéien al mateix indret d'on estàvem ubicats, encara que a una distàncis prudencial,de cinc o sis-cents metres, el més proper,

www.memoria.cat/llevadelbibero

i més distanciats els altres.

Quant vaig arribar a la font, i després d'omplenar galleda i cantimplora, que vaig deixar endreçades a la mateixa font, vaig voler arribar-me fins al mateix Coll de Pitxell, per a veure i comprovar els efectes i situació d'aquelles voladures. Va costar-me poc d'arribar a l'altura de la masia del Coll, però de la carretera, sols es veien fragments, i no s'albiraven les voladures.

Vaig remuntar encare més amunt del Coll, pujant un premontori que desde baix no s'arriba a veure. Mentre anava pujant, sentia unes xerrades, que vaig atribuir a algúns treballadors del camp, peró la mica de grimpada que havia fet, ja permetia veure bona part del camí que seguia fins a la masia circumdant el mateix Coll, i per sorpresa meva, estava ocupat per un escamot de soldats en doble filera que caminaven precisament cap a la masia.

Moment compromès, calia decidir instantàneament, i abans de que aquella filera de soldats que passaven per el camí de Coll de Pitxell i adreçan-se precisament a la masia del mateix nom, no em deixessin tallat el meu camí de retorn...però com que la reflexió tenia de ésser decidida i immediata, vaig fer un sprint fins molt a prop de la masia, i atravessant el camí de on venien els soldats, que els vaig veure ja molt a prop, i més que còrrer costa avall cap a la font on hi havia amagat la galleda i cantimplora ja plens d'aigua, vaig haver de volar baixant amparat i amortiguat de la velocitat amb que vaig baixar aquella costa, per les pobres plantes i arbusts que afortunadament abundaven, que si no havès estat terreny tan ben poblat vegetal, m'hauria estrellat al primer obstacle que no hagués pogut sortejar.

Malgrat que vaig quedar-me gairabé sense alè, vaig agafar la galleda i cantimplora al arribar a la font, i escorrent-me cap al primer revolt del camí de la barraca, pensant que calia prendre ja en ferm la decisió d'abandonar-la, doncs ja estàvem al front, i sens dubte que entre ambdues línies, o sigui enmig del perill pitjor.

Naturalment, primer que tot calia esperar el retorn de Joan Campàs, que seria portador de les orientacions de l'oncle Andreu, i els pares del Joan, i per esperar-lo lo millor era fer-ho dintre mateix de la nostre barrraca-amagatall, el millor "punt de trobada" per nosaltres, i de despistatge per tot el restant mon.

Arribo a l'entrada laberíntica de la nostra cova, i no vaig trobar-hi cap senyal de la que podés derivar-se cap mena de sospita: vaig entrar l'aigua de la font i jo al darrera, per tapar el petit forat d'entrada, amb un feix de romaní, i esperar la nit. Que era l'hora més segura,i que probablement retornaria el meu company Joan, i les decisions familiars.

No va tardar gaire en desaparèxer la pau que va sobrevenir al tancar-me jo tot sol a la barraca, perque, desseguit vaig sentir un gran soroll de gallines, entremig de veus humanes,que no dubto deurien ser aquell escamot de soldats que varen estar apunt d'acorralar-me mentre jo volia observar la localització de les voladures de ponts i cunetes de la carretera, i vaig confondre les seves tertulies, amb xerrades de gent del camp, fins que donant-me compte de la realitat, cames ajudeu-me a cercar refugi immediat al nostre cau.

Però als crits de les gallines, varen seguir noves cridóries de bestiar, primerament varen èsser xais, o cabrits, i més tard sentia crits de vedells, o bous, que no sé si eren sacrificats, o bé s'els emportàren per requisa alimentaria de alguna unitat propera...el cas es que aquests sorolls varen durar fins ja ben fosc, i m' imagino que la masia de Coll de Pitxell, deuria quedar tota ben expoliada.

Aquesta pel-licula sense imatge, però d'efectes acústics ben expressius, va entretenir-me fins ben entrada la nit. I amb por de que algun d'aquells soldats tan propers, tingués la mala sort de trovar el nostre refugi, motiu per el qual des de dintre acurrucat analitzava tots els sorolls que s'esdevenien perceptibles per tots aquells voltants, somniant decisions utòpiques,i plans alliberadors, fins aquell angoixant momentque vaig escoltar passos propers, cada segon més propers, i que seguien els vaivents de la nostra clàssica i ferèstega ruta d'entrada.

En aquest punt ja vaig tranquilitzar-me, doncs impossible que un foraster seguís aquell

www.memoria.cat/llevadelbibero

nostre rastre, i en arribar de nit, apartés el feix de romanins del forat d'entrada, entrant tot seguit una botes, unes cames i una mena de samarreta gruixuda i ratllada molt freqüent d' us per la gent del camp, com ho era el Joan Campàs i campetxano, que per "Bona nit" va esclafir en una rialla bonatxona, i una mirada interrogant, que va desfermar tot un regitzell de vivències meves, i alarmants de cóm havia transcorregut aquell llarg dia.

Lo primer que vaig dir-l'hi va ser la por que vaig experimentar pocs moments després d'haver marxat al matí, i sentir dos trets de pistola precisament a l'indret per on sabia que éll tenia de passar...i va interrompre la meva explicació amb una nova rialla, mentre deia: -Ah ! sí, qué volies que fes jo?, si al moment de voler travessar la riera, un ximple va sortir-me dalt de un marge del camí, dient-me -Alto!...Alto!...i jo vaig contestar-me dintre meu: -Sí per fer un "alto" estic...faig un salt cap a l'altre banda de la riera, bo hi pensant, i ara vine'm al darrera!...i, ja ho veus, no ha passat res !.

Vaig detallar-l'hi la meva avetura de Coll de Pitxell, i l'escamot de soldats que va faltar poc com per deixar-me encerclat aprop de la masia del Coll, i el just que va venir-me per saltar costa avall, fins a la font, recullir la meva provisió d'aigua, i tornar a la barraca, per tot el reste de jornada, d'espectador virtual d'aquells sorolls de gallines, xais, vedells, i homes, que delataven el saqueig que s'estava desenvolupant dintre la masia veïna, i que al mateix temps és una prova més que ja estem en plena zona de combat, segurament entremig de dues bandes.

-Bé, no et preocupis, que avui ja aniré per recullir els llaços que tinc escampats per tot aquesta zona, i al vespre, ja varem quedar amb el teu oncle Andreu, que com que ja sap que a Santa Maria d' Olò ja deuen haver-hi entrat les forces "nacionales", perque, desde Sant Feliu ja se sentien repicar les campanes, que es lo primer que solen fer quant arriven a un nou poble recent conquerit, i mirarem d'apropar-nos fins a ésser vistos per l'exèrcit ocupant, que provenint nosaltres de la zona contrària, i com a desertors d'élla, serem ben rebuts, i confiem s'hauran acavat les nostres angoixes !

Ara doncs, el que em de fer, es descansar, perque quant arrivarà l'oncle Andreu a punt d'alba, ja estem disposats a acompanyar-lo cap a les cases que éll coneix, i de mica en mica ens aproparem a Gavarresa, per atravessar-la, i enfilar la costa fins a Santa Maria d'Olò.

La major part del material que tenim aqui, a la cabanya, podem deixar-ho depositat, i quant ho permetin les circumstàncies, ja el recullirem; per tant, ara tant sols hem de deixar a punt per emportar-nos quant arrivi l'oncle, el mínim indispensable, i menys encara, tenint en compte que per les cases que anirem peregrinant, amics de confiança de l'oncle Andreu, ja ens podriem cubrir moltes necessitats.

Dormim-nos, fins que sentim l'arribada de l'oncle, i mentre estant, descansem bé !

Així varem fer-ho, i sense veure encara la llum solar, ja varen sentir el trepitjar precursor de que algú s'apropava al nostre cau: només podia ésser qui vertaderament sabès el lloc exacte del nostre emplaçament, i com que esperàvem l'oncle Andreu, ell mateix va èsser !

Carreguem el mínim equipatge, i comencém el camí que voliem ens portés fins a les forces dites "nacionales" confiant rebrer una bona acullida, i que seria veritat alló que els pamflets que l'aviació escampava per els nostres territoris, anunciant que "falta muy poco para vuestra liberación del hambre, i del cautiverio rojo-marxista..."

Abans de sortir de la barraca a caminar de fosc, i vers una ruta incerta, el nostre bon amic i company Joan, va voler-se assegurar del nostre "carburant" estomacal. I amb especial destresa, va preparar el foc, i posà a coure una olla de farinetes, que no parava de ramenar mentre les anava tirant a l'olla, i de tant en tant, mentre arrancaven el bull...curiosa escena que si bé tots em recordat amb familiar tendresa. El meu oncle Andreu, dificilment s'oblidava de fer-ne retret, i cordial recordança cada vegada que després varem retrobar-nos, en tota mena de ocasions familiars, com una escena tipicament representativa de la vida dels emboscats.

Recordes Paco, -repetia l'oncle Andreu, cada vegada que tenia ocasió,-com en Joan

www.memoria.cat/llevadelbibero

Campàs, ramenant l'olla de les farinetes, dintre d'aquella barraca de Coll de Pitxell, i tot volguen'nos donar ànims i forces, abans de la incerta retirada que estàvem apunt d'emprendre?

Feta la previsió estomacal d'aquelles últimes farinetas del nostre cuiner Campàs, i en filera de a tres, baixàrem rapidament fins atravessar la carretera, i enfilar el camí vers Santa Maria d'Oló, direcció sud-est, però abans, férem parada a una casa solitaria,petitona, coneguda com "El Borró", guardada per una bon grupet de gossos cridaners.

Sortiren els habitants de la casa, pare i fill, fidels amics i clients de l'oncle, i també amics de En Joan Campàs, i a la primera pregunta: -Cóm esteu ?... va contestar rapidament el fill amb un: -Molt bé nois; abans del vespre ja serem tots morts !...

Això ho proclamava el fill de la casa, que era de la matreixa Lleva del Biberó que jo, i que tenia experiéncia del front de batalla, i tremolava pensant que ara hauriem de soportar el pas de l'exércit en retirada, i desprès, si quedávem vius, l'altre exèrcit, l'atacant.

-Doncs així qué hem de fer? -Varem dir-li, i contestà rapidament: -Mireu ! m'en vaig a matar el conill gros, perque no s'el fotin élls quan arribin, perque nosaltes ens el cruspirem ara.

Mans a l'obra totseguit, en un moment va tenir el conill mort i escorxat, i a punt de ésser repartit a taula. Aquell biberò, encara que era un xic excèntric, era un bon xicot, molt habilidòs, i "amic dels seus amics", però lo que feia, ho feia de tot cor: mentre anava fent un regitzell de pronóstics pessimistes, ja va tenir la taula parada, bo i donant-nos pressa per a fer-ne un net, abans no s'ho fotin els de fora, ens el " cardarem" tot nosaltres ! I vinga pa i vi,- seguia dient- i visca la mare que ens va parí.-

Seguint la ruta projectada, baixant més a prop de la Gavarresa, ens encaminàrem cap una gran masia pairal, també amics de l'oncle Andreu coneguda com a Torruella, on hi varem trobar l'amo, un gran caballer, hospitalari i acullidor, i mentre efectuàvem les presentacions de rigor, varen entrar un tropell de quatre o cinc moros, armats, i carregats de bombes de mà, que intimidant-nos cap a un corral de bestiar de pastura menor, xais i cabres, escorcullar-nos, i fer requisa de tot lo que va semblar-els d'algun valor, rellotges, carteres, cinturons, anells, medalles, ect. I semblant-els escâs el botí, preguntaren que quí era l'amo d' aquell mas, qui va presentar-se éll mateix.

L'apartaren de la nostra presència, i el coaccionaren perque el fes entrega de tot lo que pugués tenir valor, especialment diner efectiu, i jóies; mentres nosaltres tres permaneixerem al corral, custodiats per dos personatges del mateix escamot "visitant", i encara que no parlaven espanyol, ni menys català, es feien entendre, amenaçàn-nos amb bombes de mà, i moviments extranys, que venien a dir-nos que el primer que no fes el que élls volien, "esto, matar a todos" bo i senyalant una bomba de má.

Despistant-me un xic d'aquella guàrdia, vaig fer com si hagués d'orinar a la mateixa quadra, o corral, on estàvem guardats, i posant-me d'esquena al grup vaig buidar la meva carga líquida aprofitant-me per apartar-me dos passos mès del grup, i dissimuladament, vaig deixar caure sobre la palla del jas, la cartera petita on hi gardava tots els meus estalvis, unes set o vuit-centes pessetes, en bitllets de curs legal, de numeració i de serie reconegudes per el exércit i govern"nacionales", d'acord amb els comnicats i avisos radiofónics que cada dia en trametre els comunicats de guerra, sentiem notificar, al girar-me per a reintgrar-me al grup vaig arrossegar una mica de palla del mateix jas per tapar la vista de la cartera, que era molt petita, i no va costar gens que quedés soterrada.

En arribar al grup, vaig explicar-ho a l'oncle Andreu, i va dir-me,- No et preocupis pas,que l'amo de la casa es de tota confiança, i me la recullirà, si no li passa res.

Desseguit va tornar l'amo de Torruella, i encara que estava molt alterat de ll'expoli que acabava de sufrir, va poder enterar-se del lloc on estaven emplaçats els meus cabals.

En un moment de distracció d'aquells salvatges centinelles, va confessar-nos que li havien sotstret més de vuitanta-mil pessetes, peró que la vida valia molt més.

www.memoria.cat/llevadelbibero

No estàvem pas gens tranquils amb aquella mena de gent dintre la casa, i ja anàvem intercanviant sugerències sobre la forma de poder-nos escapullir. Quant de sobte, apareix un oficial militar espanyol del cos de "Fuerzas Regulares" que era la unitat on pertanyien aquell tropell de moros, per els quals preguntava aquell oficial, i varem dir-li que sí que havien estat allí, i encara eren dintre, i que teniem por que no molestessin a les dones de la masia, que eren a dalt el primer pis: aquell oficial va cridar-los totseguit, i baixaren mansos i subordinats com xaiets, va fer-los posar firmes, i els va fer una mena de parlament en marroquí, que varen oir estoicament. Va parar un moment per preguntar-nos si ens havien fet algun mal corporal, i al contestar-li que corporal, no, però material, ens havien requisat tot lo que potàvem sobre, i lo que han exigit a l'amo, va dir-nos que aquesta gent, son guerrers,(volia dir " mercenaris") que ajuden a la victòria sobre un enemic molt pitjor, i que amb la seva bravura, hi deixen també les seves vides, i n'estalvien de espanyoles, i tenien de deixar-els fer aquests petits delictes, com a botí de guerra, i compensació dels seus sacrificis i esforçats serveis !.

Devant d'aquestes explicacions, tots callant, i preguntant que tenint en compte que no haviem volgut servir a l'exércit "rojo", i per això ens haviem amagat al bosc, esperàvem poder tornar a les nostres cases, per treballar i ajudar a refer-se de la guerra al país que amb aquest període de quasi tres anys, prou que ho necessitava.

Va contestar-nos aquell jove oficial de "Regulares"-Ahora lo que tendran que hacer es venir con nosotros para passar-les a la Compañia del ejército más próxima, que està ubicada muy cerca de aquí, donde les tomaran la filiación, i los que no sean de quintas movilizadas, se iran a sus casas, i los que sean movilizados en activo, les diran cual es su destino.-

D'aquesta manera tan accidentada varem trobar-nos ingressats a la "España Nacional", i com que aquí s'acava el nostre període de "L'EMBOSCADA", més val que en endavant en iniciem un altre, també incert, i accidentat, que si hagués de posar-hi nom ara, nosé pas com el titularia, peró que seguim la història que llavors ens féien empassar, n'haurem de dir el capítol de "la Liberación"

No puc acavar aquest capítol, sense posar de relleu la gran majoría de gent bona i molt digna que va contribuïr a l'éxit de les meves aventures ressenyades en els dos capítuls anteriors, a élls els dec un tribut de agraïment, perque son la base de la meva bona sort per a sobrepassar tantes dificultats i perills, com varen assetjar-me dintre aquelles circumstàncies tan tràgiques, que tots plegats hem d'esforçar-nos a que mai més tornin a ocòrrer, pensant que a més d'encomanar-ho a Déu, amb les nostres actituts personals i particulars, sempre més hem d'actuar, pensant en recolzar aquesta actitut, divulgant-la amb l'exemple practic sempre !

I finalment, estimat lector, perque pugueu fer-vos càrrec de quín era el meu estat d'ànim, mentre fugia, tal com he relatat en el capítol "L'Escapada", només deixo constància del que va dir-me un excompany del col-legi, comentant la meva desaparició del 23/5/1938 del front de Balaguer, on éll havia quedat: -El dia que tu vares faltar de les llistes de la Companyia, varen faltar-ne cinc,però tres d' aquells varen ser trobats, i tots varen morir fusellats com a desertors: a.c.s.

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 4

"L' ALLIBERAMENT" o "La liberación"

Tal com haurien de venir marcats els aconteixaments, històricament parlant, desde el primer contacte amb el bando oposat al que nosaltres haviem estat incorporats, o sigui el cantò "republicà" o "gobernamental", i passavem a la zona "facciosa", governada per el General Francisco Franco Bahamonte, i segons proclamaven les propagandes que d'allà venien, que tots somniavem amb un estat de canvi favorable, de benestar, de comprensió i aculliment, doncs sortiem d'una zona castigada, la zona "roja", martiritzada per una rècua desfermada de injustícies, represions, desgovern, manca d'articles de primera necessitat, i apallissada per els desgavells i calamitats de la guerra.

Però de moment, l' entrada a la meta somniada, segons descripciò del final de el capítul anterior "l'emboscada" , va ésser tan decepcionant, que no vaig pas atrevir-me a donar pas al nou capítul "l'alliberament", perque el primer contacte experimentat a la masia de Torruella, amb aquell tropell de "moros", no crec pas que ningú s'atrevís a qualificar de la "liberación". Ni tampoc aquell contacte "salvador" amb el Capità o oficial que fos, de el comando d'aquell voraç escamot !, doncs no va deixar-nos altre alternativa que una rendiciò incondicional.

Haurem de conformar-nos a deixar-nos portar cap als nous camins de "la liberación", bo i pensant que pitjor ho haviem passat aquell 22 de maig 1938, i també considerar que la organització d'una reraguarda espessa i complicada com la de nostra Catalunya, no era fàcil. d'organitzar, ni lo que tenien més experiéncia de governar en altres terrenys fins ara ocupats, o conquerits. Seguim, doncs el camí de "liberaciòn"que amb éll, ja hi aniràn afluient els possibles motius d'alliberament, o de "liberación".

Aproximadament a mig camí, entre la nostra procedència de Torruella, i el nostre destí a "la *Rovirola"*, una barriada periférica de Santa Maria d'Olò, varem creuar-nos amb una colla de soldats d'infanteria, que eren els que varen dir-nos que estaven de pas, aposentats al lloc on ara erem conduïts. Un d'aquets soldats, parlava català, i va dir-nos que era de Girona, i aviat varem comprovar que la seva única obsesió,no era pas parlar amb nosaltres, sino vèure qué portàvem a sobre, o d'equipatge, per tal de ser-nos requisat tot lo que podia ser del seu agrado, o capritx!.

Especialment lo que eren calçats i prendes de vestir,tot lo que veien que els agradava més que lo que élls portàven a sobre, et deien: -Amigo, tu te vas a retaguárdia, y allí te daran todo lo que necesites, en cambio nosotros tenemos que recorrer muchos kilòmetros sin poder-nos repostar, ni cambiar de ropa;sàcate este jesey, i si lo quieres te daré el mío, que ya te das cuenta está bastante deteriorado, pero ya ves que nosotros nos jugamos la vida a fin de conseguir vuestra liberación de los malditos rojos...-i com posessis alguna resistència a les seves pretensions, podies pensar qualsevol cosa, menys res de bo.

Per aquest procediment, un altre soldat de la mateixa unitat de infanteria, va requisar-me les sabates, que per cert, me les havia facilitat el meu avi Francisco abans de incorporar-me i m'havien prestat un magnífic servei, i continuaven com noves malgrat els molt continuats i accidentats serveis que m'havien facilitat durant tot el temps d'estar al exércit, i també fins el dia d'avui; jo prou vaig fer-hi resistència, i cercar-hi tota mena de excuses, i reflexions, però tant els companys del requisador, com els guàrdies que ens conduïen, és rèien descaradament de les meves queixes, i varen permetre que quedés descalç amb mitjons gruixots, menys mal !, i així mateix vaig tenir de seguir la comitiva, bo i consolant-me pensant que d'altres també anàven descalços, i sense

www.memoria.cat/llevadelbibero

mitjons.

Ja prop de La Rovirola, on hi havia acampada la unitat que ens havia de rebre,vaig veure tirades a la carretra, unes sabates que algú havia llançat, però que a mi,vaig pensar que encara podrien ajudar-me a suplir la caréncia total de calçat: no vaig pas pensar quí, ni perqué les havia llançades, tampoc vaig despreciar-les perque tenien les punteres obertes com si fossin les boques d'un cocodril afamat, i amenaçant com una dentadura amb els seus claus afilerats pèr cada banda, però descartats aquests i algun altre defecte, per el servei que necessitava llavors,sincerament vaig donar gracies a la Providéncia, aprofitant-les.

Abans d'arribar al lloc de destí, varem passar entremig d'unes plantacions d'oliveres.on s'acampaven forces"Regulares", i estaven sacrificant bestiar de pastura, ovelles i cabres, però ho feien baix els seus rituals; decapitant-los, cara a La Meca, i llançaven els caps i la sang, al mateix camp, i encenien focs de les mateixes rames verdes de les oliveres...en fi que va èsser un espectacle per mí insòlid, i hasta preocupant, doncs vèia malmesa aquella venerable vegetació, i no trabava normal els desperdicis dels caps de bestiar i la seva sang "cara a La Meca", ni cap altre exòtica motivació.

Puc assegurar que he passat posteriorment moltes vegades per aquells mateixos llocs, i mai he observat secueles d`aquelles extranyes exhibicions, si bé que penso que algú deuria pagar-ne les conseqüencies, com tantes i tantes altres de la guerra.

Al mateix raval de La Rovirola, varem ser entregats per l'escamot de" Regulars" que varen conduïr-nos, a un Batalló d´Infanteria aparcat allà, i per desengany nostre, barreijats al mateix campament juntament amb presoners, ferits, malalts, desertors, ect.o sigui tot un campament de "prisioneros", i que anava augmentant a cada moment, com augmentava el desconcert d'aquelles concentracións.

Alguns d'aquells soldats, menjaven sardines de llauna de conserves amb oli, unes, i amb vinagre altres, que per nosaltres procedents de la zona "roja", era un menjar exótic, ja que durant tota la duració de la guerra, no haviem vist aquestes menes de conserva, ja que les cases envasadores eren de el nord de la Península, no podien relacionar-se amb territoris de zona "roja": igual passava amb els plàtans, o bananes: i com que els soldats que ens havien de custodiar els feia gracia la nostra curiositat per articles tan corrents per ells, se sentien atrets a fer-nos donatiu de les seves sobralles, i nosaltres en tornar-les a saborejar,en fèiem un banquet de "Festa Major": allò que deia el meu pare: -Tot lo que es privat, es desitjat !-

Mentres passàven les hores, creixien els rumors sobre quín seria el nostre destí, fins a última hora de la tarda que començàren a córrer rumors, primerament, i preparatius desprès, que confirmaven el trapàs del nostre heterogeni grup a Avinyò, ocupat i controlat per una secció militar de el Tercio del Requeté de Navarra.

Desseguit vaig pensar, ara sí que sembla haurà arribat l'alliberament, perque fins ara, no hem fet més que anar "d'Herodes a Pilat" com se sol dir; les noticies que tenia del cos de Requetés, eren que procedents del tradicionalisme conservador i carlista, eren persones de comportament moderat, i de filiació catòlica, per tant, la previsió seria que el tracte seria humà i moderat, i el comportament respectuós i just,de justícia.

Aviat varen formar-se les colles o grups per anar de la Rovirola, cap a Avinyò, potser uns tres-cents homes "prisioneros" amb una escorta d'uns vint soldats d'Infanteria, que sense pressa, però també sense pausa, venien per acompanyar-nos fins a realitzar la entrega als nous custodis d'Avinyò, els carlins.

Com que desde La Rovirola fins a Avinyó tot es baixada, la marxa va ser cómoda, però lenta, perque els nostres custodis, no tenien pressa, i a més es féien càrrec que entre nosaltres hi havia personal desnutrit, castigats per els atzars de la contesa, la manca de moral per la derrota, alguns ferits, i malalts, i baixos de forma física i nutritiva

Cap als voltants de migdia, arribàvem a Avinyò, i a la mateixa confluència amb la ja ben

www.memoria.cat/llevadelbibero

coneguda carretera de Manresa a Prats de Llussanès, on al pas d'Avinyò, hi ha un regle de casetes de planta baixa, d'aspecte entre "colonial" i "unifamiliar", vull dir com aquelles cases d'aquell temps de les colònies textils, però construídes a la moderna, unifamiliars, de una sóla planta, que encara actualment resisteixen amb un aspecte ben digne.

Bé però lo que interessa en aquest moment, no son les cases, sino les coses que varen succeïr-nos en aquella etapa d'alliberament, que veurem que sense vulguer-la desmerèixer, no podem pas donar-li bona nota, ni va resultar de "liberación" ben entesa.

D'arribada, varen introduir-nos tot el grup heterogeni de presoners-emboscats-ferits-i malalts, dintre el primer habitatge d' áquell rengle abans descrit. I dic el primer,perque es el que té més diferència amb els altres, perque, en lloc d' estar entre dues parets mitjanceres, sols n'hi ha una que l'adossa al rengle o grup, i l'altre, que forma cantonada amb el primer carrer que puja cap al poble, i que a la façana, hi figuren unes reixes bastant grans, que encara hi son, (escric a l'any 1999), i penso que aquesta circumstància és lo que deuria inspirar als nostres vigilants per la seguretat de els "dispesers" nouvinguts, o sigui nosaltes,"los prisioneros".

A dintre la casa-xalet, ja hi varem trobar companyia, doncs es veu que era com una presó provisional, com de "passada",que entre els que hi varem arribar,i els que hi varem trobar, ja haviem de passar de els quatre-cents, i la veritat es que hi podiem estar drets, però no hi podiem estar asseguts, ni menys estirats, perque un assegut , ja ocupa doble, i un estirat triple d'espai.

Aviat varem veure que el poble d'Avinyò, ja estava consciençat de cóm estava la situació, perque per aquelles reixes que donaven al carrer que anava al poble, anáven arribant ajudes alimentaries per els "presoners" que en un llastimós espectacle.treien els braços enmig de aquells barrots metàl-lics de les reixes, per arribar primers a la recepció de pans, cançalada, butifarres, conserves, ect. que anaven alleugerint les problemàtiques situacions d'aquells afectats per els continuats daltibaixos de la guerra: gràcies bons vilatants avinyonencs !

Mentrestant, els nostres custodis carlins, no perdien pas el temps; una patrulla entrava al nostre xalet, i escullien a quatre o cinc dels nouvinguts, i deien que els havien de fer la filiació, s' els emportàven al xalet veí, i en una paròdia de tribunal examinador, els feien passar individualment, amb preguntes capcioses, que sempre acabaven, amb una burlesca, sospitosa, i despreciativa conclusió, que els "obligava" a fer un escorcoll personal, i requisa de tots els objectes que els semblava, els uns per quedar-s'els, altres per destruir-ho com a senyals de signe marxista, inmorales, o rojo-separatista,ect., i afegien todos sois unos santurrones sin armas, i camilleros humanitarios,..ect. Jo no vaig sentir totalment el que varen preguntar als altres, però sì que puc donar fe de lo que varen fer-me a mi; -¿Cómo de llamas ?...-¿En qué frente luchabas?...-¿ Cual mision tenias encomendada en tu Batallon ? ...-¿ I en tu compañia ? .i de les poques pertinances que em quedàven desprès de les requises del dia anterior, fetes per els moros, i per els de infanteria, tot lo que ells varen indultar-me, va ser engollit per aquest fals tribunal nomenat "afiliador" de la unitat "Tradicionalista" o Requeté"

Aquell maléfic ambient va durar dues jornades, i per les reixes de la façana lateral, no va parar el bon testimoni del poble d''Avinyò, que ajudaven, bo i compadir-se i demostrar la seva benemérita caritat, amb les seves ajudes alimentâries als empresonats

A l'alba del tercer dia, varen formar el primer grup per a fer-ne el trasllat a -Campos de concentración màs espaciosos", i vaig tenir la bona sort de integrar-me al primer grup direcció cap a Manresa !...efectivament per carretera direcció a Manresa, a peu, i sortejant tots els ponts i cunetes de la carretera, enderrocats per les forces republicanes en la seva retirada, però anant-hi a peu, pujant i baixant vertents, encara trencàvem la monotonia de seguir la carretera, i només quedava confirmar que la direcció Manresa seria veritat.

Cada passa que donàvem era una alenada més d'esperança d'apropar-nos la meva ciutat vernàcula...passarem per Horta d'Avinyò, on vaig tenir ocasió d'omplenar la cantimplora d' un bon vi negre de la collita de l'oncle Bernat, on poc abans de marxar havia estat de visita amb els

www.memoria.cat/llevadelbibero

meus cusins Jaume i Albert de casa l'oncle Antoni Roca de la Torre d'Oristà, i encara que l'oncle Bernat d'Horta, ho era del meus cusins, i no meu, l'home no va fer-me pas cap restricció, i va regalar-me aquell vi de tot bon cor. De totes maneres no va pas durar gaire, perque el primer trago que vaig fer-ne, ja vaig tenir sobre meu un dels meus acompanyants, a qui no coneixia de res, que va exigir-me que deixés participar-li d'aquell donatiu, doncs va dir-me que dintre l'exércit, tot lo que un portava o adquiria era per a la comunitat, i així va ésser, perque éll mateix ja va cuidar-se de fer-ho passar a d'altres, fins a buidar la cantimplora; llavors, va contrariar-me molt aquest expoli, però ara, quant hi penso, ho entenc perfectament, per moltes raons que pugués tenir aquell "espavilat": era la guerra, i si voliem pau, no podiem pas tirar més llenya al foc.

Després d'Horta vingué Artès, i el Pont de Cabrianes, tant important, per el seu pont, i ja restablert provisionalment per poder-lo traspassar, gràcies a l'actuació del Batalló de enginyers especialistes en la instal-lació de ponts,provinents de Salamanca. Passat aquest monumental i reconstituït pont, el més important de la ruta, ja varem deixar a l'esquerra Sant Fruitôs de Bages, i ens encaminàrem cap a "El Guix", emociò que ja som a MANRESA...!... Carretera de Vic, Muralla del Carme, Plaça Sant Domenec...i aquí, ve lo inesperat, i millor desde la meva lliberaciò: som exhibits a la plaça Sant Doménec, el lloc més céntric de la meva estimada ciutat, escoltats per els nostres guardies, devant de un públic manresà, com uns presoners indiscriminats, i sense deixar-nos parlar amb ningú...però de sobte,de entre aquell públic tan variat que ens contemplava, vaig sentir la veu d'una meva germana, la Neus !... (e.p.r.)que va cridar-me -Paco !, oi que ets el Paco ?, i ets viu !...-va penjar-se al meu coll,,, féia prop d' un any que no tenia noticies meves, desde aquell extrany comunicat de l'exércit republicà que déia -"Desaparecido en combate". Vingué el caporal d'aquells guardies dient-nos: -¿Qué pasa aquí ?

La resposta va èsser immediata i doble, fent pública i sonora la nostra condició fraterna:

- ¡ Somos hermanos ! i llevamos un año que no sabíamos nada de nosotros.

Va apropar-se el caporal, per dir-nos que feriem nit a la caserna del Carme, lo que va aprofitar la meva germana Neus, per anar corrents a portar la notícia als de casa, als avis, i al tiet Francisco, que era Gerent de la fàbrica de galetes "La Polar", i tenia moltes amistats.

Aquella trobada, o retrobada, va fer-me oblidar totes les desventures passades, malgrat no saber encara com pararia tot plegat, i si seria possible deslliurar-me de la meva cautivitat.

Però el fet de donar a conèixer que era viu, i sà, a tots els meus familiars, parents,amics i coneguts, era la autèntic ALLIBERAMENT, inclús, deixant a segon terme tot el"currículum" que encara mancava, sense saber-ho, ni sospitar-ho.

Aquest retrobament, per a mi era la superació de molts i molts perills, i encara que momentàneament se sospités un futur incert, confiava que la guerra entrava a la etapa final, i la soluciò dels problemes, s'hauria de conseguir amb mitjants pacífics i civilitzats, que per molt decrèpits que fossin, mai serien com les situacions violentes de la guerra.

Veritat que encara hi havien fronts enfrontats en armes, però el terreny que restava en poder del Govern de Madrid, o republicà, era la zona central de la península:Madrid, Valencia, Conca, i la major part de les Castelles, Extremadura i Murcia, molt terreny, i ben poc poblat,i que ara, sembla estar més preocupat per la rendició, que per prosseguir la inhumana guerra civil.

El cas va ésser que aquesta feliç jornada acabà a mitjanit, quant al final de la "primera imaginaria" (que vol dir el relleu de els encarregats de vetllar durant tota la nit, fent dues hores de guardia a cada relleu, com s'acostuma fer a gairabé totes les casernes i altres llocs d'estacionament de tropes), vaig sentir la crida d'un caporal, que trencant el silenci d'aquella nit, i dintre la quadra on dormia la tropa i els "capturats" presoners, i anava cridant:- Francisco Terra Busqué !

I pesentant-me, va conduïr-me totseguit a la Sala d'oficials,que era baix de la caserna, i on tenien un important document per a mí.

Presentant-me a l'oficial de guardia, varen entregar-me un Aval, acreditant-me com a

www.memoria.cat/llevadelbibero

persona adicta al Glorioso Movimiento Nacional, amb dret a la llibertat, i reunir-me amb els meus familiars.

De la caserna del Carme, fins a casa meva, carrer Santa Agnès, número 6, hi ha aproximadament un quart d'hora de camí, i tot es devallada, però estic segur que en aquesta ocasiò, mogut per un màgic i emotiu enardiment, i malgrat una multitut d'incògnites, que fugisserament passaven i repassaven per entre els meus pensaments: -"Era veritat el que vivia? O era un somni alucinant de els meus anhels, lo que em féia viure i creure aquella sobtada i màgica llibertat ?...la guerra semblava decidida, però NO acabada. Fins quant podria estar-me entre els meus pares, germans, avis, amics, veïns, coneguts ?...participar de la meva feina, de la meva llar,i de totes les activitats propies d'un jove de divuit anys ?...cóm havia pogut trasbalsar-se la meva situació tan inesperadament ?...aquestes, i altres més i més preguntes, varen subtadament extinguir-se, perque vaig trobar-me devant mateix de la porta de casa, i començàven a com paréixer tots els meus anyorats familiars, que m'esperaven desde un mon tan diferent del que jo procedia, i estàven com jo àvids d'abraçar-me, i petonejar-me, però jo, conscient que no tenia pas dret a fer-los participar de la miséria parasitaria que portava a sobre, vaig cridar: -Aparteu-vos de mi, que vaig molt brut, invaït de "misésia pollosa", per favor, no us apropeu a la meva roba, -i fent uns breus tocs de mans, com una salutació festiva a distància... vaig sentir que el meu pare, deia:-Passa al menjador on hi ha preparat un bugader amb aigua, tovallola, draps, i una ampolla d'alcohol, i una muda de roba interior, i un altre de vestir...i així podras desinfectar-te, rentar-te, canviar-te i vestir-te, de la forma que creguis més oportuna, lo que vaig efectuar immediatament, per a poder realitzar immediatament també, el bany de petons i abraçades, que tots desitjàvem.(No extranyeu que digués el meu pare, que jo entrès al "menjador" per sanejar tot el meu cos i la vestimenta, però ja podeu suposar que en aquells temps, les instal-lacions de cambres de bany i material sanitari, eren privilegi de molt poca gent, i a casa nostra, amb prou feines si podiem considerar-nos de una classe mitja o "menestralia")

Desseguit començàren els intercanvis d'històries. Cadescun la seva propia i la dels altres, peró reconec que la més difícil d'explicar, o millor dit, d'explicar-se, es el providencial reconeixament meu, en mig d'aquell abigarrat grup de presoners, de part de la germana Neus, tenint en compte que jo anava vestit estil captaire, amb aquelles sabates recullides de prop de la carretera a "La Rovirola", els cabells melenuts i escabellats de una setmana,un sac vell amb roba bruta a l' esquena, ect, una auténtica disfressa de la meva habitual persona i personalitat, crec que va influir-hi més les seves ánsies de retrobar-me, que els meus antecedents personals.

De les primeres explicacions que sorgiren en familia, dons, va destacar l'olfacte que va demostrar la germana Neus, i la acertada diligència d'anar avisant a totes les families a més de més properes, de perspectiva més eficaç per resoldre la situació.

L'oncle Francisco, a qui coneixiem per el "tiet", era una persona intel-ligent, molt ben relacionada, que havia deixat bones amistats a tots els llocs on havia actuat, i com que havia tingut una activitat polifacètica, en deport, en teatre, en banca, i dintre la fàbrica " Galletas la Polar,s.a."d'àmbit nacional, les seves influències eren molt grans, i el seu do de gents també.

A més les circumstàncies de la guerra, que portava privacions de moltes materies de caracter alimentari, afavorien les oportunitats de prestar favors exepcionals, desde un lloc on tota la matèria prima era alimentaria, i dintre una indústria amb dedicació exclussiva a les matéries alimentaries.

Cal afegir-hi l'habilitat, diplomàcia i opotunitat del tiet, per mantenir-se "Gerent" de la fàbrica de galetes, malgrat el canvi tan radical com va ésser passar de proveïdor de l'exèrcit republicà, i tenir la mateixa confiança i servitut de l'exércit "nacional" en mig d'unes circumstàncies tan violentes, perilloses com varen ser les d'aquella guerra civil.

Però gràcies a les amistats i favors efectuats a persones i families d' un costat i de l'altre,i saber mantenir-hi bona relació, va trobar-hi continuament el punt d'equilibri necessari per

www.memoria.cat/llevadelbibero

mantenir-se en el seu lloc. Algunes vegades entre els seus comentaris de intimitat familiar solia dir: -D' amistats,n'has de tenir i mantenir sempre i a tot arreu...fins a l'infern -afegia- perque si per desgràcia et toqués anar-hi, almenys que no et fessin el torment del foc tan intents com els altres condemnats"

I en aquells temps va saber regular equilibradament les dues fases, sense traicionar cap amic, i fent favors i bon ús de cadescuna de les amistats de cada costat.

Aquell "AVAL"polític que va alliberar-me del meu cautiveri, obtingut i facilitat per el meu tiet Francisco, va venir a travers d'un amic seu "falangista",agraït de favors rebuts, i que casualment coneixia als de casa meva, perque era client de la lleteria de casa, i jo mateix que els havia servit la llet a domicili, coneixia els seus fills, més joves que jo, i anàvem el mateix col-legi de La Salle.

Dono per acabat l'epígraf l'alliberament, perque, va durar menys que un somni d'una nit d' estiu.

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 5

EL CAMP DE CONCENTRACIÒ

Aquí comença la trama d'una altra etapa de la quasi post-guerra, que per fortuna va durar aproximadament quaranta dies i escaig, però,no per curta, va deixar de ser DURA.

Per consell del flamant Ajuntament de Manresa, tots els homes útils afectats per movilitzacions de lleves, teníem l'obligació de presentar-nos a l' "Ejército Espanyol" per a la incorporació a files, i en quant a la Lleva del biberó, només estaven cridats a files els nascuts dintre el primer trimestre de l'any 1920, o sigui precisament els "meus" havíem de presentar-nos per a prestar servei militar.

A Manresa, per a facilitar la incorporaciò a files, l'Ajuntament va fer una crida a tots que estaven afectats de mobilització, que en aquells moments eren moltes lleves,perque eren molts els que els pertocava per l'edad de servei militar normal, però eren molts més els que els afectava per lleves mobilitzades per causa de la guerra, que ja estava al tercer any de la seva durada devastadora i cruel, i també altres que ja havien d´estar llicenciats, però no ho estaven,perque la mateixa situació de guerra civil, els obligava a permanèixer en actiu dintre el mateix exèrcit-

Per facilitar-nos aquesta incorporació, reunits tots a la Plaça Sant Domènec, varen fer acudir a la mateixa plaça i a la ctra.de Cardona, tot un regitzell de camions militars, que en llarga caravana varen transportar-nos, atapaïts, i amb una extranya barreja d'edats, cap a Cervera de Segarra, on després d'estar més d'una hora parats a prop de l'estació, varen fer-nos "hostatjar"a tots els transportats, dintre un magatzem de ciments que hi havia molt aprop de la mateixa estació.

La perspectiva d' aquest destinament, no era pas massa bona, perque en aquest mateix magatzem, que batejàrem amb el nom de "Hotel Ciment", hi trobàrem ja la ocupaciò d'una colla de presoners de guerra, malalts uns, ferits d'altres, i gairabè tots bruts, estripats, barbuts, i famèlics, plens de paràssits, que barrejats amb nosaltres, sortits de casa, nets i pulits...vaja una manera de començar la incorporació!...però no tot acaba aquí, perque per acabar-nos de acomodar, anàven arribant encara més i més grups de gent, de la mateixa espècie, i això feia preveure que faltaria lloc, si haviem de passar la nit en aquell "hotel", i per més que cerquèssim lloc, era impossible de trobar-lo, perque no hi era, i per si fos poc,hi habia bastants sacs de ciment, uns sencers, altres rebentats, mig bessats per aquell local, que més que un magatzem, anava semblant un corral, i l'atmosfera s'anava contaminant de pols de ciment, i tota mena de pudors i brutícies, agreujats encara més per el servei d'una sola " turca",(per a qui no sàpiga que és una "turca", dec aclarir que es tracta d`una cambra o dependéncia, per a descarregar-nos de nostres necessitats fisiológiques, peró sense altre instal-lació que un sencill furat a terra, d`una mida de un pam aproximadament , i que actualment encara s`en instal-len poques, peró amb la corresponent reserva d`aigua per netejar la comunicació i circulaciò per la clavaguera, però que allà no hi era...) I a més, era la única en ús, per aquella multitut, i que no podies ni apropar-t'hi, perque la brutícia s'extenia per tot arreu, i si cercaves allunyar-te de la turca, anaves a parar a la boira cimentera, que et deixava el nas i els pulmons com una pastera formigonera: podies sortir al pati per respirar, peró aquell que no coneix com és l'aire de la Segarra, ja ho apren desseguida, i no te més remei que tornar a dintre el magatzem de ciment, si no vols morir congelat per la gebra o amb un refredat en grau de pulmonia.

Aquesta tortura, va durar encara fins a tres dies més, amb les seves consegüentes nits; i ara que fa més de seixanta anys, encara no entenc com és podia aguantar una situació com la del "Hotel Ciment", sense morir-se, o arreplegar alguna tara o malúria per la vida; només de recordar

www.memoria.cat/llevadelbibero

com eren llavors els sacs de ciment, d'una mena de ràfia, com un espart,amb el qual quedaven uns teixits matussers, gairabé com un colador, que sense tocar-los, ja supuràven la pols del ciment, i que si intentaves sentar-te, podies quedar-t'hi enganxat, i que en aquella quadra, una hora després del nostre ingrès, ja hi havia un gruix a terra, aproximadament de dos dits...ah! però,ja n'hi havien de malalts ja, de tota mena, però en aquells temps, no hi havia més remei que espabilar-se, i resistir, i esperar, que els metges, brillaven per la mancança, ja que no ni havia ni per cubrir les màximes urgències del hospitals de sang.

Afortunadament, al quart dia va venir l'ordre de canvi de residència, i bon canvi, desde aquell nefast dipòsit infrahumà, varen fer-nos passar a l'edifici més noble d'aquella villa cerverina, la famosa Universitat de Cervera, la primera d'Espanya, i de les primeres d'Europa.

Diu la història, o la llegenda, que aquella Universitat, va èsser concedida pel propi Rei Felip V, que bon punt acabada la Guerra de Successió, i la ocupació del nostre principat, en premi de recompensa a la lleialtat que durant tota la guerra havien tingut Cervera al Rei, els donaria qualsevol favor que l'hi demanessin. Llavors, reunits, varen celebrar Consell, i del resultat de la deliberaciò, varem demanar-l'hi que:"- Els agradaria tenir port de mar...!"

Potser va èsser la única lleialtat que aquell Rei, havia tingut a Catalunya, però va voler demostrar que era agraït, i va dir-los:-"Ja que no puc donar-vos lo que exactament demaneu, vull facilitar-vos una Universitat, amb la que aprendreu el perquè no puc fer-ho".

I ara nosaltres precisament anàvem a fer-ne residència, contents de poder deixar aquell tuguri de "l'Hostal Ciment", i de canviar-ho per un monument tant històric i robust com aquella, ja famosa Universitat de Cervera, del segle XVI, primera d'Espanya !

De moment era una gran millora d'allotjament: més espai, més acullidor.de construcció més sòlida, pot ser que si nosaltres fossim dues-centes persones, hauriem estat mès contents, però passaven de les dues-mil ànimes, i el lloc a ocupar no era per tanta gent.

Un altre gran millora d'aquest nou emplaçament del camp de concentraciò, era la reserva d' aigua, perque, hi havia les cirternes plenes, i de moment, hi havia bona aigua per veure, i per cuinar, i rentarse,però, aviat varen donar-se compte que aquesta disbauxa no podia continuar, i encara que es varen prendrer mesures per racionar l'aigua, va acavar esgotan-se del tot, i encara que de tant en tant venia algun "camiò-cuba"',o "cisterna" per fer l'aprovisionament més imprescindible, varem quedar en mans dels especuladors, que portàven l'aigua de on podien, i la venien al preu que podien...o que volien.

Seguint les incidències d'aquest episodi de tant mal record, no recordo que un sol dia s'ens facilités menjar calent; sempre subministrament en fret: conserves com, sardines, carn, cocidos,ect de baixa qualitat,amb envasos de llauna, i algunes vegades defectuoses, tarades, bufades, o reventades... i en lloc de pa, una mena de "tortes", que en dèien "galleta de barco", impossible de mossegar, ni de menjar en cru, tan sols podies menjar-ho, a falta de millor, estobar-ho amb aigua, millor aigua calenta, i fer-ne com una sopa, amb condiment, o sense...això creava la necessitat de fer foc, si volies menjar, i amb un recinte tancat com aquell, amb tanta gent, i tan escasos medis per obtenir combustible, i llumins,i estris per cuinar...però aquí sí que, es va fer una demostració del que pot inventar la creativitat humana per trovar solució a tots els problemes.

Es varen improvitzar tota mena d'estris per servir de fogons, i poder cuinar; el combustible era de les més extranyes i variades procedències, igual servien els papers i cartrons, com la roba i les deixalles del menjar, les portes,i bastiments del mateix immoble, trossejat en estellicons, i fins i tot venien estellicons de les llates de fusta que aguantàven les teules per sota de les teulades, i mil i una varietats d'objectes, però no va fallar mai el combustible,ni l'incentivador del foc,però tot això no era pas tot, doncs, tant el fogons, com els combustibles, eren "clandestins"i per tan havien de romandre sempre amagats del nostres guardians,cosa que encara que sembli impossible, ho va fer normal la gran diferéncia numèrica entre els guardies vigilants, que dubto que arribessin als trenta o quaranta, i els vigilats, que oscilàvem entre els dos

www.memoria.cat/llevadelbibero

o tres milers.

Això, potser també explica el comportament excessivament violent, insolent, agressiu i despreciatiu d'aquells guardians, amb els quals no podies ni tenir-hi tractes, ni tan sols apropar-te, i crec que deuria ser la mateixa por de ser absorvits per la gran massa, o les consignes castrenses de "defensa ante el enemigo",el que provocava aquest distanciament .

L'altre inconvenient d'aquell cautiveri, era que malgrat la incertesa de la nostra situació, i el desconcert de no saber qué hi feies allà, no podies preguntar-ho a ningú que fos responsable, ni sabies com pararia aquella desagradable situació, ni quant canviaria, estàvem segrestats.

En resum, sols et quedaven dues coses per fer, espabilar-te per a potabilitzar i sanejar els aliments i l'aigua, o dedicar-se a matar paràssits, que aquest feina sí que podia durar vint-i-quatre hores diàries, perque, bon punt havies sanejat una part del cos, i la roba, ja podies tornar a començar pel mateix lloc que ho havies fet primerament, que segur que la caçera continuaria efectiva, talment la multiplicació d'aquestes bestioletes,es tan intensa i contínuada que no hi ha forma d'atrapar-la: es inexplicable !

Dintre els aconteixaments destacables de la vida desenvolupada en aquest llarg i aburrit enclaustrament,sense ordre ni concert, sempre corrien noticies, que no podies fiar-te ni per bones ni per dolentes, però entremig, sí que sorgien fets, que no et deixaven tranquil, precisament per la manca d´autentificació, o d'una explicació fefaent: per exemple, de tant en tant senties descàrregues de fusell,i pensaves quina n'era la causa, peró de les versions que corrien no et podies fiar de cap.

Despres un que venia del pis de baix,havia vist l'ambulancia com hi carregaven un ferit, però un altre et deia que era un mort, perque del pis de baix, n'hi havia set o vuit molt greus, i hi havia com una epidémia, i estaven apartats, i no els deixaven veure-

Un altre explicació d'aquells tiroteig que frequentment desvetllava la nostra inquietut, es deia que cada vegada que un dels guardes exteriors, véien algun intern espiar per alguna finestra, disparàven, i que per aquesta causa, ja hi havia hagut varies baixes, alguns morts, o ferits...

En resum: molts malats, molt mala alimentació, molt aïllament de conductes fiables, i el torturador conviurer amb la parasitaria invasió dels nostres cossos, i totes les deficiències de les aglomeracions humanes indiscriminades, esmortuïen els nostres ànims, i amargaven tediosament aquella situació cada dia nés.

Passades ja cinc setmanes de tancament massiu, un bon dia, aparagueren un escamots de soldats i oficials amb carteres i paquets de llibres i papers, i s' anaren distribuint per les dependències de la Universitat, demanant que en fileres ben ordenades, anèssim passant on élls s' havien instal-lat.

Així ho varem fer,i allà els escribents anaven fent-nos la filiació, que la documentaven el màxim amb la nostra propia documentació, i afegien algunes preguntes i respostes de caracter polític,cultural i social, i això va donar-me ocasió de presentar el mateix Aval, ja utilitzat a la caserna de Manresa, aquella nit que m'hi havien fet ingressar com a presoner, baixat del meu refugi d'emboscat, fugitiu del front, per aquells paratges d'entre Sant Feliu Saserra, Avinyò, Santa Maria d'Olò, i l'encreuament de comarques del Bages, del Berguedà, i del Lluçanès, i justament el mateix Aval, va servir-me també per obrir-me les portes del Camp de Concentració.

Amb molta jòia vaig agafar la minsa indumentària que guardava al meu lloc de la sala on m'estava assignat, i despedint-me dels meus veins companys de "concentració", vaig còrre a l'estació per esperar el tren únic que anava de Llèida a Manresa, bo i disfrutant d'aquesta segona "lliberació", que malgrat l'eufòria, anava acompanyada també d'una serenor, que era més real que la primera vegada, doncs m'anava passejant per la carena dels meus dubtes sobre el futur, perque no vèia gens clara la situació a la que intentava incorporar-me: semblava que la guerra estava encaminant-se al seu final, era el dia ll de març, l939, i l'últim comunicat de la guerra, va publicar-

www.memoria.cat/llevadelbibero

se el dia primer d'abril següent, del mateix any, 1939.

En arribar a casa, repetició de petons i abraçades, i l'alegria del retorn, sense descuidar de repetir també la desinfecció curosa al mateix bugadè anterior.

Immediatament, reiterar les salutacions de la vegada anterior,fèia mes i mig, a totes les persones de la nostra llarga parentela, i amistats, ect.però sobre tot, reiniciar una recerca acurada de informació seriosa sobre la meva autèntica situació militar, i els camins certs i segurs, per la seva regularització normalitzada. Jo necessitava treballar, situar-me,i ajudar a casa, i atrapar els tres anys de guerra malversats. Peró, la única cosa que m'anava assabentant eren les misèries i calamitats que havia anat sembrant aquella guerra, i a cada moment trobava persones amigues, o conegudes, o desconegudes, a qui la guerra havia malferit: allà el cap de casa mort, aquí un fill desaparegut, més enllà tenien el pare agafat a la presó, altres als Camps de Concentració, a la Península o al Sud de França,en fi que no era cap conçol, però sí que era per desdramatitzar el que ens estava passant a casa, i a mi mateix,que de moment erem tots vius, i a casa.

L'endemà, a l'Ajuntament de Manresa, varem facilitar-nos passis per anar a fer la incoporació a Barcelona, però l' aglomeració de personal a les dependències militars, varen impedir realitzar la incorporació a Barcelona, i el petit grup de Manresa, devant de tenir de cercar lloc per dormir i sopar a Barcelona,optàrem per retornar a Manresa, per repetir viatge al dia següent, confiant servirien els mateixos passis de l'Ajuntament.

Retornàrem, sí, però no pas amparats per el passi de l'Ajuntament, sino pagant de la nostra butxaca esmortuída doble bitllet del trajecte sencer. Nosaltres, erem poc més o menys deu o dotze companys "quintos" o reclutas que intentàvem reincorporar-nos, i que teniem procedència manresana, però varem ensopegar amb un revisor de tren que portava una furibunda intransigència, i no sols no es va compadir de les nostres ingènues explicacions de la situació que sufriem, sinó que, va anenaçar-nos desseguida de presentarnos a la Policia bon punt arribessim a Manresa, i que si es produís aquest cas, no es limitaria pas al import del doble bitllet d'orígen a destí de tota la línia sino que seriem arrestats fins que haguessim pagat, i tindriem una mala nota vers les autoritats on aniriem destinats...tot això amb una escridassada escandalosa devant de tots els viatgers del vagò de tren on estàvem ubicats, i amb una cara de gos rabiós que s`imposava.

Varem considerar prudent, en aquelles circumstàncies, no fer més resistència, i pagar a en aquell energúmen, confiant que demà, explicat a l' Ajuntament, potser pugués arreglar-se d'alguna forma, i si no es podia, mala sort...era la disciplina de un nou règim estatal, sorgit de una guerra perduda per un altre règim republicà,elegit democràticament, i ara batut per uns militars revoltats, i ajudats per dues nacions de règims totalitaris dictatorials.

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 6

L' INCORPORACIÓ.

Els mateixos companys que haviem intentat efectuar la incorporació a l'exèrcit el dia abans, vàrem tornar a trobar-nos al tren per anar a Barcelona, i fer-hi la segona tentativa de legalitzar el servei militar.

Comentàrem el fracàs del pagament doble del primer viatge, i la manca d'una compensació de cap de les parts, ni l'Ajuntament, ni l'Exèrcit. Però no podiem sospitar llavors, el caríssim que costaria aquest segon viatge, per la llarga cua que portaria fins a la seva finalització, aproximadament de tres anys més de durada, i no pas agradable, ni precisament "alliberadora", i tot contra el pronóstic que tots nosaltres ens feiem, creient veritablement que acabada la guerra, la "mili" seria un mer tràmit, i a molt curt termini.

De moment l'ingrès a una caserna de Barcelona, crec que s'havia nomenat la de "Carles Marx", (no recordo com l'hi varen dir després), una nova afiliació, i l'ingrés al grup de transeunts, o dipósit de reclutes, en espera de destí; a dormir, i esperar demà.

L'endemà, tot xino-xano, i amb una formació poc convencional, ens condueixen a l'estació de França, ens acomoden dintre un tren format de vagons de passatgers, de fusta vells i tronats, xiula la màquina, i convoi en marxa, duirecció Llèida. Comença a funcionar la nomenada "radio macuto" que anava desfullant la margarida: -Que anem a Llèida...que si anirem a Saragossa...potser anem cap a Burgos...m'han dit...és diu...diuen que... i el tren xup, xup, xup, camí enllà, cap al destí desconegut...

Passem l'estació de Llèida, passem l'estació de Saragossa, i el tren, negra nit, xiulades i engegades, i endevant...fins que parem a una estació important, i els rumors comencen a fer-se veritat: som a Burgos. La capital de la España nacional actual, residéncia del Caudillo i de la seva" Junta del Gobierno", i aquí esguardem ordres per el nostre destí .

Ens fan baixar del tren, i formats en fileres de a tres,esperem l'escamot o piquet-guia, que tenia de conduïr-nos al destí, i quant arriba, quedem tots sorpresos, perque gairabé tots els d'aquell piquet-guia eren de procedéncia catalana, menys la oficialitat i subalterns; per élls ens enterém que el nostre destí seria la caserna del Regimiento de Infanteria San Marcial,22 Burgos.

Era ja molt de matinada, i la única cosa que varem poder enterar-nos en arribar a la caserna, es que els reunits a Sant Marcial.22,erem quasi tots catalans, o de prodéncia d'aquí, i recentment arribats, i que hi havia bon tracte, i menjar regular, tirant a bé en quant a la quantitat.Però en quant a la capacitat de recepció de la caserna, ja estaria a punt de acabar després de col-locar a la nostra expedició; això va fer-nos pensar desseguida que el nostre destí, no seria pas aquell, sinó un etapa selectiva per un altre destinació.

A l'hora del toc de diana matutina, no varen pas perdonar que ja haviem arribat de matinada, sinó que va tocar amb força i amb reiteraciò, afegint-hi les presses i crits puntuals d'alerta i pressa dels suboficials, especialment els sargents, que reiteraven l'ordre de formació "para el desayuno"...volien dir el café i xusco.

Gairabé sense temps de saboreijar aquell pressurós esmorsar, ja varen ordenar-nos de formar novament al pati de formacions més proper, i desde allà, en columna de a uno, cap al "almacen ropero" on ja tenien ordenats uns conjunts de guerrera, pantalon i gorro kakis, i un joc de roba blanca interior de samarreta, calçotets i una camisa kaki, finalment a la secció de sabateria, unes immenses sabates militars fins al garró, i no recordo si varen donar-nos també mitjons, però lo que sí recordo, es que no hi va haver cap classe de mirament per encertar talles, i que varen recomanar-nos que si algú trobava que alguna prenda no era de la seva mida procurés

www.memoria.cat/llevadelbibero

efectuar el canvi amb un altre company. I que si voliem sortir de passeig a la tarda, havia de ser amb el traje militar complet, i perfectament ajustat, doncs la guardia de la porta de sortida de la caserna, tindria l'ordre de no deixar sortir a ningú que no tingués la roba militar ben neta i ajustada decorosament.

Entre els ajustaments que vaig fer, i algun canvi de prenda, a l´hora del "paseo"vaig ser dels afortunats autoritzats "decorosos", i vaig poder fer-me càrrec de cóm era aquella ciutat, i vaig poder visitar la seva monumental Catedral, atapaída de riquesa artística, i acompanyat de un soldat que ho coneixia, tinguérem ocasió de pujar fins dalt de tot del campanar, que oferiex una perspectiva aérea d´una Castella immensa i mesetària, i en aquells anys, medieval i rural.

També puguérem passejar per el centre més modern del Paseo Espolon, on hi acudiren una majoria militar avassalladora, i gairabé teniem de tenir continuament el braç alçat saludant a la multitut de oficials i suboficials que hi rondaven.

Quant arribàrem del passeig, amb els que hi havien pogut anar, anàvem intercambiant impresions, i sense coneixer-nos els uns dels altres, sense voler, tots acabàvem extranyats que fos precisament Burgos, el recipient de tanta jovenalla catalana, però concluíem justificant-ho amb gran trencadissa de líneas de ferrocarrils, degut a que Madrid, el nucli més centralitzat de conexions ferroviàries, acabava de rendir-se, i no hi ha temps de organitzar encara els enllaços.

El fet següent va èsser que vingué una ordre per la que es criticava el mal exemple que s'havia donat aquella tarde a Burgos, amb el passeig massiu dels reclutes de Sant Marcial.22, a la ciutat llavors capital d'Espanya, per la falta de decoro en l'honorable uniforme militar, i la falta de bon comportament devant la població i els comandaments militars amb els s'havien creuat soldats reclutes hostatjats a la caserna de el Regiment,en cosequéncia, quedaven suprimits fins a nova ordre els habituals passeigs per aquella ciutat.

Nosaltres, no podiem creure que ningú s'haguès traspassat, si bé que amb tanta gent, es fà dificil controlar-ho, però, molts eren els que pensàven que tot era fruit de la poca simpatia que despertàvem, especialment per procedir de una zona enemiga, i d'un exèrcit republicà, i més que res, de procedéncia catalana.

Varem passar tres dies sufrint aquest càstig, i per fi va venir l'ordre de sortida, però no al passeig reparador de les diàries activitats, sinó, amb tota la indumentària personal "para el embarque"...nosaltres gairabé varem agafar-ho en broma, perque dèiem entre nosaltres:-Però si aquí no hi ha pas port de mar...cóm podém "embarcar-nos ?"

Formació al pati, indumentàries personals al macuto, o maletes, o paquets, tota una gran varietat, perque al haver-nos equipat amb roba militar, quedava la de paisà, i tots anàvem més carregats,però, a quín destí ?... i, a on anàvem ?...

De moment, altre vegada a l'estació; però, no a la estació que haviem arribat, sino a la de "mercancias"...vaja un lio si allí fan deixar-nos els paquets i maletes, i a nosaltes ens fan anar a la estació de passatgers com confiavem !

No va pas ésser així, doncs a l'estació de "mercancies" hi havia tot un regitzell de vagons de bestiar, amb el rétol de "techo malo", i la oficialitat que va conduïr-nos.ja tenia les instruccions precisas perque estéssim ben acondicionats.

Manera ? Comptar-nos en grups de quaranta-cinc, i a cadescun d'aquells vagons" techo malo", inquibir-nos el mateix nombre de reclutes, amb les respectives indumentàries.

De moment d'entrada, tots hi cabiem, uns drets, altres asseguts a terra del vagò,i els més melindrosos estirats, però al llarg del viatge, varem tenir de improvitzar moltes formes de convivéncia i consens, per anar alternant amb "justícia" les hores que ens pertocaven a cadescun, per seure, per estar dret, o per jeure...i més seriosament, quant no sabiem quant duraria aquell viatge !

El viatge, s'anava desevolupant, i la nostra ignorància de destí, quedava amodorrada... només sentíem el soroll del tren, els xiulets de la màquina, i els caraterístics sorolls de les parades

www.memoria.cat/llevadelbibero

i engegades del convoi, enmig d´algun guinyol dels frens o les rodes.

Va fer-se de nit, i no vulgeu pas saber lo malament que s'estava allà dintre, practicament l'un sobre l'altre, total o parcialment, i la llei del més fort, o del més barrut, o del que ens fèia més llàstima, s'anavem imposant, i jo vaig aprofitar una parada, no sé pas a quína estació, per donar una passeig relaxador, donant-me compte que hi havia la cabina del guarda de frens del vagó, buida, vaig pujar-hi, i vaig intentar inquibir-me per trobar alguna forma de trobar-hi descans, o dormir-hi. No sé quanta estona vaig endormiscar-me, però sí que varen desvetllar el meu bon son, els crits d'un empleat ferroviari, amb gorra de plat que llavors era usual portar-ne, i forcejant la porta per entrar a ocupar la seva plaça de guarda-frenero...vaig disculpar-me amablement. dient-li que, al veure-ho buit, vaig pensar que ningú ho havia d'ocupar, i com que abaix, al vagó, està ocupat per un excès de places, no hi cabem estirats per a descansar...i vaig veure que m'escoltava molt atentament, fins que va contestar-me:

Ah! Usted és catalan ? Verdad ?...vaig afirmar-li que sí, que ho era, i desde llavors, amb un tó gairabé reverencial, no va parar de preguntar-me sobre cóm es vivia a Catalunya, si hi havia llocs de treball, i quínes possibilitats podria tenir éll, i la seva familia de trobar-hi feina...per fi va confessar-me que s'adonava que el ritme de vida de Catalunya era molt superior el del reste d'Espanya, i que éll estava cansat de donar voltes per les Castelles, i les veia pobres i sense una perspectiva de poder progressar, i que els catalans que coneixia, s'els distingia, pel el diferent grau de cultura que demostràven...de modo que, -Por las razones que Usted me ha dado, puede quedarse en la casilla del guarda-frenos, que a mí, no hace falta ocuparla ahora, ya que tengo otras casillas vacías, que descanse bien ! -Muy agradecido, vaig contestar-li.

Vaig pensar: encara sort que dintre Castella, hi ha gent que valora i respecta el fer de els catalans!...Que no sigui una exepció!

Desde casa, seguia portant encara en bon estat de ús i utilitat, aquella cantimplora de forrat de felpa verda, que sempre m'havia prestat magnífics serveis d'abeuratge, passés per on passés, i en aquest nou i desconegut viatge, a més de prestar-me aquests serveis, podía dispensar-los als bons companys que ho necessitaven. De mica en mica, tots s´hi anaven afiliant, i en compensació, a cada estació que paràvem, voluntariament cercàven si havia una font d´'aigua potabilitzada per a reomplir la cantimplora, i agraïr el consum fet, i el dret `per a repetir la utlitat.

D'aquesta manera vèies clarament,quíns eren companys, i quíns podien ésser amics, ja que donàven mostres de confiança amb el seu comportament.Aquesta clssificació, la fèia més especialment, amb els que érem de Manresa i contorns, i encara que en menys escala amb tots els et senties a prop per causes de proximitats de activitat o destí.

Però, precisament amb això de la cantimplora, vaig tenir una experiència desagradable que un dia que s'havia acabat l'aigua, va demanar-me la cantimplora, un noi de casa bona de Manresa, i qui ja coneixia per certes actituts egoïstes, però com que necessitava aigua, i la cantimplora era buida, i vaig dir-li que a la primera estació que fessim parada,miraria d'omplir la cantimplora, va brindar-se éll mateix a fer-ho, i no vaig tenir cap inconvenient a confiar-hi.

Va venir la primera parada, i va formar-se una bona cua devant de la font, i aquell noi, també hi era, però amb tant mala fortuna que el tren va xiular abans de tornar emprendre marxa, i éll, en lloc de tornar amb la cantimplora buida, va fer-ho sense la cantimplora, perque va dir que no havia tingut temps d'omplenar-la.. Una raó molt faltada de base, perque tothom va donar-se compte que, amb aigua, o sense, ell tenia d'haber tornat la cantimplora.

Com que ningú va donar-li la raó de venir sense la cantimplora, devant de tothom, va dir: -Per la miséria d'una cantimplora no cal pas fer tants miracles, a la primera ocasió t'en portaré mitja dotzena !...alló no va caure gens bé a ningú, i menys a mí, però vaig voler fer-li rebaixa el seu farol, i vaig dir-li escuetament: -No es tracta de fer-hi tan negoci, ja m'agradarà de que aprofitant la primera oportunitat, n'aportis una per a tots, i mentres no la portis,farem tots el sacrifici de l'abstinéncia. Tothom va deixar-ho com "un fet consumat" peró puc ben assegurar que

www.memoria.cat/llevadelbibero

malgrat haver-li reclamat posteriorment, i bonament, varies vegades, mai va demostrar voluntat de cumplir la seva orgullosa farolada.

Entre parades, combinacions de trens per a donar pas als comvois ordinaris, i el nostre, que era considerat extra-ordinari, i les voltes i conexions de líneas per deficiéncies del transit ferroviari desconectat de Madrid, nucli central, per causes de guerra, anàvem donant voltes cap a la ruta desconeguda, però que a copia de temps, anàvem descubrint que passàvem per Salamanca, Bèjar, Valladolid, Càceres, Badajoz, Mérida, Antequera,Sevilla, Ronda,San Roque, Algueciras..cinc dies i cinc nits, d'aquest extrany circumloqui, tan incòmode, tan monòton, i de tant clar exponent de cóm estàvem dintre el que nosaltres deiem la "España liberada", que no és diferenciava pas gaire del que s'en deia la "España Roja" de on procediem precisament nosaltres, i tenia un aspecte més espavilat.

Aquí, hi véies a cada estació una llarga parada, amb un regitzell de gent de totes edats, pobrement vestits, i amb cares de "prunes agres", pregonant serveis de totes les imaginacions primàries, peró la mercaderia pricipal era l'aigua, també el pa, tortes, bocadillos, ous,vi,ect---però, d'aigua, hi havia oferta de gent de totes les adats, i sexes, generalment portaven, l'aigua amb recipient tipo ànfora, galleda, o garrafa, i una mesura oscilant entre el mig i un "petricò", que si fós homologat seria d'un quart de litre, i passaven amb una cantarella sembant,bo hi repetint:-Hay agua,...Hay agua !... qui portava cantimplora, li mesuraven, i cobraven pel que donaven les mesures transvassades a la cantimplora, però qui les volia per veure, xarrupant de la mateixa mesura tothom...en fi, que la higiene no era pas el seu fort, i tothom semblava aceptar-ho.

Les racions alimentaries, durant els cinc dies ferroviaris, varen consistir en el cassò o cullerò de "café",nomenat aigua negra , i el xusco, alternant amb conserves,excepte el dia que varem passar, i parar a Ronda, on varen donar-nos un grapat de xoriço, amarat de llard molt vermell, o sigui"pimenton" i col-locat directament sobre el xusc, que de moment va fer-nos ilusió, per el canvi de minuta, peró bon punt el varem degustar, malgrat la gana que portàvem, va ser decepcionant.Els grapats de xoriço i llard,eren extrets d'uns barrils molt grans, que ja ens esperaven a la mateixa estació de ferrocarril, i la forma xapussera de passar del barril al xusc cridava bastant l'atenció, però, la calitat de l'article va resultar lo pitjor.

Continuàvem desconeixent quín era el nostre vertader destí, i per acabar-ho de fer més inquietant, "Radio Macuto" no parava de fer córrer boles estrambótiques, si bé que cada vegada s'anava veient més clar, que el nostre destí podria ser l'Africa, fent bona aquella frasse enigmàtica de la Caserna de San Marcial, de Burgos, quan varen ordenar-nos -A formar con todo el equipaje, preparados para el "embarque".

Desde l'anomenat Camp de Gibraltar, prop d'Algecires,ja varem esborronar-nos veure la gran concentració de forces militars de tot els cossos, al voltant del Penyal. Sabiem que una de les aspiracions del régim "nacional", era la unidad peninsular, i que la prensa del régim, féia continuament algarades en favor de la integritat pàtria, comparant la permanéncia dels anglesos a Gibraltar, com una ofensa, a més de ilícita, atentatoria de la convivéncia i unitat de España, i això ens fèia tèmer que darrera la nostra guerra, empalméssim amb un altre, com havés pugut ser, el setge,(ja no dic conquesta)d'aquest Penyal tan cobeijat llavors, i segons informacions ben fidedignes, asombrosament equipat per una defensa tan potent i variada, que podem qualificar de inexpugnable.

Afortunadament per nosaltres, i crec sincerament que per Espanya, els nostres desgastos de la guerra civil, i els tràfegs del nostres aliats, Itàlia i Alemanya, deurien encaminar-se cap a d'altres objectius que els interessaven més, com podia ser la gran conflagració mundial que s'estava larvant, i per la qual preparació havien enviat forces militars a la nostra guerra, en plan d'assaig i entrenament,i com a prova d'armaments i material modern de combat i logístic. I crec que aquests antecedens, varen neutralitzar les manifestacions de premsa espanyola, i moltres pamfletaries, que tant sovintejaven en aquells anys, exaltant les reivindicacions nostres vers el

www.memoria.cat/llevadelbibero

Penyal,i d'altres com a complement de l'Imperio Español-

L'espantall de Gibraltar,va passar gracies a Déu ! sense males conseqüencies, però no véiem pas ben clar encara, cap a on volien portar-nos. Donàven voltes per el port d'Alguecires, véiem un vaixell de nom basc, que es déia feia el transport de carbó a Cadiç, i que averiat, esperava a la drassana d'Alguecires,per la seva reparació.

Radio Macuto, ja donava per fet,que amb aquella desferra de embarcació,només seria per atravessar l'Estret, i arribar-nos a Ceuta, l'altre Columna de Hércules,en joc amb la de el Penyal de Gibraltar, on passariem servei militar fins a la llicéncia, tot semblava curt, com aquell Estret, que separava dos continents, peró que unia i comunicava no menys que una mar com la Mediterrànea, i un oceà com l'Atlàntic !

Però aquest altre pronóstic, només va cumplir-se en petita part, perque al carboner en reparació sí que varem pujar-hi tots, i mentre hi anàvem pujant, amb el nostre pes,el vaixell es fèia més petit, perque de mica en mica, anava sumergint-se, fins a poder tocar l'aigua del mar amb les nostres propies mans, desde la mateixa coberta del transportador de carbó.

No hi havia cap tipus de mobiliari, ni l'esperança de un salvavides, la simple estructura de l'embarcació, i suposo que en algun lloc deuria intal-lar-se algun element de força motriu per a donar-li moviment i vida.

Consolava pensar que la travessia, només era de dotze a catorze quilómetres, si bé que molt incòmodes per el continuat refluix de les aigues, que no paraven de esdevenir en continuat moviment d'entrada i sortida entre l'Oceà Atlàntic, i la Mar Mediterrànea, i sort que no fèia vent, però no podies deixar d'agafar-te fortament a alguna corda, o barana, si no voilies sortir disparat a cada sotrac d'aquell coster, transportador.

Lentament, varen colocar una escala al costat d'aquella mena de closca pelada, i de mica en mica, tot el personal provinent de Burgos anàvem ocupant la coberta del vaixell.

Estava completament nu de mobiliari i accessoris, i amb el nostre pes, s'anava apropant més la línea de flotació, fins a l'extrem que desde coberta podies tocar l'aigua amb les própies mans, i encara que de primer ens ho preniem amb broma, va arribar a preocupar-nos seriosament, i a encomanar-nos al Bon Déu, que conservés el temps en calma

La travessia fins a Ceuta, va resultar molt bona, feia un temps magnífic, i la curta durada de la distància, varen afavorir-nos; però no varen pas voler que desembarquèssim, i no calia altre solució que esperar ordres superiors.

Per fí les ordres varen arribar:"-No quedan plazas disponibles en ningún cuartel de Ceuta...tienen que seguir rumbo a Melilla".

Aquesta nova etapa, ja era més preocupant, ja que si fins ara haviem tingut la sort de transacórrer amb una mar quieta, i sense vents, afrontar un altre perllongació de navegar per la costa africana, desde Ceuta fins a Melilla, amb aquell petit vaixell transportador carboner, carregat a vessar de "reclutes", ja feia pudor de temeritat.

En total representava fer un cicuit marítim de cent a cent-cinquanta quilómetres més, però el perill s'incrementava per passar a prop de les costes marroquines, amb aquell vaixell, tan aclaparat i carregat de persones humanes, enmig d'un favor atmosféric o mateorológic de privilegi, aguanteria aquesta situació fins demà ?...

Peró sí l'endemà va resultar un altre jornada benhaurada de bona sort, deixant fora de programa tots els possibles mals averanys ! I recordem aquella data d'arribada al port de Melilla l8 d'abril l939:

==========

(Año de la Victoria) com oficialment s'anomenava, i obligatoriament volien que constès en tots els escrits públics, oficials, o no; per tant en la correspondència, familiar, comercial, particular, o privada, sotmesa a censura militar o civil, no podies prescindir d'aquesta proclamació d´adhesió al régim: "Año de la Victoria", "Viva Franco" i "Arriba España"

www.memoria.cat/llevadelbibero

En canvi, aquell viatge de destí desconegut, ja començava a inquietar a tothom, i no pas per les incomoditats sofertes, sino perque et perdíes sobre les motivacions que el movien, i la finalitat ignota que l'impulsava, i això exaltava encara més l'ànim dels implicats, i donava pas a tota mena de "noticies" de part de "Radio Macuto", que per molt que no fossin dignes de prestar-els una credibilitat fiable, sí que s'apropaven més a l'absurda realitat que viviem.

En resum, la recerca de "l'incorporació"no s'havia encara definit, i esperàvem al port de Melilla l' ordre de desembarc, si no la d' un altre port insospitat.

Per entretenir les nostres inquietuts, féiem comentaris de l'afortunat creuer que haviem tingut la sort de sortejar, al abric d'un bon temps providencial, i fins disfrutàvem explicant-nos les vistes i descubriments geogràfics, mig turístics, i mig de fi d'estudis jovenils, com per allò de pas, veurer el Peñon de Vélez de la Gomera, petit illot a mig camí entre Ceuta i Melilla, on poguèren veurer que a l'entorn de la caserna, hi figurava encara un destacament de l'exércit; i el pas per al Cab de les Tres Forques, últim accident geogràfic de la costa mediterrànea abans de emprendre la directa cap al port melillenc, on poguèren fer fotografies,els que disposàven de màquina, de la gran quantitat de pesca que podia observar-se, especialment espectaculars el delfins, que s'esforçaven inutilment per a perseguir la nostra menguada embarcació, per si els deixava anar alguna "deixalla" com deuen fer-ho els vaixells de pas regular. Alguna d'aquestes fotos, encara la conservo, gracies a l'equipament del company i amic Farreres, d'Igualada.
Finalment, desxifràvem accidents geogràfics com la vista de lluny de el minúscol arxipèleg de les Xafarines, petites illes a la part més oriental del que llavors era encara Marroc de Protectorat Espanyol, i quí ho havia de dir ? Un dels destints que parcialment ens esperava per més endevant, per fer-hi fortificacions de defensa, cosa que ara, naturalment desconeixiem, però que sí que una part del nostre Batallò, hi va anar-hi destinat.

De moment, hem arribat al port de Melilla, protegits per la sort meteorológica de no haver bufat el vent, que no hauria resistit la nostra fragil i sobrecarregada embarcació, i seguim preguntan-nos: -Serà aquesta la nostra destinació ?...

Estem davant del port de Melilla: l8 d'abril 1939 ... INCORPORACIÓ:

Recordem-ho bé ! Arribada !... fins quant la llicència ?... serà aquest nostre destí ?...

www.memoria.cat/llevadelbibero

COM HE VIST LA GUERRA QUE HE VISCUT...I SOBREVISCUT !

Capitol 7

"L'AFRICA"

El Marroc, Protectorat Espanyol
Jalifat de Hassan II Residència: Tetuan
Ceuta i Melilla: Places de sobirania espanyola.
Tanger: Ciutat internacional

S' anaven complint aquells desitjos, o somnis d'infància, al contemplar aquell mapa mural d'Espanya i els primers contorns del continent africà, ocupats principalment pel Protectorat Marroquí, amb les places de sobirania espanyola, Ceuta i Melilla. I la ciutat lliure internacional de Tanger

Era el dia l8 d'abril de l'any 1939. "Año de la Victória" però vaig haver-ne de pagar un preu duríssim, i enervant, tal com anirém veient, pas a pas en aquest nou capítol englobat de :"L'Africa".

Val més posar-ho amb ordre cronològic d'esdeveniments, i a cada episodi o situació, aplicar-hi la moralina.

Ancorats davant del port melillenc, o melillense, espiàvem aquella ciutat des del vaixell transportador, com si féssim una visita turística, i perfectament confiats en la circumstància de acabada la guerra, rebríem la llicéncia de la nostra lleva, immdiatament, a més, el dia que arribàrem, era festiu, i l'oficialitat que s'havia de fer càrrec de nosaltres, estava de "fiesta" fora de la caserna, ocupada únicament per els retents de guàrdia de torn regular o normal.

La caserna que déien que teniem de ocupar s'en deia "Cuartel de Camellos",era com un conjunt de muntatges militars, compost de vuit o deu barracons de fusta i planta baixa, molt vells i semi-abandonats, rodejats de patis arenosos, que deurien servir per formacions i camps d'instrucció militar, però que ara donàven la sensació d'abandonament, i encara més semblava un desert, o almenys la porta, o el tast del desert, o l'avís que estàvem a l'Africa !

Allà varen fer-nos instal-lar, donant-nos per "acomodar-nos"un perell de taulons de fusta vella i pulida, un altre parell de soports metal-lics, perque conjugant-ho tot, es podia armar una especie de "cama"o "camastro" individual , a dos pams de terra, que recordava? aquella que tan lluny havies deixat a casa.

La primera nit, ja va avisar de la cadena de molésties que ens esperàven en aquell país, i que era igual que dormissis amb aquell llit de taulons i soports de ferro, com directament per terra d'aquells barracons, mal pavimentats de panots ja molt vells i averiats, tot era molt dur,i molt incómode, però lo més incómode i torturador, fou una plaga de xinxes, que no sé pas de on sortien, però sí com picaven, i el fàstic que fèien, sobretot si t'atrevies a esclafar-ne alguna, que et deixava brut o pulvoritzat del seu contingut sanguinós.

El tema de conversaciò general, va ser còm ho fariem per deslliurar-nos d'aquella plaga; però lo més curiós va ser que els afectats, tant n'hi havia dels que dormien als camastres com dels que ho havien fet a terra; alló no tenia explicació...però l'endemà encara va ésser més pitjor, doncs molts dels que dormien als camastres, varen col-locar pots de conserves buits, a la base dels soports de ferro, i els varen omplir de aigua, perque déien que les xinxes, anb l'aigua no passarien...el cas va ser que tampoc va trobar-se el remei amb aquestes precaucions, i amb la recerca d'explicacions racionals, molts arribaven a assegurar, que aquelles bestioles venien de dalt del sostre, i desde dalt, és deixàven caure sobre les víctimes, perque desde terra, hi havia tants obstacles a sortejar,. que era impossible trobar el camí.

El primer dia senser a Melilla, i tancats en aquell recinte de el "Cuartel de Camellos",va

www.memoria.cat/llevadelbibero

resultar llarg i avorrit, doncs tots somniàvem sortir a passeig per veurer l'aspecte d'una ciutat emplaçada en territori marroquí, però amb sobirania espanyola, amb una majoria militar, però en lloc de visitar la ciutat, amb els seus monuments i atractius, com el "Parque Hernàndez",i altres, els companys passejants optàren per anar-se a banyar a les platges.

La dificultat, va sorgir en el moment de voler entrar a l'aigua, perque la major part no dúïen vestit de bany adequat, però al veure que els ben previsors ja es banyaven, varen sorgir una serie de "improvisats" que suplien el banyador, per uns calçotets, o un pantalon curt, o alguna prenda, generalment ridícula, o mal faiçonada, que cridàven l'atenció, i no precisament per admirar-se'n, ni per la perspectiva estètica...

Tothom va retornar al "Cuartel de Camellos" amb la ùnica preocupació de cóm ho podria fer per a defensar-se de les xinxes. Però malgrat que la major part optàrem per dormir als patis, tampoc allà varen obtenir el premi de una dormida tranquila, perque els paràssits eren fins entremig de la sorra, però no va acavar pas aquí la tortura de un altre nit de paràssits.

Un toc de "Generala" poc abans del de "diana", va fer-nos formar inmediatament a tots per una concentraciò total, al pati central, el més gran de la caserna, on a més ens hi féien córrer els oficials, sense ni deixar-nos acabar de vestir-nos, si bé que atiçàn-nos perque ho acabèssin de fer pel camí, amb imperioses presses, i empentes.

Tothom s'anava preguntant qué passava ?...i s'escoltava ja els crits de formació al lloc de la concentració, fins que algun oficial, a travers del micro, ja cridava, -Batallón de Fortificación,...Fi-i-ir-més...Atención...silencio!...al habla vuestro Comandante Jefe...atención!

Una gran atenció envaía aquell ambient, i un silenci sepulcral convertía aquella multitut en una gegantina orella, àvida per a desxifrar quín seria l'aconteixament motivador d'aquella alarmant concentració: fins que la veu altisonant, cridanera, i amb un gran émfasi autoritari i despreciatiu, devant d'aquella audiència de canalla inexperta i esporuguida, va fer el retret de l'espectacle que havien donat ahir al públic decent, moral i disciplinat d'aquesta tradicional i españolísima ciutat de Melilla, los "recien llegados a nuestro honorable Regimiento"...con un comportamiento como si fuera una tribu de cien salvajes... claro, proceden de una zona, donde son tolerados toda clase de excesos e inmoralidades...han de aprender que aquí no es igual, porque esta dentro la órbita de la zona nacional, donde hay que respetar la moralidad, la civilización, y el orden público y personal"..."y para que no olviden este primer aviso, que no se considera castigo, tendran un curso intensivo de instrucción durante tres dias, confiando en la atención de todos, pues como alguien se resista, con una patada al culo, un rojo menos !"

Desde aquell dia, tots coneixien al nostra Comandant com "el ciento uno", recordant la seva alusió de la "tribu de los cien salvajes".

Amb aquesta desgraciada arenga, considerem que iniciàvem "l'incorporaciò", ja abans de tenir coneixament de on anàvem destinats.

Efectivament, tots els nostres comandaments oficials, suboficials, i fins el "mestre armer", tots anàven saturats d' aquest aire despreciatiu sobre nosaltres, sense pensar-se gens en classificar-nos de "rojo-separatistas" i altres prebendes, com advertir-nos que a la primera paraula que sentiríen del nostres llavis en català, "se nos caeria el pelo" seguida de prevenció amb l'ingrés al calabós, i aviat varen demostrar com era fàcil posar-ho en pràctica.

Però el més denigrant no era l'ordre proclamada, sinó la complaença que posava tota aquella gent que ens manava, aprofitant la més lleu ocasió per aplicar-la, sense voler atendre com era de injusta i represiva.

A més la nostra precaria situació, plena de deficiéncies de ubicació, encara més d'alimentàries, d'equipaments, i la ressaca que encara arrossegàvem de la guerra, anàvem creant un sentiments d'angoixa i desengany, que ens féien sentir deprimits i nostàlgics, i que emboiràven l'esperança de una propera llicéncia, i fatalment quéiem en aquella catastrofista senténcia que va durar tres anys: "Sabem el dia que vàrem arribar, però...no podem saber el dia de marxar..."

www.memoria.cat/llevadelbibero

Passats els tres dies d'arrest per l'assumpte dels "banys deshonestos de la platja" com si fossim "una tribu de cien salvajes", vàrem poder explorar la ciutat de Melilla,i comprovar la preminència de militars i marroquins, i llevat de les quatre avingudes principals, poques coses més a destacar: el famós Parque Hernández, menys espaiós del que esperava, però ben cuidat i bonic, un barri estil espanyol conegut com "El Real". I uns suburbis laberíntics, menys lluïts, ocupats majoritariament per narroquins, sense gaire o gens d'atractiu, i més aviat poc recomenat per transitar-hi... També va cridar-nos l'atenció l'existéncia persistent de comerç de caracter oriental, especialment procedent de la India...ah! I en aquests establiments, i als típics "morunos"o sigui marroquins i similars, imperava la pesada tàctica del "regateig", si compraves quelcom al preu que et demanaven, segur que era aproximadament el doble del seu preu normal. Per tant a cada demanda, hi havies d'entrar preguntant quant valia, o millor, quant en demanaven, per contestar-els -"Ser muy caro". Llavors segur que élls et contestaven preguntant- -"Quant en donaries?,- i tornarien a fer-te una oferta d'un preu intermig, i tornar-lo a rebutjar, mentre tornen a preguntar, la nostra oferta, en fi la canço enfadosa...els europeus no hi estem acostumats, i es fa pesat, però per els d'aquells países, és lo més natural i quotidià.

En un dels primers dies de passeig, passant per el carrer principal de "El Real" en companyia d'un bon amic de Sabadell, P. Comas, volgué anar-se a confessar al passar per el devant de l'esglèsia que era la Parròquia de la mateixa barriada. Varem entrar-hi, i després de un breu exàmen, va fer cap a l' unic cofessionari que funcionava.

Mentrestant, jo anava pensant que també hauria d''aprofitar la ocasió per fer una bona confessió, jo que feia tres anys que no ho havia pogut fer, per dificultats d'efectuar-ho a la zona "roja" on no quedàven sacerdots que puguessin declarar-se com a tals, i menys exercir les seves tasques religioses i pastorals, prohibides i perseguides.

Vaig iniciar-me en l' exàmen de conciència, i bon punt l'amic Comas va acavar la seva confessió, vaig agafar-li el torn per fer-ho jo.

Per les primeres paraules que vaig adreçar al sacerdot, va intuír que era català, i va preguntar-me de quín poble era ?,vaig veure que s'alegrava al sentir que jo era de Manresa, i va dir-meque éll també ho era; que la seva lleva el va fer trobar a Melilla al iniciar-se la guerra, i aquí va continuar fins ara, i com a sacerdot ordenat, havia pogut regentar aquella petita Parròquia de "El Real",i que tenia demanat el trasllat a Manresa, on esperava trovar-hi la familia, i exercir la mateixa funció sacerdotal. Va fer-me deixar les senyes de on estava destinat,i les de casa meva desitjant trobar-nos aviat allà on fos-

El nom d'aquest bon Mossen, era Jacint Buqué i Serra, i encara que de moment. no varem poder tornar-nos a veure, per les circumstàncies que s'aniríen succeïnt, sí que aquella ocasional troballa a Melilla, va portar molt altres contactes a Manresa, i en actes tant rellevants com el meu ingrès a l'Hospital de Sant Andreu, de Manresa, després d'un permís de convalescència, i més endevant, presidint la cerimónia nupcial a Moià, amb motiu del casament nostre celebrat el dia 4 novembre de 1948,al temple parroquial de Santa Maria, de Moià, amb Maria Solà Clarà, amb la que sempre hem compartit vida com a excel-lent esposa, i mare de els quatre fills, dos nois i dues noies, que han fructificat gracies a Déu nostre unió matrimonial.

.

També l'amic Pere Comas Valls, de Sabadell, va tenir posteriorment, altres repercussions durant la meva vida, doncs va ingressar com a Germâ Benedictí a Montserrat, amb el nom de Germà Llorenç, i coincidírem en algunes trobades de ex-pertanyents a"Forti 5" i també com a element de la seva Comunitat, havia efectuat varies visites al meu establiment comercial, que encara que eren com un sencill acte de servei, desinteressat, no deixaven de dur timbre fratern d'amistat, i recordança de les nostres coincidéncies enmig de aquelles circumstàncies passades, en les quals féia falta trobar qui t'aixequés la moral de l'esperit.

Seguint el decurs del nostre pas per Melilla, tornem al Cuartel de Camellos, on a marxes

www.memoria.cat/llevadelbibero

forçades, s'anaven component els grups de personal per a donar-els el destí, per posar en pràctica les motivacions que havien estat la causa de conduïrnos fins aquí, doncs érem del cos d'enginyers "de pic i pala", i el nom del Regiment de Fortificación, deia ben clar que teniem de fortificar.

El destí per tant, començava a perfilar-se"fortificar les costes del Marroc Protectorat de Espanya, i com que les costes del Marroc eren moltes, la distribució de personal, s'hauria de realitzar, segons les planificacions militars, o polítiques que ja deurien estar establertes, amb els amics de "el eje Roma-Berlin", a més, per fer feina, calia disposar de certes quantitats de material a peu d'obra, que no es tasca fàcil... per tant, nosaltres haviem d'anar acudint a on hi concurreguèssin els elements necessaris perque l'obra pugués realitzar-se.

Baix l'imperi d'aquests condicionaments, s'anaven formant grups, Companyies, o altres composicions militars, per anar enllestint els projectes de fortificació de les costes del Protectorat, amb una mobilitat gens sedentaria, perque, quant s'acabava la feina, canvi de lloc i el mateix quant els materials faltàven, o donaven la fortificació, o l'emplaçament artiller per acabats..resumint, i deixant de banda les disposicions dels Estats Majors del Regiment, Batalló o Companyia, bona part de la que jo formava part, va rebrer l'ordre d'anar a Tugunt...no sé si mai n'havia sentit a parlar, altres a Zeluan, la capital de les febres pelúdiques, altres a Cabo de Agua, o les Illes Xafarines, o al Pont Internacional de riu Moluia, frontera amb el protectorat francés, en fi quedàvem dispersats, separats de aquells que començaves a fer-hi amistat, i sotmésos a uns comandaments tiànics, opresors, i a uns rigors climàtics extrems.

Tugunt, no sé si era un poble, ni si consta en el mapa del Marroc oriental, però sí que puc assegurar, que varen dir-nos que anàvem a Tugunt per a fer-hi unes fortificacions; no era molt lluny del mar, cap a la banda on hi havia les illes Xafarines.

També puc constatar que hi feia una calor infernal, malgrat trobar-nos al mes d'abril, i que si el racionament alimentari de tots els llocs on havia estat, era dolent, el d'aquesta zona havia estat el pitjor ! Hi havia molta pedra, i praticanent no hi havia vegetació arbórea.

Era com un anunci del desert,pedra, matolls, pocs i secs. L'aigua la portava una petita camioneta-cisterna que acostumava venir dia per altre.

I el nostre aculliment, estava hostatjat en dues tendes circulars, on féien aposentar-s'hi quaranta-cinc soldats a cadescuna, cosa que féia dificil no sols la comoditat, sino fins .i tot la habitabilitat, i encara que de dia costava menys de ubicar-s'hi, a la nit abans del toc de silenci, per a poder-se estirar, calia fer moltes maniobres per fer-ho sense aixafar a un o varis dels companys de la mateixa tenda de campanya.

Cal destacar també el régim de traball exigit, condensat en poques paraules, de punta d'alba a la posta del sol, amb el temps just per anar i retornar al campament, ditanciats prop de un quilòmetre , que haviem de fer dues vegades. Carregats amb les eines de treball, pics ,pales, les escarpes grans de ferro, martells de pedrera, carretons de má metal-lics,baiards...

En quant al régim alimentari, podem resumir-lo així:

MATÍ;- l cassó de café (aigua negra) al plat i -l xusc entre 2OO i 225 grams.

MIGDIA- l cassó de faves seques bullides, més de la meitat corcades, amb els animalons i llurs excrements dintre, o fora voleiant, o les pallofes soltes, lo que ni per la fam que passavem et permetia engullir-ho. (Aquestes faves seques, es déia que provenien de una remesa que pertocava a les mules i caballs, però com que no hi eren...)

1 cassó de "revoltillo"...una barreja del rebuig dels mercats, pestenagues, cols amb tronxo inclòs, carbassons, i "deien" que hi havia ous remanats. Per´no es vèien en lloc !

Menjar a peu dret en filera, i deu o quinze minuts de temps per acavar-se el plat,doncs cridàven a formació totseguit, i l'hora de tornar al treball, era la més sagrada. Les mateixes eines que havies portat del matí, havien de retornar a la tarda, doncs dèien que per aquells llocs que semblaven deserts, no ho eren pas, sino que hi apareixien uns "paisas" que feien desaparéixer les "herramientas", i hasta los bobos que se las dejan "pringar"

www.memoria.cat/llevadelbibero

VESPRE.- 1 cassó de brou de llegums, generalment mongetes "mores", o cigrons, si bé que amb un cassó afortunat,obtenies de deu a dotze grans de llegum. i alguna pellofa...

Recordo l'expressió satírica de un caporal, oriund de Sant Vicenç de Castellet, molt seriós,que en rebrer el cassó del llegum al plat, va dir senyalant-lo amb el dit i la mirada: -Mireu ! Sort !Franco ! Franco! Franco!...-que tots varem entendrer que li havien tocat tres grans de llegum: i cal tenir en compte els molts i molts que eren molt menys afortumats, puc donar testimoni que jo mateix, varies vegades. Però anem al segon plat:

-Un peix del tamany d'una sardina, o més gran (i si era més petit t'en donaven dos), de les últimes subastes efectuades al mercat de la Cofradia de Pescadors, en el que hi figuraven totes aquelles varietats de peixos rebutxats a les primeres subastes, per no entrar a la categoria de varietats estimades entre els peixaters entesos. Aquesta ració del segon plat del sopar, que tant primorosament havia estat adquirida, també havia tingut una elaboració selecta, perque eren cuits a la brasa, damunt d'un filat de galliner, sense cap mena d'amaniment, que allà en diuen "sin aliñar", o "tostado a la brasa", o "natural".

Explicats tot aquest conjunt de circumstàncies, no és pas gens extrany que cada dia, forméssin menys personal després del toc de diana, per anar al treball, perque els malalts es multiplicaven, i el servei sanitari no estava organitzat.

Per la meva part, vaig aguantar tres o quatre dies, sense requerir serveis sanitaris, ja que mai m'ha agradat usar aquesta mena de serveis, fora de metges coneguts i reconeguts de sempre, però vaig arribar a un punt de desànim, que vaig pensar que era necessari passar una revisió seriosa del meu estat, i vaig apuntar-me a reconeixament.
Afortunadament, el servei de sanitat encara no estava organitzat en els campaments que iniciàvem el Regiment Fortificació nùm,5, i per supléncia d'urgències, és passava visita a l'Hospital Militar de Melilla, nomenat Hosptal Militar Pagés.

El dia 7 de maig de 1939, dec recordar-lo, com la porta d'entrada a la salvaciò, i a les bones Germanes de la Caritat de Sant Vicenç de Paul que regentàven l'establiment, foren per a mi, i crec que per tots els soldats i pacients acullits en aquell centre, no sols enfermeres, o sanitàries, sinó a més, auténtiques Mares; no crec pas que les malúries que vaig soportar allà poguessin estar tant ben ateses ni a casa meva, ni en cap altre establiment sanitari,i no sols en el aspecte assistencial, profilàctic, i tota la vigilància médica que requereix un malalt, sinó que a més, prodigàven una exquisitesa de tracte, una amabilitat serena i eficient, dia i nit, cercant no sols assistir els mals del cos, sino aixecar-te la moral i l'esperit, esborrar l'anyorança, i distreurer l'atenció de qualsevol situació penosa, amb enginyosa afabilitat.

Amb una paraula, amb l'acció d'aquestes bones monges, vaig entendrer ben bé lo que volia dir VOCACIÓ !

Els serveis médics d'aquest magnífic Hospital Militar, majoritariament estàven atesos per personal de l'exèrcit que tenia estudis de sanitat, encara que no tinguéssin pràctica, i llur carrera universitaria a mig començar, treballaven fent pràctiques, baix la supervisió d'altres Doctors, passats d'edat, peró experimentats, ja no prou útils per l'exèrcit actiu, com ho era en general el de la Península fins ara en missió sanitaria de guerra; per tant, la impresió que jo en vaig treure, en la meva llarga estada de uns dos mesos, fou que les deficiéncies d'assiténcia médica, per manca de talla dels que ho exercien, era complementada per l'experiéncia de un petit nombre d'avis Doctors, que supervisàven la feina dels aspirants i recent iniciats, que per altre part, l'Hospital era un refugi per escapullir-se de la vida de caserna, i un lloc d'assaig promocionant de la seva propia carrera profesional.

Per altre part el servei assitencial de l'Hospital, era exercit per la comunitat de monges de Sant Vicenç de Paul, que n'hi havien de totes les edats, peró que totes les que jo coneixia, o vaig rebrer el seus serveis sanitaris, puc ben assegurar que varen fer molt més per salvar el meu delicat estat de salut, corporal i anímica, que qualsevol d'aquells metges de torn que van anar

www.memoria.cat/llevadelbibero

desfilant en tot el decurs de les meves múltiples dolències; els seus serveis, no sols eren médics, i fraternals, sino positivament maternals ! I es més, no sols ho dic ara, a seixanta anys de distància de aquells fets, sino que ja llavors ho manifestava, agraït, als amics, i a les cartes a la mateixa familia, que donava gracies a Déu, sincerament, d´haver-me fet trobar el servei d'aquelles bones monges, per unes malalties que era impossible haguessin pogut estar més ben ateses a casa mateix, o a qualsevol altre centre d' atenció médica especialitzada.

D'entrada, i després de la visita que podriem dir-ne de torn, dels dos metges joves que estàven assignats a la meva sala, va visitar-me un altre metge, de edat nadura, que nomenàven Comandante Mata, qui per la forma d´efectuar la visita, i la seva atenció, i mirada profunda i atenta que denotàva sabiduria, i t'inspirava confiança, ja va ésser un bon auguri.

Seguidament, les atencions que venien prodigant la Germana de torn, i altres que per diferents motius havia de tractar, va resultar que varen donar-me ocasió de posar en pràctica alguna de les meves escasses" especialitats"apreses en els passats mesos d'emboscament, i va donar-me peu per oferir els meus serveis en fer dibuixos per els llençols de l'Hospital, i altres petites feines, que eren motiu d'agraïment per part de les Germanes Paúles.

Les maternals atencions d' aquelles bones monges, varen restituir-me poc a poc les meves forces, i élles les Germans no paràven de observar-me, i procurar servir-me tot el que com a pacient més necessitava. I puc dir el mateix d'aquell Doctor, que amb poques paraules i seriositat, va anar-me conduïnt cap al tractament més adequat al meu estat sanitari.

En una de les quotidianes visites mèdiques del Dr. Mata, després de passar-me visita, amb la seva sempre atenta dot d'observació, i haver escoltat les respostes que va fer-me, i les que també havia fet a la Germana de torn de la sala, vaig sentir que en veu baixa deia a la Sor:
-"Creo que a este chico, la mejor receta, podria ser un permiso de convalescència de dos meses... ¿se ha fijado usted en su aspecto anèmico, i la descalcificación que delata su dentadura"?.

Mentre estava a l'Hopital, no parava de rebrer notícies del Campament de Tugunt, on vaig deixar-hi els meus companys, sofrint tots els inconvenients de treball forçat, alimentació de fam, clima rigorós, i tracte cada dia pitjor, s'havien incrementat els càstigs, la major part arbitraris i injustos, i quasi diriament "pasos ligeros"comunitaris,(un dia perque el "paisa" que ven tortas morunas a la porta del campament, va dir que un soldat, havia comprat tres tortas, i només volia pagar-ne dues,) un altre perque havien trobat dos grups que parlaven en català.

Però el més esgotador i vergonyós d'aquest càstigs, va èsser el que varen aplicar a tot el campament en pes, per unes cançonetes que al capvespre, per distreurer-se cantàven dintre una tenda, en català d`estar per casa, i amb la tonada del "Cara al sol..." varen fer formar tota la tropa, pistola en ma dels oficials i suboficials, tranctant l'assumpte com una"Rebelion"

I com que ningú va voler assolir l'autoria d'aquella lletra, varen dir que el "paso ligero" seria practicado hasta la extenuación...i garrotada a n'aquell que no seguís el pas dels castigats, i per torn de seguiment, s'anaven rellevant oficials i sargents, exitant l'acceleració de pas...en fí, una salvatjada! Fins que cansats de soportar tanta injustícia, varen sortir quatre soldats,un d'élls era el bon amic manresà Manel Mestres i Marcet, que juntament amb altres tres de Sabadell , i de Matarò, que sense ser autors, ni promotors, varen responsabiltzar-se com a tals, per tal d'obtenir el cessament d'aquell càstig esgotador a una comunitat inocenta; el cessament va ser obtingut, però els quatre herois que ho varen lograr,va ser a costa del seu ingrès al calabòs, amb un expedient de Consell de Guerra Militar, que varen tenir de tramitar desde la sòrdida presó de l'Alcazaba de Zeluan amb una durada de prop de mig any. I sort encara que poc després de ingressar al presidi de Zeluán els quatre afectats per aquesta inqualificable acusació de "rebelión", va venir destinat al nostre Regiment un gran monitor jurista, un més gran encara humanista, i un personatge amic de la justicia, i dels indefensos, que ben documentat, i amb benemèrita intenció, va assumir, destre, la defensa de aquells quatre encausats durant el Consell de Guerra Militar que s'els va instruïr, que amb voluntat testaruda, però auténtica, que es donés la causa per rescindida:

www.memoria.cat/llevadelbibero

paga la pena de posar en majùscules el nom d'aquest exepcional Capità, aragonés d'aquells de nobleza obliga, i que vaig arribar a estar sota el seu comandament durant l'ultim any d'arrossegar-me per aquelles terres africanes, del qui guardo el millor recort, ja que no dubto en qualificar-lo com un bon "pare" de tots els haviem estat baix el seu comandament, era Don GERMAN GAMBON LARRUY.

Un altre detall d'aquest bon Senyor, fou que poc després de llicenciar-nos, a éll va venir-li la jubilació, i va quedar tant content del tracte que habia trobat entre els catalans, que va venir a domiciliar-se a Manresa, i desde aquí, va rebrer, dos o tres homenatges dels que haviem disfrutat del seu comandament, especialment els de Sabadell. I com anècdota em plau deixar constància que durant els tres o quatre anys que va residir a Manresa, sentia plaer de fer visites als exsoldats seus, entre el quals jo m'hi comptava, i sabia conversar sense cansar, i tallar quant veia que tenies feina, no sense una paraula amable de disculpa, i d'admiració per la laboriositat exemplar dels ciutadans de Catalunya.

Es un bella exepció, que per desgràcia, confirma d' altres regles, sobretot en aquells moments de immediata post-guerra.

No voldria continuar, sense recomenar-vos la descripció que fa d'aquest lamentable episodi el que fou també company nostre, i víctima del "paso ligero" de los "rebeldes", un bon xicot d'Argentona, Joaquim Ripoll i Canals, en el seu llibre titulat: "La petita història de FORTI-5, 1939-1942",entre les pàgines 27 a 34, on abunden la ressenya i detalls sobre aquest trist aconteixament, que jo per sort,no vaig viure directament, però que sí va tocar als meus més directes companys, mentre jo atrapat en els meus problemes sanitaris a l'Hospital de Melilla, pensava que per a mí era bó aquell proverbi:-"No hi ha mal que per bé no vingui".

I aquest mateix refrany,puc també aplicar-lo al resultat de la meva hospitalització,que no va ésser altre que la confirmació d´aquelles paraules que vaig sentir comentàven el Doctor comandante Mata, i la germana Paúla de torn a la meva sala hospitalaria, doncs m'acaba de comunicar la mateixa Germana que tinc concedit un "Permís de Convalescència" de dos mesos,del qual espera rebrer la documentació dintre un dia o dos màxim.

Imaginéu-vos l'emoció i el goig que va causar-me aquesta noticia !

Devant de la perspectiva de preparar-me per a marxar dintre un o dos dies, vaig fer tots el preparatius i previsións que requereix un viatge d´aquesta envergadura;i només somniava rebrer el passaport, o passis militars de viatge per encaminar-me a retrobar tots els familiars i fer els possibles per compartir amb élls les grans problemàtiques que sorgiren bon punt va acabar-se la guerra, o sigui la inestable "post-guerra"

També va córrer la notícia entre els companys del campament de Tugunt, i vaig rebre varis encàrrecs de cartes, paquets, i missatges especials per visitar llurs familiars, de manera que més que un "convalescent", ja em sentia com un poderós missatger, i content !

30 juny 1939

El primer impacte de satisfacció, ja va ésser l'embarcar a "La Paloma",el vaixell de línea regular de Melilla a Màlaga, bastant més segur i confortable, que aquell vaixell que va portar-nos d'Algecires a Ceuta i Melilla; almenys els traçats del vaixell donàven un altre confiança, i encara que estava totalment faltat de confort, mostrava una solidesa fiable.

Aquest vaixell, pintat de color blanc, i que feia la travessía regular de Melilla-Màlaga, i viceversa, nosaltres el coneixíem, i el somniavem ! amb el nom de "la Paloma",si bé que es déia "Ciudad de Palma" o algun altre nom similar, i era de la flota "Transmediterrànea", un d'aquells somnis que constatava vaig experimentar devant del mapa mural de "España" al primer dia d'arribar a classe del Col-legi La Salle.

Somnis apart, la presentació d'aquest vaixell, en quant a confort, solidesa, amplitud, i seguretat, no tenia pas res a veure amb aquell que va portar-nos de miracle desde Algecires fins a Ceuta, i fins a Melilla després, on arribàrem providencialment aquell 18 d'abril 1939.

www.memoria.cat/llevadelbibero

Però, l'estancament que va deixar-nos aquella maleïda guerra, per tot arreu deixava veure el seu rastre, ja que mentre el mon havia evolucionat progressivament, nosaltres, la nostra societat no sols s'havia quedat estancada,sino que havia progressat en deterioraments: el meu passi per la "Paloma" era per la coberta del vaixell, i la coberta era nua com el paviment d'una autopista, i perque no fos dit que hi mancava confortabilitat, al mig d'aquella autopista hi havia unes "gandules" de llistons de fusta, i tela estil matalàs, que desplegades, quedaven per sentar-se, o regular-les per estirar-se, regulable a voluntat; d'aquesta manera, els viatgers podien descansar en la posició que més els abellís.

Però els primers que varem obtenir el dret de utilització d'aquests sillons,o "gandules" no sabiem pas que bon punt es posaria en marxa aquell transportador, el mateix balanceig del vaixell les faria córrer amunt i avall, amb tot un seguit de creuaments, i entrecreuaments, que anaven provocant xocs, i amuntegaments, amb perill de prendre-hi mal, ja que semblaven els cotxes de xoc de la parades de fira, pitxors encara, perque el paraxoc era el que hauria estat el xòfer o conductor, i no cal dir que tot mancava; resultat una nit de insomni...

Amb tot, la travessia fou bona, i aquestes i altres molésties, foren suportables, i més tenint en compte que era motivada per un pas cap a la península.

En arribar a Màlaga, la primera preocupació al posar els peus a terra, va ésser on era l´estaciò per anar cap a Madrid, tal com els passis exigien, i cap allà vaig fer camí prest, fins a poder-hi esperar l´hora de sortida...pujar al tren, cercar el millor reconet per dormir-hi, i perdrer la noció del temps, per la lentitut d'aquell tren,les moltes parades, i les males combinacions dels encreuaments, on s'incrementaven les cantarelles dels venedors ambulants: "-Hay agua !...Hay agua !..." i altres anunciades de sencilles rosegades per a distreure la gana.

Bon punt vaig arribar a Madrid,vaig haver de practicar el transbordament cap a les unitats que seguien viatge cap a Barcelona: estaven farcides de gent, i enmig de maletes i paquets de mil i una variacions, i el bullici de viatgers, criatures, fum de tabac, i olors de totes classes, vaig experimentar un mareig, un autèntic desmai, que va desvetllar la atenciò de tothom qui m'envoltava, varen ajudar-me a seure confortablement, i així vaig poder iniciar el viatge llarg que m'esperava, si bé que bon punt vaig trobar-me millor, vaig anar cedint el lloc, a les persones que observava que ho necessitaven més que jo mateix.

No faig pas la descripciò de la meva arribada a casa, perque podria repetir emocions, i abraçades, com ja en dues o tres ocsions he degut fer en els capítuls tercer, quart i cinquè,però, sí que puc dir que no hi va mancar la maduresa de saboreijar

www.memoria.cat/llevadelbibero